DIALECTICA LEGALIS IURIS VTRIUSQUE PROFESSORIS DOMINI PETRI ANDREE...

Pietro Andrea Gambari

Digitized by Google

1093.17

1093.17

B

DIALECTICA

Legalis: Juris vtriuſq; pro
feſſoris: domini Petri An
dree Gammarij: Bononiē
ſis: Additio eiuſdem Petri:
de veritate ac excellentia Le
galis ſcientie: eruditiſſimo li
bello: que ab eodem a ucto
re recens fuere recognita: q̃
pluribuſq; regulis & additio
nibus. Exornata: Nouiſſi
me vero ita accurate im
preſſa vt ſtudioſus le
ctor nihil vltra ma
gis expolitum ex
optare queat.

M.CCCCC.XXXV.

M 1093.17

¶Ne tamen eos qui aliqua ex his quæ in opere continentur uidere deſideraverint totum librum legere oporteat quid in ſingulis libris contineatur breuiter ſubiunxi.

¶In primo enim libro hæc habentur.

Argumenti diffinitio,& inibi qd queſtio:quid cauſa. carte.1.
Argumentationis diuiſio. 2.
De Sillogiſmo. 2.
De inductione. 2.
De Enthimemmate. 2.
De Exemplo. 2.
Alia Argumentorum diuiſio. 2.
De locis argumentandi. 2.
Summa diuiſio locorum. 3.
De loco a diffinitione. 3.
De loco a deſcriptione. 4.
De loco ab interpretatione. & ibidem qd propria:qd ſit ꝓpria elocutio. 4.
De loco a toto integrali. & inibi quid pars. Homogenea:quid Etherogenea. 5.
De loco a parte integrali. 5.
De loco a toto copulato. 6.
De loco a genere ad ſpeciem. 6.
De loco a ſpecie ad genus. 6.
De loco a toto in loco,& inibi plura de expoſitiõe uerborũ incipit & deſinit. 7
De loco a toto indefinito.ibiq; quomodo & quando indefinita equipolleat uniuerſali. 7.
De cauſis. 8.
De loco a cauſa materiali.ibiq; quotuplex ſit materia. 8.
De loco ab effectu cauſæ materialis. 9.
De cauſa formali.& inibi quid & quotuplex ſit forma. 9.
De loco a cauſa efficienti & inibi qd cã efficiens & quotuplex. 10.
De loco a cauſa finali:ibiq; obiter:qd cauſa impulſiua ſit:& quomodo a finali cognoſcatur. 11.
De loco ab effectu cauſæ finalis. 11.
De loco ab impoſſibili:& de multiplici impoſſibilitate. 12
De loco a generatione. 12
De loco a corruptione 13.
De loco ab uſibus. 13.
De loco a cõmuniter accidentibus. 13.
De loco a principio:ibiq; quid & quotuplex principium. 13.
De loco a neceſſitate,inibi quotuplex neceſſitas. 14.
De loco a uerisimili. 15.

¶In ſecundo libro.

De loco a coniugatis. 16.
De loco a connexis. 16.
De loco a principali ad acceſſoriũ. 16.
De loco a ſubrogato. 17.
De loco ab ordine. 17.
De loco a conſequenti deſtructo. 17.
De loco a rubro. 18.
De loco a diuiſione:& inibi quotuplex diuiſio. 18.
De loco a primo ad ultimum. 18.
De locis quæ extrinſecus ſumuntur. 19.
Diffinitio oppoſiti. 19.
Diuiſio oppoſiti. 19.
De loco a relatiue oppoſitis. 19.
De loco a correlatiuis. 19.
De loco a propoſito ad oppoſitũ. 19.
De loco a contradictoriis. 19.
De loco a contrarietate. 19.

De loco a contrario ſenſu. 20
De loco a priuatiue oppoſitis. 21.
De loco a ſeperatis. 21.
De loco a diuerſitate perſonarum. 21.
De loco a maiori ad minus. 21.
De loco a minori ad maius. 22.
De loco a ſimili:& ibi qd & quotuplex qualitas & quid primæ quid ſecūdæ intentionis nomina. 22.
De loco a differentia. 24.
De loco a proportione. 24.
De loco a tranſumptione. 24.
De loco ab auctoritate:& inibi de multiplici mō recipiēdi ueritatē. 24.
De loco a caſu omiſſione. 25.

In tertio libro.

De genere & eius multiplici acceptione. 25.
De ſpecie. 26.
De differentia. 27.
De proprio. 27.
De accidente. 27.
De ſubiecto & prędicato. 28.
De tranſcendentibus. 29.
De equiuoco & uniuoco. 29.
Decem prędicamentorum ſufficiens cognitio. 29.
De prędicamento ſubſtantię:& inibi pdicamentorum arbor:& de fictionibus iuris. 29.
De quantite:& quid circa illam iura fingant. 29.
De qualitate & circa illam iuris fictionibus. 30
De Relatione & eius fictionibus 30.
De p. Actionis &.c.ſ. 31
De p. paſſionis. &.c.ſ. 31
De quando &.c.ſ. 31.
De ubi &.c.ſic. 31.
De ſitu uel poſitione. 31.
De habitu. 31.
De uitioſa argumentatione. 32.
De uitio equiuocationis. 32.
De uitio accidentis. 32.
De uitio ſecundum quid. 33.
De uitio reciprocationis. 33.
De perplexitate. 33.

FINIS TABVLAE.

¶PETRI ANDREAE Gammari Boñ. V.IV. profeſſoris de modo diſputandi ac ratiocinandi in Iure. Liber primus. Interlocutores Ferrabric. Socinus. Paulus.

QVID tu dialecticorum quietos receſſus inſolens frequẽtas? quæ tandem animo ſedit uecordia? an ne adeo uacuus es: ut nõ clamoſi diſcutienda fori iurgia ſuperſint? SOC. Et ſi alias mihi ſemper perſuaſum habuerim nullum poſſe animũ ſapientia cõdonari: niſi & idem exuberanti legum dulcedine permolitus ſit: hodie profecto ſi quid inſurgebat dubitationis effluxit: nec ſolum nõ ſapientes qui legũ ignari ſunt: ſed & uaniloquos, fallaces, iniuſtos: fures, uiolentoſq; appellando non errabimus. FERRA. Quorſum hæc? ſanus? ne es? teneo. aut affligit te deſperata emuncti clientis cauſa: aut hodie ſacra peregiſti libero, qui te in tam libera iuſſit uerba prorumpere. Sed egredere malis auibus: & tranquillas altius indagantium mentes forenſi ĩgarritu interturbare noli. dictum eſt enim. Nil cum fidibus Graculo. nil cum amaricino ſui. SOCI. Turpitudinem nominis tui: turpis aſpectus, fœdior lingua, facinora nequiora ſubſequũtur. Et ſi non a ſapiente diſſonaret cum inquinatiſſimis hominibus conuitio decertare: tibi iam oſtenderem quanti referat ſapientem conuitiis maledictiſq; inceſſere. At iam uenit ecce Paulus. hunc alloquar: ſi nõ ea (qua tu) iuris ignorãtia (id eſt) ſtultitia laborauerit. grauis inceſſus amictu religioſo perornatũ moribus uirum demonſtrat. PAV. Ecquis hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes: Qui ſe ſe ore refert ſapientem? Socinus eſt. ſalue Socine nunquid huc delegatus accedis? SOCI. opportune aduenis Paule, nec alium potui cõmodius hominem inuenire. PAV. Gaudeo equidem tibi cõmodaſſe: ſed quæ nã te huc hoſpitem fortuna detulit. SOCI. Et tu adeo imprudens factus es: ut me huc mireris aduentaſſe? PAV. Miror equidem. SOCI. Age cur? PAV. Auſculta. ꝗ lege uerſatus acuta Dialecticorum militia degas: haud ſine admiratione conſpicio, conuallẽ hanc platano populiſq; cinctam (ubi non marmoreis pauimentis lequeata tecta: non tubis euripiſq; ductæ aquæ: ſed antrum quod hedera, & uariis cinxit labruſca racemis, fonſq; manantibus ſcaturiens aquis cõſedentes afficiunt) dialecticorum academiã ſemper extitiſſe memini. De genere ſpetie, differentia, proprio, Accidente, de formis lociſq; argumentorum omnis hic farrago diſcuti ſolet atq; diſcerni. Libertatum Seruitutũ Iuditiorum Vſucapionum, Tutelarum, Teſtamentorũ Actionum, cæterorũq; unde ciuilia iura in immenſum excreuere ignota ſibi prorſus nomina locus hic noſter abhorret. SOCI. Profecto & tu iuris expers deliraſcis, quod niſi te qua es animi clementia præditus ueritatem æquo ſemper animo tuliſſe perſpectum foret: legiſperiti nunꝗ ſermone dignatus eſſem. PAV. Ohe iam minimũ offendiſſe aures tuas, pœnitet: uera quæ dixi reor: habes ne quo de nobis iuſte cõquearis? SOCI. Habeo. PAV. Quis? SOC. Iam dudum auſculta: ſi a cõmuni prædio ſo-

tius toruis te oculis, ac caperata fronte cõſpiciens arcere niteretur: luſq; tibi in il lo denegaret. quodnam tuũ eſſet de homine iudicium? PAV. Malum certe. ſed nihil ad rem. SOC. Imo plurimũ. PAV. Perge queſo SOCI. Fons hic lympidus & indeficiens ſcientiis omnibus. elementa modũq; prębere cõſue uit: Siquid Ariſtoteli Boetioq; credimus. at in legibus ſcientiã eſſe ex noſtris qui dam nuper oſtendit. conſequens igitur erit: ut legum ſtudioſos cõmunes uallis receſſus habere dicamus: eoſq; pro neceſſariis iure meritoq; uendicare poſſe. ma lumq; de te habendum eſſe iudiciũ ſi contrarium aſſerere pręſumpſeris. PAV. Legum ſcientiã demõſtraſſe non cõcludit cum dialecticis inſtitutis iuriſcõſulto cõmune quicq̃ exiſtere cum experiẽtia cõtrarium doceat. uos enim ſola princi pum auctoritate contenti: Syllogiſticas rationes effugitis. SOC. Experientia fit igitur quæ litem hanc dirimat. Hodie profecto experieris quantum ſibi leges dialecticæ uẽdicarint: quantoq; errore cecutiant: qui naturalẽ ſimul & artificio ſum ratiocinãdi modum, a iuris prudentibus abdicare uoluerunt. Eam impri mis partem: quam græci Topicam uocãt diſcurrere intendimus. ea eſt ſine qua omnis ſtatim diſputatio in nihilum redigeretur. hæc Rhetorem cõſtituit: Diale cticũ armat: legibus ornamentum copiãq; afferre ſolet. PAV. Philoſophiam quoq; cum reliquis fari docuit SOCI. Quinq; demũ uniuerſaliũ materiam cum pręlicamẽtis decẽ aggrediar. Et ſi lux notis alma fauebit de uitioſis argu mentationibus ac Syllogiſmo breuiter & ſuccincte diſputabimus. aures igitur præbere faciles. PAV. præbemus. ſed ſtilum deprime: omni oratorum obſer uatione ſequeſtrata FERRA. Ex uoto feciſti.

¶ Argumenti diffinitio.

¶ Quoniam ut teſtatur iuriſcõſultus in. l. i. ff. de iuſti. & iu. & Tullius in primo de officiis. Ariſto. in ſexto Topi. omnis diſputandi ac dicẽdi ratio a diffinitione ꝓficiſci debet FERR. Et ipſi diffiniũt. PAV. ita: ut uides. errabamus SOC. tractaturi de formis ac locis argumẽtandi: quos eruditi legum profeſſo res in diſputando tenere cõſueuerunt: quid argumentum ſit & quottuplex prius operepreciũ erit demonſtrare. Argumẽtum igitur late ſumptũ pro quocunque Inditio penes noſtros capi ſolet ut in. l diuus. ff. de cuſt. & exhi. re. l. i. in princi. ff. de queſt. l. oẽs. C. de heret. c. ad apoſtolice. §. ii. de ſenten. & re. iu. Argumentũ aũt proprie ſumptum dicitur quaſi argute inuentũ ꝙ ſola rõnis inueſtigatiõe uerita tem querit ut placuit Iſidoro & habemus in. c. forus de uerb. ſig. Diffiniturq; ita. Argumẽtum eſt ratio rei dubię faciens fidem i. mediũ probans quod in conclu ſione deducitur. Auctores ſunt Ariſto Boetius, & noſtri in. d. c. forus: & in. l. qui teſta. §. mulier. ff. de teſta. de hoc erit oĩs noſtra diſceptatio. A pręſenti diffinitiõe excludũtur falſa argumenta proficiſcẽtia ex premiſſis & concluſione euidenter falſis: quæ ſimpliciter argumẽta nõ ſunt ſed diminute tantum ar. c. ſi papa. xl. di ſtin. c. ſicut urgeri. i. q. i. uer. uerum quidẽ mẽbrũ ſed ſine ſanguine. Vnde patet ꝙ concluſio tantũ dicetur argumento uel argumentis probata propoſitio quæ priuſq̃ probetur eſt dubitabilis & appellatur queſtio. l. lucius. ff. manda. l. queſtio.

ff.de uerb.ſig.licet alias cõcluſio late ſumpta ponaẽ pro omni conſequẽte ſiue uero,ſiue falſo ex aliquo antecedẽte illato.Illud tamẽ ignorãdum non eſt.ꝙ cauſa iuris a queſtione ita diuiditur.Cauſa eſt cõtrouerſia in dicẽdo poſita cum certarum perſonarũ appoſitione.Tul.in Rheto.probatur in.d.c.forus.exemplũ Alexander diſtraxit bona eccleſiæ Tyrãnos in urbibus cõfirmauit.Iulius.II.alienata bona reperit.tyrãnis urbem quærit liberare iuriſperiti cõſiliũ quęritur:ut quid de iure ſit terminetur:hæc cauſa dr̃.Queſtio uero eſt controuerſia in dicẽdo poſita ſine certarũ perſonarum appoſitiõe.ut cum quæritur inter prudẽtes iuris.an pontifici liceat arma tractare:bellum mouere:tyrannos expellere. Differt autẽ argumentũ ab argumentatione:ut pars a ſuo toto.argumentatio nanq totam ſyllogiſmi contextionem amplexatur.cuius ſententia ſeu ratio uocatur argumentum.ut auctor eſt Boetius.cui noſtri ſubſcribunt.

¶ Argumentationis diuiſio.

¶ Argumentationis principaliter quatuor eſſe genera non negamus. Syllogiſmum Inductionẽ.Enthimẽma,Exemplũ.& prius de Syllogiſmo dicendũ eſt.

¶ De Syllogiſmo.

¶ Syllogiſmus aliorũ princeps eſt oratio in qua quibuſdam poſitis & conceſſis: neceſſe eſt aliud euenire præter ea quæ poſita ſunt & conceſſa ut Omnis laborãs eſt præmio afficiendus.Omnis doctor cõſulens eſt laborans.Ergo Omnis doctor cõſulens eſt præmio afficiendus.hoc enĩ totũ dr̃ oratio, Quibuſdam poſitis & cõceſſis.ſ.duobus p̃miſſis.neceſſe eſt aliud euenire.i. Concluſionem. Cõſtat autem Syllogiſmus ex tribus propoſitionibus.quarũ prima uocatur Maior. ſecunda Minor. Tertia cõcluſio.Duæ primæ quæ concluſionem neceſſario inferunt:ex tribus terminis cõſtant.quorũ unus bis ſummitur ante concluſionem & eam nõ ingreditur uocaturq; medius termiuus ut in exẽplo eſt.laborãs.alius uero ſummitur in maiori cũ medio termino & eſt maior extremitas.cuiuſmodi in exemplo eſt præmio afficiendus.alius ſũmitur in minori propoſitiõe cũ medio termino & eſt minor extremitas.ut in exẽplo.doctor cõſulens de quo per Bal.& alios.in Aut.ingreſſi.C.de ſac.ſanc.eccle.De modis ac figuris uariis Syllogiſmorum inferius dicetur Non ſum executus promiſſa:quia aſſumptus fui ad legendi officium.ideo non potui præſtare pollicita.

¶ De Inductione.

¶ Inductionem eſſe dicimus a ſingularibus ſufficienter enumeratis ad uniuerſale progreſſum ſecuti Ariſto.in primo topi.ut ſi uoluero probare omnẽ cõtractũ de iure obligatoriũ ita inducam,Cõtractus mutui eſt obligatorius. cõtractus locati,emptiõis,Depoſiti eſt oblig.& ſic de ſingulis.ergo oĩs contractus obligatorius.Inductio p̃terea latius ſummitur,a noſtris pro quacũq; adductione auctoritatis.quando eam declarãt propoſito ad quod allegãt conuenire.de hoc arg.tractabitur in loco a diuiſione.tñ aduertendum eſt ꝙ iductio auẽ is legis eſt frequẽtiſſimus argumẽtandi modus apud nos,cum uirtus maxima ſit aptare leges ad propoſitũ noſtrum,l.non ſolũ.§.q primipilum.ubi Bal.ff.de excuſ.tut.

ℭ De Enthimemate.

ℭ Enthimema uocamus ſyllogiſmū imperfectum: q̄ nō oībus anteponēdis an-
tepoſitis ſeqnitur feſtinata cōcluſio: unde Iuue. ſermone rotōdo torqueri Enthi
mēma dixit. exēplum Omnis ultima uoluntas eſt attendenda. ergo ultimū teſta
mētum attendēdū. Si enī quæ p̄mittēda erāt p̄miſiſſemus. taliter fuiſſet facta ra
tiocinatio. Oīs ult. uol. eſt att. Teſtamētum autem ultimum eſt ultima uoluntas:
ergo teſtamētum ultimū attēdendum: hoc argumētationis genere ſæpius breui
tatis cauſa utunt̄ doctores noſtri. Ille autē argumētationes q̄ ad ſyllogiſmū redu
ci nequeunt: Enthimēmata dici nō poterūt. hoc argumēti genere utitur Vlpi.
in. l. omnes. §. lutius ff quæ in frau. credi. ſimile quoddam habet quod dicit gl.
in. l. cum quędam. C. de admi. tut.

ℭ De Exemplo.

ℭ Per exemplum fit argumētatio: cū unū particulare probatur p aliud: In quo
aliqd ſimile repitur: hoc modo. Patroni liberto exiſtēte pupillo ſunt legitimi eius
tutores. ergo & patres exiſtēte filio emācipato ſunt eius legitimi tutores: qm̄ utro
bicq; datur ſucceſſio deficiētis pupilli: ut patet Inſtit. de legit. pat. tut. in princ. In
hoc ſemp debet exprimi terminus ſimilitudinis: de hoc habet̄. in. l. ſi pater: in ſi.
ff. de ſol. & ī. l. argumēto. ff. de Au. & arg. leg. & elegāter per Bal. i. l. i. ff. de iuſti. &
iure. A loco a ſimili differt: q̄ hec argumētatio. illud argumētationis locus. Ali-
us tñ eſt locus: quē doctores noſtri ab exēpli pniciositate uocāt: ut. ſ. fugiantur ea
quæ malum cæteris exēplū p̄ſtāt. de quo eſt tex. in. c. miramur. §. ii. lxi. diſt.

ℭ Alia argumentorum diuiſio.

ℭ Argumētorum aliud probabile ac neceſſariū. aliud probabile tantū. aliud ne
ceſſariū. aliud neq; p̄babile neq; neceſſariū. Probabile ſimul & neceſſarium dici
mus quod cū paterī rōne a legis cōditoribus exprimitur. Neceſſariū uero tātū eſt
quod a lege exprimit̄: nulla probabili expreſſa rōne. quod enī a lege dicit̄: ita ſit
neceſſariū eſt dicere: licet rō probādi deſideret̄. l. proſpexit. Qui & a quib. c. ī me
moriā. xix. diſt. & tūc nō proprie dr̄ arg. ſed expreſſa legis diſpoſitio. Tūc enī ad-
ducimus leges in argu. cū non hn̄t caſum exp̄ſſum. Abb. in. c. cauſam q̄ in fi. de
off. del. & i. c. i. de pac. poſ. Io. an. Probabile tm̄ dr̄ quod a gloſ. & cōi doctorū ſen-
tētia cōprobat̄ ut not. i. l. i. C. de legi. quod enī pluribus & peritis ī arte uidet̄ pro
babile eſt. Qđ uero neq; neceſſariū neq; probabile eſt ſophiſticū. i. apparēs tātū
dr̄. exēplum quiſq; habet q̄ nō perdidit ergo habet q̄ nō perdiderit cornua Dio-
genes. ſed de hiis ſpecialē notā faciemus in tractatu de uicioſis argumētatiōibus.
Probabile dicemus qđ p rōnē deducit̄: licet enī a rōne natū ſit argumētari. l. ſci
re oportet. §. aliud. de exc. tut. l. fluminū. §. adiicit̄. in Ver. uitiū. ff. de dam. infec. l.
cum ratio. ff. de bon. dam. c. Ratio nulla. de p̄ben. ubi Abb. & tantū urget here-
di ratio q̄ quādoq; trāſit in argu. neceſſariū etiā cōtra legē expreſſam. d. §. aliud.
de quo. arg. genere omnes glo. & commentatores referti ſunt.

ℭ De locis argumentandi.

ℭ Decurſis hiis breuiter quę circa quattuor argumentationū genera fuerāt ul-

denda ſupereſt ut ad locos unde potiſſimum argumēta robur accipiunt deueniamus. Eſt aūt locus ut in ꝑpoſito capitur argumenti ſedes. ut uoluit Ariſto. uel clarius ſcdm Boetiū eſt id a quo ad propoſitā materiā cōueniens trahitur argumētum: Quēadmodū enī locus in cæteris res in eſſe cōſeruat: ut in. c. multi ſacerdotes. xl. diſt. l. ii. ff. de Relig. & ſump. fun. ita & hic in ſe uirtualiter argumenta continet arg. tex. in. l. i. §. conuentionis. ff. de pact.

ℭ De prima diuiſione loci.

ℭ Locorū oīum ſerié biſariam partitus eſt Cicero. nos uero Auguſtinū Themiſtiūq; ſequentes triſariā illos diuidere cōſueuimus. Aut enim ſunt in ipſo de quo agitur: aut aliunde tracta naſcūtur, aut extrinſecus aſſumūtur. Si in eo de quo agitur, aut a diffinitiōe Deſcriptiōe. Interꝑtatiōe a toto, a cauſa, a gñatione, a corruptiōe ab uſu. a cōiter accidētibus, a uirtute principii, a neceſſitate, a ueriſimili.

ℭ De loco a Diffinitione.

ℭ Diffinitio late ſumpta cōprehendit oēm ſubſtantiæ demonſtrationē, ſeu fiat ꝑ eſſentialia, ſeu ꝑ accidētalia rei diffinitæ: & ita deſcriptionem & diffinitionem Quid nominis quæ oīa late Boetius in Topi. cōplectitur: Diffinitio uero ꝓpriе ſumpta: eſt quæ rei ſubſtantiā per eſſentialia explicat auctoribus Car. in Rep. c. perpendimus de ſen. exco. Bar. in. l. i. ff. de teſt. Ariſto. in. yi. Top. Boet. in. ii. Hinc factū ut multi habētes regulas diffinitionis ita ſumptæ iuriſcōſultorum noſtrorum diffinitiones impugnare nixi fuerint: quæ nō proprie diffinitiōes ſed deſcriptiones appellari debuerant: cū diffinitio eſſentiā deſcriptio uero intelligentiam rei claudit. Bal. in. l. maximū uitiū. C. de lib. ꝓter. maluerūt enim prudētes noſtri deſcriptiōe q̄ diffinitiōe in nōnullis uti: quū ea ſemper in iure periculoſa ſit. l. oīs diffinitio. ff. de reg. iu. ℭ Debet igitur diffinitio ponere ſubſtātiam rei: & declarare per genus propriū. ℭ Ex quo patet ſolam ſpetiem diffiniri: ut uoluit Ariſt. in. yi. Topi. & yii. Metha. ℭ Oportet inſuper differentiā unam uel plures ponere: quatenus diffinitā ſpetiem: a cæteris ſub genere cōtentis diſcernere ualeamus ut patet in omnibus iuriſconſultorum diffinitionibus. ℭ Ex prædictis manifeſte edocemur nullū accidēs: ſed ſolam ſubſtantiā poſſe diffiniri. teſtis eſt Ariſto. yii. Metha. ℭ Aliam ex antedictis cōclu, infero. ꝙ diffinitio tantū complecti debet quod eſt tale: nō autē quaſi tale. probatur in inſtit. de oblig. q̄ ex qua. delic. na ſc. ubi ita diffinitur maleficiū: ut quaſi maleficio minime cōpetat & in. l. ſi. C. de inoff. teſta. ubi diffinitio caſtrenſis peculii nō comprehēdit quaſi caſtrenſe cū alterū in caſtris: alterum extra caſtra acquiratur: Et licet quantum ad iuris diſpoſitionem parificari uideātur. l. iii. §. idem ſcribit. ff. de pecul. tñ aliud eſt eſſe tale: aliud haberi pro tali. l. mercis. ff. de uerb. ſig. l. ſi maritus. §. legis iuliæ: & ibi not. Bar. ff. de adul. Imo nec ſemꝑ uerū: ꝙ diſpoſitum in tali habeat locū in quaſi tali. c. Hæc imago. xxxiii. q. y. ubi uxor dicitur pene famula mariti: & tñ aliter de famula per ius aliter de uxore diſponitur. l. neq; tutores cū glo. C. de procura. ubi tutor nō poteſt dare procuratorem rebus pupilli ex quo nō eſt uerus dominus cū tamen ſit quaſi dñs. l. qui fundum. §. ſi tutor. ff. pro empto. ℭ Adnotandū pręꝫ

terea aliud eſt:ꝙ Res non debet diffiniri per effectus ſuos.Bar.in.l.i.ff.de appel. Aliud enim eſt cauſa,aliud cauſatum.l.licet.§.ea obligado.ff.de procur.l.& an eadem.ff.de except.re.iu.Neoterici tamen ex noſtris quidã dixerunt:rem per effectus diffiniri poſſe:ſi cauſæ inſeparabiliter adhererent per tex.in.l.Bona aũt.§. Bonorum igitur.ff de Bono.Poſſ.ubi Iuriſcõſultus dixit recte diffiniri Bonorũ poſſ.eſſe ius retinendi.cum tamen illud retinendi ius Bonorum poſſ.ſit effectus. Sed huic modernorũ rationi potes reſpondere ꝙ Iuriſconſultus ibi diffinitionẽ pro deſcriptione accepit.Multa enim ſunt:quę cũ non habeant differentias eſſentiales:uel ſi habeant nõ noſcuntur:per propietates accidentales & effectus circũloquimur & demõſtramus:Hæcq́ non proprie diffiniri ſed deſcribi dicũtur: ut inferius ſubnotabo.¶ Diffinitionis quoq́ natura eſt:ut diffinitæ rei tantum & ſemper cõueniat.ſi enim alteri ab ipſa re diffinita competeret diffinitio nõ eſſet bona ut eſt tex.in.l.i.ff.de dol.Ariſto.in ſexto Topi.Vnde non immerito modernum quendã ex canoniſtis erraſſe dicimus in Rub.de iudi.quum dixit Diffinitionem eſſe bonam:dum contineret ea quę frequentius accidunt:licet aliquãdo contẽtis ſub ea non competeret.Contra illũ enim manifeſte inſurgit ratio.d. l.i.de dolo.Seruius diffiniuerat Dolum eſſe machinatiõem quãdam alterius decipiendi cauſa:cum aliud agitur & aliud ſimulatur.Hanc diffinitionem Labeo impugnabit,quoniã dolum ſine ſimulatione aliquãdo reperimus:licet frequentius & cõmuniter ſimulatio ĩteruenIat.In hoc autẽ loco fieri poſſunt tres breues propoſitiones ex quibus argumentationẽ formare poterimus.Cuicũq́ competunt uerba diffinitionis:competet & ipſa res diffinita ut proxime probatũ eſt. argumẽtatio ita fiet:ut ſi uoluero probare Titium eſſe heredem ita deducã.Heres eſt quicũq́ ſuccedit in uniuerſitate bonorũ.l.hereditas.ff.de regu.iu.Titius ſuccedit in uniuerſis bonis teſtatoris ergo Titius eſt heres:de hoc gl.inſti.de oblig.ĩ princ.¶ Vel aliter.Cui comp.ue.d.c.ip.diffi.Sed Titio cõpetũt uerba diffiniẽtia heredem:ergo ipſe eſt heres.¶ Ecõuerſo datur regula.Cui nõ competit diffinitio nec ipſum diffinitũ.Quicquid dicitur de diffinitione:idem & de diffinito dicitur:& econuerſo probaẽ in.l.i.ff.de Acti.& obli.Bart.in.l.i.ff.de teſta. Abb.in rub.de ſenten.excõ.exẽplum:Ius ciuile eſt equitas cõſtituta hiis qui eiuſdem ciuitatis ſunt ad res ſuas obtinẽdas.huius eqtatis notitia eſt utilis.ergo & ipſius iuris notitia utilis erit cũ omne id quod dr̃ de diffi'. Quicqd remouetur a diffinitione remouetur a diffinito.& econuerſo.l.i.§.fi.ff.de actio.& oblig.& in l.i.in prin.ff.de uerb,obli.exemplũ.¶ Stipulatio eſt ſolemnis promiſſio facta interrogatiõe ꝑcedente & reſponſione ſubſequẽte.A muto aũt remoueẽ interrogatio & reſpõſio.ergo & ipſa ſtipulatio remota intelligetur.Obſeruandũ quoq́ in huiuſmodi argumẽtatione eſt.ut termini ſtent pſonaliter id eſt pro rebus ſignificatis per ipſos terminos:nõ aũt pro ſe ipſis dictionibus.unde uitioſa:& inutilis eſſet hæc argumẽtatio ¶ Stipulatio eſt nomen ſubſtãtiuum.ergo ſolemnis promiſſio &c.eſt nomen ſubſtantiuũ.Cauendum pręterea eſt ne termini diuerſimode accipiãtur diffinitio & diffinitũ.Non eni ſequitur.Ruſticus ſcit inter hos ſuiſ

ſe ſtipulationē.ergo ſcit fuiſſe ſolemnē promiſſionem &c.qm̄ in antecedēti enſ-
ſus erit. Ruſticus ſcit īter hos ſtipulationē eſſe:ſecundum cōceptum cui ſubordi-
natur iſta uox ſtipulatio,& ex hoc non ſeqtur ꝙ ſciat eē ſolemnē promiſſionem.
quod in iuriſpiti tātum conſideratione cadit. ❡ Et quæ de diffinitiōe dicta ſūt:
de Sinonimis repetita intelligātur.& in diffinitione illud obſeruato ne credas ac
cidentia mutata uarietate diffinitionem ut per Io.fa.inſti.de oblig.ad ſi.

❡ De loco a Deſcriptione.

❡ In precedentibus demōſtratū eſt:deſcriptionem eſſe adinuentam propter ea quæ nō habent differētias eēntiales.ideo nunc ſingulariter de iſta tractemus eſt operepreciū.Hac quidem prudentes noſtri paſſim uſi ſunt quibus uerbis, quoue ſermone utantur minime curantes:modo ipſius rei qualitatē inſinuent.ar.l. certum.ff.ſi cer.pet. ❡ Eſt aūt deſcriptio oratio.ſ.eſſe rei per accidētalia.uel eſt Oratio cōſtans ex genere & proprio. Propriū appello quod ſoli ſpeciei & oī contento ſub illo ineſt.ut loco ſuo dicetur. Regulas quas ſuperius in diffinitiōe dedimus hic pone hoc mutato ut ubi diffinitio:ponatur deſcriptio ubi diffinitū deſcriptum. Argumētationis exēplum poſuit Iulianus ī.l.q̄ſitum.ff.de re iudi. Morbus ſonticus eſt qui alicui impedimēto eſt ne poſſit ad iudiciū uenire at leuis febris uel quartana ī robuſto nō ꝓſtat hmōi impedimētū.igiť leuis febricula nō eſt morbus ſonticus.a quo eni remoueť deſcriptio & deſcriptū remoueť.

❡De loco ab interpretatione ſeu ethimologia.

❡De uariis terminorū ſententiarūq; interꝓtationibus in iure noſtro agitur p legum latores,tum canonicos tum ciuiles in titulis quos de uerborū ac rerū ſignificationibus inſcripſere.cæteri quoq; doctores cōmentaria ſua omni claritate p luſtrando partē hanc non minimum excoluerunt.nec defuere qui ſolida ex hoc uolumina compleuerint,tātum enim ualet prudentū interpretatio: ut id a lege determinatū dicamus:ad quod ipſa per prudētum interpretationem extēditur. ut Inſti.de leg.pat.tut.in hac igitur interpretationis materia generales quaſdam regulas adnotabo priuſquā de loco diſſeram.

❡In iure interpretando legis latoris mens imprimis conſideranda eſt & ab ea minime recedendum:uerbis etiā repugnantibus.l.ſcire oportet.§.Erit igitur de excuſ.tut.ibi.& ſi uerba legis hunc habeant ſenſum,mens tamen legis latoris aliud uult.l.ſcire leges.ff.de legi.c.intelligentia de uerb.ſigni.intentioni enim uerba deſeruiunt:non autem intentio uerbis.c.Secundo requiris.de appell.

❡ Cum diſponentis mētem nō habemus:uocabula interpretabimur cōi hominum acceptione.l.librorū.§ quod tamen Caſſius cum glo.ff.de leg.iii.l.in uulgari.§.ſi.ff.de uerbo.ſign l.cū delanionis.§.aſinam molendinariā.ff.de ſun.iſtruc. leg.hocq; recta exiſtimo ratione factū.ut ſicut per cōem intellectū uocabulis ꝓprietates aſſignatæ ſunt:per eūdem minui poſſint & augeri.Hinc Hora.in poet.

Multa renaſcentur quæ iam cecidere:cadentq;.
Quæ nunc ſunt in honore uocabula:ſi uolet uſus.
Quem penes arbitrium eſt:& uis ac norma loquendi.

¶ Vnum tamen aduertẽdum eſt:ꝙ ſi prolata ab homine uerba iterpretari uo lucrimus ſequemur cõmunem loci in quo degit uſum:ut ſi ſint legis uerba: cum non hæc ſpetiali loco tradita fuerint,c.ut animaꝝ de conſtit.iuxta cõmunẽ pe ritorum uſum fiet interpretatio noſtra.ita loquitur.l.ſi de interpretatione.ff. de legibus.Si nec mens nec uſus aliud ſuaſerit:a ꝓprio uerbi ſignificatu minime re cedemus,l.nõ aliter.ff.de leg.iii.l.ille aut ille eo.tit.l.i.§.ſi quis nauem.ff.de exer ci.c.clericos.xxi.diſt. At qñ nõ ſatis clare patet:quãdo ꝓpria uel impropria dicatur elocutio:regulas ſtatim ſubitiã.ex qbus qũo fiat impropria cognoſcen tes:q̃ ſit propria iudicabitis.Contrarioꝝ enĩ eãdem eſſe diſciplinã docuit impera tor in inſti.tit.de his qui ſunt ſui uel alie.iu. Impropriam dicimus eam locu tionẽ q̃ a proprio effectu rei per ipſam deſignãdæ recedit.l.ſi tibi.ff.ſi cer. peta. Item qñ unum uocabulum ponitur pro alio diſſimili.l.ſi uno.ff.loca. Impro pria item uocaẽ elocutio cum dictioni ſimpliciter prolate quaſi uel fere : ſubau diendum eſt ut cum ponimus uſufructũ pro eo qui eſt quaſi uſufructus.in.l.ii.ff. de uſu.ea re.& in.l.ſed ſi poſſeſſori.§.ſed & ſi reum.ff.de iure iurã. Impropria item eſt:quæ uel aliter ſignificat q̃ ſonet:ut in.c.ſalubriter de uſu.ibi dos nume rata ꝓ numerãda:& ĩ.l.cũ in libris.C.de here.inſtit. Vel q̃ per figuras tantum ſaluari cõſueuit,de quibus eſt glo.in.c.forus:de uerb.ſig. Propterea Dy. in.l. i.ff.de uerbo.ſig.dixit maſculinũ concipere fœmininũ:ex quadam improprie tate potius q̃ ex ratione recti ſermonis ar.l.plautius.ff.de aur.& arg. leg . Quod an uerũ ſit elegãter docet Bar.in.d.l.i.ubi etiã an & quando maſculinũ cõcipiat fœmininũ luculẽter inſinuat. Inter alias ſermonis improprietates illud ĩpro priũ ualde iudicamus:quod ironico ſenſu ꝓfertur.de quo in.l. cũ quidam .C. de leg. ¶ Ex ꝓcedentibus facile admonemur ꝓpriã dici allocutionem.quæ ſecun dum propriã & ſubiectã materiam fit.ceſſantibus cũctis q̃ in antecedenti dicta ſunt.Oportet enĩ rebus de quibus loquimur cognitos:id eſt cõſonantes habe re ſermones § eſt & aliud Inſti.de dona. Ariſto.In primo ethic. Veriſimilitudo ꝑterea non paruã in legibus enodandis utilitatẽ afferre ſolet.de qua loco ſuo in ferius diceẽ.ſicut & de rubricis. Adde tu ꝙ appellatio quæ cõuenit ſpetiei eſt tan tum propria.l.i.ff.de donat.nam donatio ut genus competit legato.l. legatũ .ff. de leg.ii.& tamen improprie:ut ibi.ex quo nota ꝙ in diffinitionẽ cadũt uerba ĩ propria.Item eſt propria natura uocabuli ius quędam attributa dictioni ab in tellectu ad exprimendũ apte & proprie conceptum mentis. Bald.in.l.i.in.iii. col. uer.tertio opp.circa fi.ff.de Iuſt.& iur. An uerbũ continetur:& uer.pro dicãt ꝓ prietatem uel improprietatem uide Iaſ.in.l.Gallus,§.Inſtituens. in. iii.col.in fi. ff.de lib.& poſth. Itẽ,illud ſtat proprie quod lex appellat tale.l.proprie.l.frugẽ. ff.de uerbo.ſig.Bar.in.l.omnes populi.xxi.col.uer.quero:unde ſummatur .ff. de Iuſt.&iur.dicit ꝙ illud eſt ꝓprie ꝙ lex appellat proprie:& ibi de hoc:& Bal. in.l. non ſine.in.ii.col.C.de bon.que.li.dicit ꝙ illa locutio eſt propria quæ conſtat ex ſui diffinitione.

¶ Alia ſe ſe offert Concluſio minime triuialis & negligẽda:ꝙ ubi lex noua edi tur ad

tur ad ueteris interpretationem: iuxta terminos antiquioris eſt intelligenda : ut in Aut.de ſil.ant.do.in.na.§.pen.in fi. Item & aliud ſilentio non pteribimus. ꝙ ex diuerſitate nominis ſpeciei diuerſitatem interpretamur: quãtũ ad iuris effe ctum.l.titia.§.filia.ff.de condi.& demon.l.ſi idẽ.C.de codi.c.oīno.xxxi.diſt.

¶ His cõmodum decurſis: operepreciũ eſt ut ad pollicitũ interptationis locũ noſtra ſe flectat oratio. Latius in præmiſſis ſumpta eſt interpretatio.hic aũt pro expoſitiõe ſeu declaratione noĩs minus noti per aliud magis notum accipitur. Quem locũ plerīq; ex noſtris græciſſantes ab ethimologia nũcuparũt. Tullius uero uocabuli (ut reor) aſperitate territus a nota locum dicere maluit. Interpretationis huius ſpecies duplex eſt.una q̃ cum interptato cõuertitur ſicut diffinitio & ab hac affirmando & negãdo ducimus argumentũ.ut iſte:eſt ellectus in ſortẽ domini.ergo eſt clericus.cũ clericus dicatur qui in ſortẽ domini ellectus eſt.c.cleros.xxi.diſt. Item quicũq; eſt ellectus in ſortẽ dñi eſt habilis ad beneficia. Titius eſt ellectus in ſortẽ dñi ergo Titius eſt aptus ad beneficia. Item tu non es ellectus in ſortẽ dñi:ergo tu non es clericus. Reg.eſt. quodcũq; dicit̃ uel negatur de interptatione cunuertibili. illud idẽ & de interptato dicimus. Altera eſt interptationis ſpẽs quæ cum interptato nõ conuertitur.ut eſt.teſtamentum eſt mẽtis teſtatio.& non cõuertitur eſt mentis teſtatio ergo teſtamentũ. de hoc doct.in Inſtit.de teſta.in prin. In hoc tamen ea eſt diſtinctione utendũ : quã edocuit Raphael cumanus.in.l.i.ff.de acqui.poſ. Aut.n.huiuſmodi interpretatio ſummitur ab accidenti ſeu euentu.& nulla trahetur argumentatio. cũ nõ pbet,h.e.q.ab.h.c.ab.c.inter corporalia de tranſ.prẹlat.probat̃ hoc in.l. Taberna.ff.de uerb.ſig. Tabernæ enim ex accidenti primo a tabulis quibus claudebatur dicta eſt & tamen nũc non ſequitur. Taberna eſt.ergo tabulis cincta. uel tabulis cincta nõ eſt.ergo.nec taberna.cũ & ſine tabulis habitationes reliquæ tabernæ dicant̃. Aut uero ab eſſentia deducitur interpretatio hæc: & tunc ab interpretatione ad interpretatũ negatiue tenet arg.ut ex cõmodato equus nõ fit de meo tuus.ergo non fuit mutuum.affirmatiue autem non tenet. Regu. ſit hæc. A quo remouetur interpretatio eẽntialis ab eodem remouetur interpretatum.l.ii §.appellata.ff.ſi cer.pe. Ab interpretato ad interpretationem affirmatiue tantum ualet.ut eſt mutuum ergo de meo tuum eſt teſtamentum ergo mentis teſtatio.§.i.Inſtit.de teſta.

¶ Huic loco nõ inuenuſte annectitur queſtio: an & uerbalia q̃ ab ipſo actu dicuntur:cũ ſua expoſitiõne cõuertantur.ita ut ab uno ad alterũ deducatur conſequentia.ut ſequatur.docet.ergo doctor eſt.cũ doctor ſit qui docet.Bar.in pro hoe. ffoꝝ dixit quædam eſſe uerbalia:q̃ ultra actum dignitatem quãdam afferebant.& hæc ex actu ſolo minime inferebãtur.nec & ipſa actum inferebãt. nec enim ſequitur ꝙ doctor ſit qui docet:nec doceat qui doctor eſt. alias autẽ ſemp unum ex altero infertur.ut idem & Cano.in.c.i.de iud.in fi.

¶ De loco a toto integrali.

¶ Totum multiplex eſt:multipliciterq; ab eo loci deriuãtur.de ſingulis fiet ſpe-

cialis mentio.bene eſt ut prius de loco a toto integrali uideamus. Totum in tegrale dicimus quod eſt cõpoſitum ex partibus. Cuius pars dicitur integralis quando cum aliis partibus conſtituit totum.ut domun,exercitus dicunẽ totum integrale:quorũ part es integrales ſunt. Aula,ĩpluuiũ,coqna,phalanx, ala.
❡ Vnum tamen notãdum eſt.ꝙ totius integralis duplex dicitur eſſe pars. altera quæ homogenea:altera quæ etherogenea uocitẽ.Homogenea eſt q̃ cum ſuo toto eiuſdem generis eſt.ut aqua ignis ferrũ & hæc ſemper de ſuo toto p̃dicabiẽ: ut pars aquæ eſt ergo aqua & de hoc intelligitur tex.in.l.appellatiõe.rei pars etiam cõtinetur.ff.de uer b.ſign. Ab huiuſmodi aũt nõ intẽdimus argumẽtationẽ ſummere:niſi p̃dicatiõe,ut dictũ eſt. Etherogenea eſt quæ cũ ſuo toto diuerſi generis ẽ uel natura uel rõne.ut coquina & phalanx. Et hæc ſui totius p̃dicationem affirmatiue nõ recipit.nõ enĩ ſeqtur coquina ẽ.ergo domus.caput eſt. ergo homo. Rurſus ſciendũ eſt ꝙ etherogeneæ partis altera dr̃ principalis altera non. Principalis dr̃ ſine qua res exiſtere nõ p̃t'ut caput in hoĩe,paries in domo: Minus principalis ẽ ſine qua totum exiſtere poſſet.ut pes, & manus, in homine, Coquina in domo.& de his affatim Bar.in.l.ii.uer.ſed q̃ro qd.ff.de pub. iudic.
❡ Locus autem a toto integrali eſt habitudo totius ad ſuam partem. Et ſi pars ſit etherogenea principalis ſemper conſtructiue tenet argumentum ut domus eſt ergo paries eſt. Regula ſit.

Poſito toto integrali ponitur & quælibet eius pars.c.in toto de reg.iu.c.l.de Arbit.in.vi.propterea dixerunt Canoniſtæ in princ.Sexti & decretalium ꝙ qui librum ſcribere promiſit tenebitur & rubricas ſcribere.

❡ Alia in hoc legiſtis congruentior datur Regula.

Quod diſponiẽ in toto in qualibet eius parte diſpoſitum intelligitur.l.q̃ de tota.ff.de rei uẽdi.l.ſiquis cum totum,ff.de except.re.iu.exẽplum: Vẽdidiſti domum ergo & oẽs parietes uenditi dicẽtur.cum diſpoſitũ in toto &c.Contra hoc obiicitur qm̃ iter in iure cẽſetur pars actus.l.i.§.actus.ff.de ſerui. ruſt. predi. & tñ qui ab actu abſoluitur ab itinere non liberatur.l.ſi mater.§.ſiquis iter.ff.de excep.re.iu.ubi glo.obiectionẽ hanc multipliciter ſoluere conata eſt.placet tandẽ ꝙ in.§.ſiquis iter dixit iter & actũ poni pro ſpeciebus ſeruitutũ diſtinctis: ut in.l. loci corpus.§.l.ff.ſi ſeru.uen.& in.l.l.ff.de adim.leg.quãdoq; uero actus pro eundi cõmoditate ponitur:& tũc ad illũ ſe habet iter:ut pars ad totum.d.§,actus.& ĩ l.qui uſũfructũ.ff.de uerb.oblig. ❡ Generalius aũt reſpondẽtes dicunt Regulã non tenere quando totius & partis rõ eſt diuerſa.l.papinianus.§.ſi impuberis ff. de inoff.teſt.l.ex mille.ff.de euict.Itẽ nec qñ lex diſponitur de parte aliter q̃ de toto.nam cõſeruator ſubdelegat in parte nõ in totũ.c.ſi.de off.del.in.vi.

❡ De loco a parte integrali ad totum.

❡ A parte integrali ſi ſit etherogenea principalis ad ſuum totum negatiue ſummitur argumentum.ut paries non eſt ergo domus non eſt interrogatio non eſt ergo ſtipulatio non eſt. ❡ Regu.

Deſtructa uel deficiente parte principali deficit ſuũ totũ.l.cum qui edes.ff.de

uſuc. Adde Bar.in.l.qui uſumfructum.ff.de uerb.obli.qui dixit aliā eſſe partem integralē,aliam eſſe ſubiectiuā.Ideo uſuf.eſt pars integralis non ſubiectiua dominii.glo.in.l.recte.ff.de uerb.ſig.& in.l.iiii.ff.de uſuf.

¶De loco a toto copulato.

¶A toto copulato trahimus argumentū.cum a pluribus in orōne copulatis ad partes ſingulariter deſcendimus.ut pater & filius ſunt in poteſtate alterius ergo filius eſt in poteſtate alterius:cū regula ſit ꝙ Id quod dr̄ de toto copulato: & de qualibet eius parte.l.ea tn̄ adiectio.ff.de lega.iii.Quod nō ꝑcedit cū coniuncte accipitur copula.i.cū ponitur ſuper uno ad quod cōiunctim oēs requirūtur. nō enī ſeqtur Iulius & Antonius delegati poſſunt cognoſcere de cauſa, ergo Iulius poteſt cognoſcere de cauſa.c.cum cauſam de off.del.facit.l.ita uulneratus.ff. ad legē aquil.in fi.ubi ſi plures furati ſunt trabem:quam ſolus ferre nō poterat.Sub tili ratione dici poteſt neminem eam furatum fuiſſe.

¶De loco a toto uniuerſali ſeu a genere ad ſpeciem.

¶Totū uniuerſale appello orōnē uniuerſaliter negātem uel affirmantē: ut oīs cōtractus.& nullus cōtractus.Hūc,a genere ad ſpeciē Auguſtinū Ciceronēq; ſequentes pleriq; ex noſtris uocitarunt:non tn̄ capientes genus ut ſub ſe in ꝑdicamēto cōtinet ſpēs.ſed pro cōi noīe cū.uniuerſali ſigno determinato. ¶Ab hoc aūt cōſtruēdo:& deſtruendo ducimus argumētū.conſtructiue.ut Omne marmor eſt legatū ergo & ſtatua marmorea legato cōprehēdi dr̄ cum ea utiq; marmor ſit.¶Reg.Qui oē dicit nihil excludit.l.iulianus.ff.de lega.iii.l.heres meus §.i.eo.ti.l.i.ff.de au.& arg.leg.ꝓpterea dicimus tm̄ ualet generalis monitio: quo ad oia:quātū ſpālis ad qdā.c.licet de offi.ulca.in.vi.l.ſi duo i fi.ff.de admi.tut.l.ſi corpus in pri.ff.de leg.iii.¶Itē poſito gn̄e ponit̄ qlibet eius pars.l.in gn̄alibus.ff.de reg.iu.l.ſi qd.§.iter emptū.ff.de lega.iii.& hoc ꝑcipue qn̄ genus emanat doctrinæ grā.qa tunc cōprehēdit etiā digna nō ſpāli:ne doctrina ſit uaga: & incerta.§ qbus in ꝓhœmio digeſtoꝝ Bar.in.l ubicūq; col.iiii.de interr.acti.fallit qn̄ legiſlator aliud exprimit.l.ſed & ſi p ꝑtorē.§.deniq;.ff.ex qui.cau.ma.Bar. ubi ſupra.¶Item ſi uniuerſalis eſt uera:qlibet eius particularis eſt uera.teſtat̄ Iulianus in.l.ſi is q ducēta.§.uerꝫ.ff.de reb.dub.¶Deſtructiue ita. Nullus contractus eſt actio.ergo nec mutuū.cū & mutuū cōtractus ſit.¶Quodcūq; remouet̄ a toto in gn̄e remouet̄ & a qlibet eius parte:probatur qa genus hēt oēs ſpēs ſub ſe.ut in reg.in gn̄alibus.¶Illud notādū eſt:ꝙ arg.nō ꝑcedit cum diuerſa eſt rō ꝑdicandi totius & partē.l.cum aurū.ff.de aur.& ar.leg.Verba enī quātūuis generalia ad habilitatem reſtringēda ſunt.l.lutius titius.& ibi Bar.ff de leg.ii.& ideo dicimus ꝙ tūc non licet argumētari a genere ad ſpeciem quando genus non infert omnes ſuas ſpēs Io.an.in.c.exceptiones.de lit.cōteſt.in.vi Egi.Conſ.ix.col.v.ubi ponit exemplum & in quātum dicitur genus reſtringi ad habilitatē:non procedit quādo uerbū uniuerſale additur uerbo futuri tēporis cōtinentis extentionē actus iam cōceſſi.Bar.in.l.i.in.iii.col.uer.de pſona.C.de ſac.ſanc.ecc.per tex. in.l.i.§.omnibus.ff.de no.op.nūc.l.i.§.i.cum.l.militari.ff.de mil.teſt.Item nec quan

do agitur de fauore publico Iaſ.in.l.rogaſti,§.ſi.ff.ſi cer.pet. ¶ Obſeruant quoq; doctores noſtri ut ſi clauſula iſta generalis poſt aliqua ſpecialiter expreſſa ponatur.cōprehendat tantum ſimilia expreſſis.l.ſi,§,cui dulcia.ff.de uin.tri. & ol.leg.cle.non poteſt de procur. ¶ Dicunt etiā q; in hac generali elocutiōe: loquentis núquā nūq̄ pſona claudetur.c.petitio de iniur.l.ſi quādo.C.de nō nun.pec.
¶ At ſi capiamus genus ita ut in pdicamentis accipitur.Deſtructiue tm̄ fiet argumentatio.ut nō eſt cōtractus.ergo nec eſt emptio quæ contractus ſpecies eſt.
¶ Reg. A quocúq; remouetur genus & omnis eius ſpecies remota diceť.l.quātum.§.illud.l.fundi.ff.de ſun.inſtruc.leg.l.ſi.C.de reb.ali.non ali. Ariſtot.in.iiii.top.glo.in.l.cauſa cognita.C.de tranſac. ¶ Dicendú tñ uideretur.q; & conſtructiue ab hoc genere trahi poſſet argumentatio: cum ut notat.in uſi.feu.tit.per quos ſi.inueſt.§.i.in ſi. ¶ Poſito genere & quælibet eius ſpēs poſita intelligatur. Sed illud tantú prædicatíonis cauſa pcedit:ut ibi teſtatur Bal.Genus.n.ſemp de quocúq; ſuo inferiore pdicari aptum eſt.uel ibi (ut reor) genus ut in principio ſúptú eſt accipitur. Specialius cōſueuerút prudētes noſtri locú ab uniuerſali ducere.cú ab inde finita bonorú uniuerſitatē cōplectēte ſumitur arg.ad ſuas partes. ut hereditas eſt relicta.ergo & fundus qui in hereditate eſt. ¶ Item quæſtio eſt an mihi teſtatoris debeātur ſuppellectilia.teſtes probāt hereditatē deberi.ergo & ſupellectilia debita pbaſſe dicetur.Bal.hæc in.l.cōuenticulam.C.de epiſ.& cler. Reg.ſummatur in ſuperioribus.de indefinita autem inferius dicetur.

¶ De loco a ſpecie ad genus.

¶ Hunc locum Cicero,a forma Themiſtius a patre,noſtri,a ſpetie uocant.Eſt.n. ea habitudo quam habet ſpēs ad genus,ſeu pars ad totú & affirmatiue tantú procedit:ut emptio eſt.ergo contractus eſt.
¶ Regu. De quocúq; diciť ſpēs de eodē dicitur genus.Ariſt.in.4.top.
¶ Item affirmatiue & negatiue argumentari poterimus: ſi partes ſimul omnes ad aliquid capiantur.ut in argumento inductionis oſtendimus.
¶ Aliam faciamus regulā q; ſi in hac uniuerſali q̄libet ſingularis nō eſt uera:tota oratio redditur falſa.l.ſi is qui ducēta,§.uerú.ff.de reb.du.Dicunt etiā legiſte. Generi per ſpēm derogatur.ut in reg.Generi.in.vi.nō tñ,e contra.l.uxorem.§.feliciſſimo.ff.de leg.iii.de quo late per Henri.in.c.ſtuduiſti.de off.leg.Bar.Brix. in ſuis Brocar.Item ſpēs pmiſſe reſtringūt genus.late per Iaſ.in.l.ſi de certa.C. de tranſ.Item aliquid expreſſum in genere dicitur expreſſum in ſpecie quādo genus nō poteſt referri niſi ad unú.l.nominatím.ff.de lib.& poſt.c.paſtoralis.in ſi. de reſc.Idem eſt qñ oēs ſpēs tendūt ad eundem finem.c.pia.§.ſiquis igitur ubi Phil.in.iii.col.de except.in.vi.de materia generis & ſpēi ui.Fili.in.c.paſtoralis.de offi.ordi.Corn.in conſi.iiii.in.ii.uol.Iaſ.in.l.ii.§.prætor ait.ff.qui ſatiſd.cog. Bar.in.l.quæſitum.§.ſiquis fundum.ff.de ſun.inſtruc.leg.Areti.in.c.at ſi clerici. in.iii.col.de iudi.Quid autem quando cōſtitutionum una eſt ſpecialis reſpectu perſonarum.alia ſpecialis reſpectu rei quæ præualeat.uide Abba.in.c.i.de iura. cal.Bar.in extra.ad reprimendam.in uer.nō obſtātibus.uer.quid dicemus.An-

cha.in Rub.de regu.iur.& dicitur ſpecies.q̃ a generalitate abſtracta eſt ſecundũ Dy.qui multa allegat in reg.quod ſemel.Et genere nõ differunt q̃ ſecũdum plus & minus differũt.l.ſi.ff.de fun.inſtr.leg.& An lex generalis tollat ꝑtiorẽ ſpãlem ul.glo.& doc.in.l.ſciendũ.ff.qui ſatiſ.cog.& in aut.de hered. ab int. in princ. in uer.uacãtibus.Item ad materiã ui.Iaſ.in.l.i.c.de tranſ.& Bar.in.l. Aurelio .§. Gaius ad finem.ff.de lib.legat.Saly.Pau.Alex.in.d.l.ſi de certa qñ dicũt uerba generalia extendi ut cõprehẽdant acceſſoriũ.& ꝙ uerba generalia nõ extẽdant ad ſuꝑuenientia de nouo.eſt tex.in.l.qui cũ tutoribus.in ſi.ff.de tranſac.ubi Bart. Pau. de caſt.Ang.& Iaſ.Huic Rubrice cõueniunt ea q̃ dicimus de exceptiõe q̃ firmat reg.in nõ exceptis.c.ii.de cõiug.lepros.l.i.ff.de reg.iu.l.in hiis.ff.de legi. q̃ magis ꝓbãt reg.uitiari ab exceptiõe ſed in caſu ſuo.ad hoc.l.nã ꝙ liqde.§.ſi.ff.de pe.leg.

¶De loco a toto in loco.

¶Totum in loco dicimus omne aduerbiũ cuncta ſignificatu ſuo loca complectens ut ubiqꝫ,& nuſq̃.Conſtructiue & deſtructiue argumẽtamur ut deus eſt ubiqꝫ ergo eſt hic.uel Antichriſtus eſt nuſq̃.ergo nõ eſt hic.Reg.Cui cõpetit totum in loco cõpetit & q̃libet loci pars.Inſti.de uſuca.in prin.¶ Et q̃cquid remouet̃ a toto in loco remouetur a qualibet eius parte.probat̃ ex antedictis.& ex tex.in l.i.ff.de ſenat.¶Vt tñ recte,per hunc locũ ꝓcedat argumentatio.neceſſe ẽ ꝙ totum diſtributiue teneat̃.Voco aũt totũ diſtributiue teneri cũ uerificatur ꝓ quo libet ſuo inferiori:ut ubiqꝫ nuſq̃.¶Sciẽdum quoqꝫ eſt ꝙ huiuſmodi locoꝝ enũciatio ad habilitatẽ reſtringitur ut in p̃cedẽti loco fuit annotatũ. probatur in.l. lex cornelia.§.ſi tñ.ff.de iniur.Cauendũ p̃terea eſt ne argumentatio ſummat̃ per hæc uerba icipit deſinit.Vnde nõ tenet imperator incipit dare leges ubiqꝫ ergo icipit dare Bononiæ.¶Hoꝝ uerboꝝ expoſitionẽ (ſi quidẽ pulchra eſt:& legibus conuenies) nõ obmittã.Sciendũ igit̃ primo eſt:ꝙ rerum q̃ ſunt.qñqꝫ totum eſſe ſimul ſtatimqꝫ acqrit̃,ſeu ſucceſſiua aliqua mutatiõe p̃cedẽte ut in hoĩe,& in ſacramento altaris,ſeu nullo p̃cedente motu ſucceſſiuo: ut fuit in angelis, a deo creatis.Quãdoqꝫ aũt reꝝ paulatim eẽ acquirit̃.i.pars poſt partẽ.ut ſunt res naturę ꝑmanẽtis,ut albũ & nigrum.quaꝝ denominatio pẽdet a dominio quod paulatim ſuꝑ cõtrario cõſequũtur.ut albũ ſuꝑ nigro penitentia & cõtritio ſuper peccato.queadmodũ apparet in not.in.c.cũ renunciatur.xxx.q.i.qđ plęriſqꝫ ſubobſcurũ uiſum eſt:declarabiturqꝫ ex hiis:quæ hic dicuntur.¶ Similes quoqꝫ ſunt res naturæ ſucceſſiue:ut motus,tempus.p̃ſcriptio,& uſucapio.¶E cõtrario autem aliquaꝝ rerum eſſe ſimul ſtatimqꝫ deperditur. Aliquarum uero ſucceſſiue. ¶Vbicunqꝫ igitur incipit dicet̃ de re cuius eſſe ſimul acquiritur: exponemus ꝑ copulatiuam q̃ primo p̃ſens affirmabit:ſecũdo p̃teritũ negabit. ut homo incipit eſſe liber.exponet̃.i.homo nunc eſt liber.& ĩmediate ante hoc non fuit liber. & ex hoc habetur ſenſus glo.i in iſt.de hiis qui ſunt ſu.uel ali.iu. uer. acquirit̃ in ſi. Eadem eſt expoſitio.Deſinit.in ſimilibus.ut dicamus.Titius deſinit eſſe alieni iuris.i. Titius eſt alieni iuris:& ſtatim poſt hoc non erit.ar.tex.& glo.iſti.Qui.mo.tuſ.p.p.s.in.u.& tunc.& in.§.ſed ſi.inſti.de Atil.tut.l.mulieris.§. deſinere. ff. de

uerbo.ſigni. ¶ At cum res ſucceſſiue pducũtur ad eſſe uel finiũtur. Expoſitio icipit fit p copulatiuã:cuius prima pars negat pſens:ſecũda futurũ affirmat ut iſti Infundi incipit gratia.i.huic non eſt infuſa gratia ſed ſtatim poſt hoc erit infuſa. Item qui renũciat iprobitati incipit habere uirtutẽ.ideſt qui renũciat improbitati non hẽt uirtutẽ:ſed ſtatim poſt renunciatioẽ habebit. ¶ Ex his aperiuntur nõ in.d.c.cũ renunciatur.&.c.ferrum.l.diſt. & .l. Arethuſa.§.ii. de ſta. homi. ¶ Deſinit uero in his habet primã negantẽ de pſenti:ſecũdã affirmãtem de pterito.ut Petrus deſinit eſſe peccator id eſt Petrus nõ eſt peccator & ante hoc imediate fuit peccator. Ex premiſſis manifeſte apparet ꝙ ſi dicamus ſol incipit eẽ ubiqꝫ ꝙ non ſequiť eũ eſſe hic.Sed bene ſeqtur.Cõſtitutio incipit ligare ubiqꝫ poſt duos mẽſes ergo etiã ligat hic. A parte aũt in loco ad totum negatiue tantũ argumentamur,ut Titius non eſt hic.ergo non eſt ubiqꝫ.

¶ A toto indefinito.

¶ Totum indefinitũ uoco terminũ uniuocum cõmunem idefinite ſumptum. ut homo bos &c.pars uero in hoc toto eſt dictio indefinite ſumpta cũ determinatiõe nõ diminuente ut hõ albus:& marmor pictũ. ¶ At qm̃ tota huius argumẽtationis uis dependet ab indefinita uniuerſaliter uera.uidẽdũ ẽ quãdo apud noſtros uniuerſali cõpareť. ¶ Abb.in.c.qm̃ de coniug.lepro.Gaſparem Oldradũqꝫ ſecutus:doctrinã quandam exhibuit.ꝙ indefinita tantum uniuerſali equipollebat:cum per uerba collectiua conciperetur.ut capitulum populis &c.nõ autem ſi per ſingularia.Damnatur Abb.ſentẽtiatum ꝙ putauit ex ſingularibus nominibus,cuiuſmodi ſũt propria uel appellatiua cũ pronomine demõſtratiuo indefinitam poſſe orationem fieri.cũ potius ex talibus ſingularis fiat nõ indefinita ut docet Ariſto.tũ falſa creditur eius opinio.ꝙ ea regula quæ habet ut indefinita equipolleat uniuerſali indiſtincte loqtur.ut patet ex.c. Ad audiẽtiam de Decim.&.l.i.§.& urbem.ff.de off.præfec.urb.l.i.§.generaliter.ff. de lega. præſtan. ¶ At ſi opponeretur ꝙ iure cautũ eſt:ut ſi marmor idefinite legetur rudis tantũ materia pſtari debet.l.quæſitũ.§.illud.ff.de leg.iii.ſi uero dicať lego omne marmor:& rudis materia & ſtatuæ marmoreæ debentur.l.heres meus.§.i.ff. de leg. iii.l.i.ff.de Auro & argen.leg.

¶ Itẽ ꝙ ſi indefinite relinquať lana nõ debebiť tincta:ſi uniuerſaliter ſecus.l. pediculis.§.labeo.ff.de Aur.& argen.leg.Reſpondebimus ex ſentẽtia Dyni in prohemio de Reg.iu.ꝙ ſemp indefinita equipollet uniuerſali cũ oĩum particularium eadẽ eſt conditio & ratio.qď elegãter probat.d.l.q̃ſitũ in.§.illud:ſi tñ negatiue pferatur maiorẽ cũ uniuerſali equipollentiam ſeruabit.per.l.ſi is q ducẽta.§. utrũ. ff.de Reb.dub.Ea eni abnegatiõis (Auguſtino teſte) natura ẽ:ut quicquid inuenit deſtruat:& oppoſitum inducat. ¶ Sed cõtra hæc inſtabit lector argumẽntoſus:ꝙ ſi præcedens regula ueritati ſubnitetur iam oĩa uniuerſalia ſigna fient in iure ſupflua cũ tñ & hæc:niſi ad habẽtem rationis ſimilitudinem extendãtur.ut ſupra in loco ab uniuerſali dictum ẽ:Reſpõdemus ex hoc uniuerſalium ſuperfluitatem minime proba:i.cum indefinita uniuerſalitatẽ comprehendat ex iuris in/

terpretatione tantū:non ex ſignificatione propria ut uniuerſalis:ut in.l.Iulianus ff.de leg.iii.Item cū uniuerſalis ea quorum diuerſa eſt cōditio amplectitur.modo ad generalitatē inhabilia nō reperiantur.quæ etiam cōplecteretur niſi excepta fuiſſent per.d.l.iulianus. ℂ Vt tamē unde digreſſi ſumus noſtra reuertatur oratio:Cōcludimus ꝙ ſi indefinita dictio uniuerſaliter teneatur. argumentamur affirmatiue ut clericus tenetur dicere officium.ergo ſubdiaconus tenetur officiū dicere.cum & ipſe clericus ſit. ℂ Regu.

Dictum de toto indefinito & de qualibet eius parte dictum intelligiť.l. ſi alienatum.§.donationis.ff.de uerb.ſigni.niſi contrarium ex diuerſa ratione cōtingeret.l.filius famil.§.fi.ff.de donat. ℂ Item negatiue argumentamur.ut non ē clericus ergo non eſt diaconus. ℂ Regu.

A quocūq; remouetur totum ab eodem remouetur quælibet pars.l.Si titio. ff.quando dies leg.ced.

A parte uero ad hāc uniuerſalem indefinitam affirmatiue ſemper tenet argu. ut pecunia argentea eſt legata ergo pecunia eſt legata. ℂ Regu.

De quocunq; ꝑdicatur pars idefinite de eodē ꝑdicatur totum.l.ſi mulier.§.ſi metu.ff.qđ me.cau. ℂ Vt tñ recta ex his locis ſummatur argumētatio prouidēdum eſt ne in parte reperiatur determinatio diminuēs ꝑpterea nō ſequitur. hic eſt nūmus:falſus ergo eſt nūmus ut dixit Io.an.in addit.ad ſpeculum in titulo de Crimi.falſi.Nec ſeqtur hoc eſt teſtamentū falſum ergo eſt teſtamētum.l.ii.§.teſtamētū.ff.quēad.teſt.aper.cū etiā diſpoſitio loquēs de primo actu nō uerificeť in actu inualido.l.hæc conditio.la.prima.§.ſed enī & ibi Soci.in.ii.col.ff.de cōdi.& demo. ℂ Appello aūt in præſenti determinationem diminuentē qualitatē illam quæ alterat ſubſtantiā,formamuę rei.adiectio enim falſi teſtamenti ſubſtātiam & ꝑfectionē uitiat. ℂ Cauendū quoq; eſt generaliter ut recte tranſeat argumentatio.ne aliquid ſit in cōſequente qđ de antecedentis rōne diminuat:unde non ſequitur nolo ſcribere librū.ergo nolo ſcribere pro decē ducatis.Item ignis non facit aquam ergo non facit aquā calidam.fugienda itē ſunt uerba īcipit deſinit de quibus ſupra. Eadem q̄ de toto ſuperius dicta ſunt & de toto in tempore repetita:ubi expedit intelligantur.Totum enim hic eſt ut ſemp.pars uero Heri.Cras.Vbi de hoc in iure diſponitur congruitas ſemper uenit conſideranda.c. Non mediocriter de conſe.diſt.v.

ℂ De Cauſis.

Cauſam nō hic ut in Argumenti diffinitione accipimus.ſed ita in propoſito diffinitur. ℂ Cauſa eſt illa ad cuius eſſe ſequitur:aliud ſecundum naturam. uel ſecundum Cal.eſt illa quæ influit in eſſe cauſati. ℂ Diuidiť aūt ſecūdū doctores in prohemio Sexti & Decret.ꝙ alia ē materialis,alia formalis alia efficiēs,alia finalis.De materiali habemus tex.ī.c.ꝙ nō.xxxii.q.ii.c.qa corpus &.c. quia panis de conſec.diſt.ii.c.in ſynodo diſt.iiii.c.ī quadā.De cele.miſſ.De duabus ultimis habemus.c.de occidendis.c.non fruſtra.xxiii.q.i.c.i.§.una.De ſumma trini. & fide cath. uideamus igitur primo de loco a cauſa materiali.

¶De loco a cauſa materiali.

¶Materia dr̃ ex qua cum alio aliquid fit: Auctore philoſopho in primo Phiſi. & probať in.§.ꝗ ſi partim. Inſti. de reꝝ diui. & in.l.adeo.§.cũ quis.ff.de acquirẽ. re.do.gl,in.l.q̃ſitũ.§.illud.ff.de leg.iii. ¶Bifariam hãc diuidimus.ſiqdẽ alia per manens.ut ſi ex ære uas aliquod fiat quod in ipſam rudẽ materiã eſt reſolubile. ut in.d.§.cum quis. Alia eſt tranſiens.ut ſi ex melle & uino fiat mulſum.§.ſi duo rum inſtit.de re.di.uel ſi ex oliuis fiat oleum.hæc enĩ in materiã ſuam reſolui nõ poſſunt.d.l.adeo.¶Materiam rurſum tripartitã conſtat. Aut enim ẽ materia ex qua utpote ex principio intrinſeco & eſſentiali res ꝓducitur. Quæ & adhuc duplex ẽ qm̃ quædã ẽ materia rerũ naturalium:ex qua naturales res exiſtunt:ut elementa quæ mixtorũ oĩum natura ſunt.ar.tex.in.c.non debet de Conſang.& affi. Quædam ẽ materia rerũ artificialiũ.ut ferrum.quod ẽ materia ex qua artificialiter fit gladius. Secunda ẽ huius ſpecies materia in qua & uocatur ea cui inhæret forma accidẽtalis.ut tabula in qua ẽ pictura. Tabula enĩ materia dicetur in qua pictura ẽ.§.ſi quis in aliena inſti.de re.diui. Ratio aũt ẽ quoniã materiæ proprietas ẽ ut ſit formæ receptiua. Omne igitur quod formæ ſeu accidentalis ſeu eſſentialis receptiuũ erit.materia diceť:licet nõ ex qua res fit:tamẽ in qua res eſt. At ſi quiſpiã diceret cur non & tabula reſpectu picturæ materia ex qua pictura fiat uocetur:reſpondemus:ꝙ tabula ꝑ ſe habet materiã & formã: & ſi diceremus ex illa conſtare picturam.ſequeretur ꝙ forma aliqua ex materia & forma componi poſſet cõtra Ariſtotelem in libro ſex principiorũ qui dixit formã eſſe ſimplicẽ. ¶Tertio materiam uocamus eam nõ ex qua produciť uel cui inheret forma:ſed circa quã ẽ forma.ut eſt obiectũ alicuius potentiæ.exẽplum color ẽ obiectũ uiſus:cum non ex eo fiat uiſus:ſed ꝙ circa illum feratur, & talis proprie ſcientiis cum de eorum materia quæritur aſſignatur.

Ex ſubiecto enĩ quod ſcientiæ materia ẽ non fit ſcientia neq; in illo ẽ cum tãtum in anima ſit:ſed circa illud negotiatur. ¶Hęc de materia:obiter attigimus: ut credatis iuriſcõſultum ea quæ ad terminorũ intelligentiam faciunt minime ignorare. ¶Loc⁹ ergo a cauſa materiali ẽ habitudo ipſius cauſę materialis ad ſuum effectum. ¶Argumentatio autem ſumitur tã affirmatiue q̃ negatiue ſi poſſibilitatẽ eſſendi contemplabimur. ¶Exemplũ ſunt res quæ deducãtur in ſtipulatum igitur ſtipulatio poteſt eſſe. ¶Reg.

Extante cauſa materiali poſſibile eſt effectum poni,tex.in inſti.de inutil.ſtip.in princ.quod intelligimus data aliarũ concurrentiũ cauſarum poſſibilitate. ¶Negatiue autem ſumitur argumentatio:quæ tantũ procedit in cauſa materiali permanente.ut æs non ẽ ergo uaſa ærea non poſſunt eſſe, Item non ſunt res in dominio noſtro ergo nec põt eſſe ſtipulatio.

¶Reg. Remota cauſa materiali permanentẽ remouetur & eius effectus. inſtit. eo.tit.in ſecũdo rñ in princ.ubi ſi in ſtipulatum deducatur res non exiſtens in rerum natura ſtipulatio eſt nulla. ¶Et quãuis etiam materia exiſteret:quæ defectũ contineret effectus uitiaretur.unde ſit. ¶Regu.

Vitiata

Vitiata cauſa materia i uitiatur & effectus.inſtit.eo.§.idem iuris.l.inter ſti pulantem.§.ſacrã.ff.de uerb.obli.c.ſi.de condi.appo.¶Contrarium tamen hu ius conclu.uidetur innui per.d.l.inter ſtipulantem in.§.fin.ubi deficiente re ex qua confecta fuit ſtipulatio preciũ ſoluitur.Reſpondetur id non euenire ꝙ ſtipu latio teneat deficiente materia:ſed quum fuerit in mora dãdi ſeruũ tẽpore quo debuerat ad pcium condemnatur.a principio enim uiuebat cum ſtipulatio cõ mitteretur.¶Opponi ruſus poſſet.ꝙ q̃uis acceptilatio peccet i materia produ cit pactum:ſecus ſi in forma.ut in.l.an inutilis & ibi Barto.ff.de acceptil. Reſpõ demus ꝙ ſi peccetur in materia acceptilationis.non proprie dici poterit accepti latio cuius proprium eſt liberare ut in.l.i.ff.eo.ſi tñ in ea fuerit pactũ ualebit non ex acceptilatiõis uirtute:ſed ex pactiũ cõſenſu ut ibidẽ manifeſte probatur.

¶De loco ab effectu cauſ.materialis perman.

¶Affirmatiue tantum ab hoc loco argumentamur.ut ſtipulatio de rebus ſit ua lida ergo res ſunt.item arma ferrea ſunt ergo ferrum eſt. ¶Reg.

Poſito effectu cauſę materialis permanẽtis ponitur eius cauſa pbatur ex hiis q̃ dicta fuerunt in Reg.pcedenti.¶In materia uero trãſeũte ſit. ¶Reg.

Poſito effectu materiæ tranſeuntis neceſſe eſt ipſam materiam fuiſſe.¶Exẽ plum panis eſt ergo farina & aqua fuerunt.¶Et mulſum eſt ergo uinum & mel fuerunt.probantur hæc in.§.ſi duorum inſtit.de re.di.&.l.i.ff.de uerb.obliga.& arg.in.c.ad diſſoluendũ de deſponſ.in pub.l.manumiſſiones.ff.de iuſt.& iure.

¶De loco cauſa formali.

¶Materiam ſine forma eſſe non poſſe clarum eſt,ſi iuriſconſultum intueamur i l.adeo.§.cum quis.ff.de acqui.rer.dom.propterea illam eſſe rei dare nolunt, ut i c.quia propter.de elect.c.tua.de Sponſ.bene igitur erit ut poſtq̃ de materia tra ctauimus:iam de forma dicatur.¶Non enim hic de forma quæ extrinſece ſũ pta pro exẽplari ponitur tractare itendimus.ſed de ea tantum q̃ rebus inhæreat noſter erit ſermo.¶Hæc autem duplex eſt ſubſtantialis & accidentalis. Subſtan talẽ uoco eã q̃ rei eſſe cõſeruat & dat. Accidẽtalẽ uero q̃ rei ita forma eſt:ut res ſi ne illa eẽ poſſit.ut ẽ albedo in pariete:ut ſũt uerba i matrimõio.& ex hoc ſequiẽ cõcordia multarũ legum quæ ſibi contradicere uidentur:dum aliquę uolũt actũ ſine forma eſſe nullum.aliquæ autem illius ualiditatem forma etiam obmiſſa ui dentur aſſerere.ubi enim forma deerit eſſentialis actus nullo modo uiribus ſub ſiſtet quod non ita fiet in accidentali.¶Hæc igitur detegunt errorem Hoſtien ſis in.c cum deſideres.de ſent.excom qui uoluit abſolutionem ab excõmunica tione factam iuramento non preſtito inualidam eſſe.cum iuramentum pro for ma requiratur ibi & in.c.ex tenore.c.de cætero eo.tit.Illum enim merito repre hendunt cæteri doctores noſtri:cum & iuramẽtum non ex ſubſtantiali ſed ex ac cidentali forma in abſolutione requiratur. Ab illa ſubſtantiali forma in legi bus adeo ualiditas actuum dependet:ut non ſufficiat eam per equipollens adim plere.l.i.§.ſi quis.ff.de uerb.oblig.uoluit Alexã.in.l.i.ff.de liber.& poſth.licet ali as ſcriptum reperiatur:ex equipollentibus quod fiat non referre;ut in.l.quæ ex

trinſecus.l.ſi ſub una.ff.de uerb.oblig.&.l.certum.ff ſi certum petatur. Imola tamen in.l.ſi quis mihi bona.§.ſed quid ſi mandauit.ff.de acqui.heredi. per illum tex.glo.in.c.multi de conſecra.diſtin.iiii.glo.in cle.i.de ſequeſtr. poſſ.& fruc. dicunt actum tenere quando non nimis recederetur ab hac ſubſtantiali forma quibus non aſſentior.cum ea per quæ opinionem ſuam conſtruere nituntur. loquūtur de uerborum formis:quæ per equipollens adimpleri poſſunt: niſi ſubſtantifice ad actum concurrant ut.d.l.i.ff.de uerborum obliga.non enim uerba ſed res attendi debent.c.intelligentia de uerbo.ſigni.l.ſcire leges.ff.de legi. hanc ſolutionem ſenſit glo.in.d.c.multi ſi illam recte inſpicimus. Vide tamen tex.in.§. illud.Inſti.mandat.ubi etiam in mandatis receditur a forma mandati & actus non eſt nullus. ¶ Præterea tanti forma hæc in legibus ponderis exiſtit, ut ſi cū illa concurreret legis ratio, magis attenditur forma ut notant Doctores in.l.i. ff.de uerbo.obliga.¶ Concluſionem aliam in ſuperiori loco relatam facit Barto.in.l.an inutilis.ff.de acceptil.ꝙ maius eſt peccatum formæ q̄ materiæ.ibi enim acceptilatio inutilis ex parte materię: producit pactum: quod non produceret ſi in forma eſſet uitium dicti autem rationem dixit eſſe Cy.in.l.codicillum. C.de teſtamen.forma eſt quæ dat eſſe rei.l.is qui quadringenta.§. quendam.ff. ad leg.falc.ut ſupra dictum eſt.materia uero tanquam extranea & aliena cenſetur.& qui alieno uitio laborat uenia dignus reperitur.l.lege.§.i.in fi.C.de nat. lib.Solutionem illius obiecti uide ſuperius in loco præcedenti.

¶ Item aliud ſciendum eſt:ꝙ quando peccatum fit in huiuſmodi forma: ſi non ualet ut ago:nec ualet ut ualere poteſt ut in.d.§.quendam &.c.i.& ibi Gemi.de poſtul.præla.in.vi. ¶ Erit igitur forma a qua intendimur argumentationis locum ſummere principium eſſendi cuiuſcunq; rei.

¶ Illud præterea non ſilebo ꝙ tam philoſophi q̄ iuriſconſulti formam hanc in naturalibus materiæ correſpondentem ſpeciem appellare conſueuerunt. ut docet Ariſto.in.7.metha.& eſt tex.in.l.ii.in princi.ff.ſi cer.pet l.litibus.C.de Agrico.&.cenſ.lib.xi.§.quod ſi partim inſtitu.de Rerum diui.

¶ Item forma aliquotiens eſt in ſimplici quandoq; in mixta materia:in ſimplici ut cum ex auro fit annulus permixta tripliciter euenit aliquando enim diuerſæ res coniunguntur ſecundum ordinem tantum: ut homines in exercitu. & plures gradus in arbore conſanguinitatis:tunc pro forma reſpondet illud totum quod exercitus uel ciuitatis nomine deſignatur.Quandoq; uero & ſecundum ordinem & ſecundum cōtractum uniuntur diuerſæ res.ut ſi ex lino & lana fiat tela uel ſi ex purpura & auro ueſtis:tunc pro forma reſpondet iſta compoſitio.Multotiens autem aliquid componitur ex pluribus:quorum fit alteratio:ut ex melle & uino ſi fiat mulſum,uel ex uariis herbis fiat intinctus: tunc pro forma reſpondet ipſa mixtio.

¶ At ne uerboſis uidear commentariis aures ueſtras detinere contra tex.in.l.i. ff.de orig.iu.de forma hactenus dixiſſe ſufficiet.propoſiti tantum loci declarationem breuiter aggrediemur.

¶ Locus a cauſa formali eſt habitudo ipſius cauſæ formalis ad ſuum effectum: affirmatiue datur Reg.

Poſita cauſa formali ponitur & eius effectus.c.cum apud.c.cum locū de ſpō ſa.l.nuptias.ff.de reg.iur. ¶ Negatiue autem datur hæc Regula.

Remota cauſa formali remouetur & eius effectus ut ex pręcedentibus apparet & melius probatur in.l.Iulianus.§.ſed & ſi quis.ff.Ad exhib.l.ſeia.ff. de auro & argen.leg.ubi dicitur mutata forma interit ſubſtantia.In contrarium tamē adduci poſſet glo.Inſti.Qui mo.ius pa.pot.ſol.§.præterea in.u.per imaginarias. ex qua not.Cy.Bal.Ioan.de Imol.Ang.in plærisq; locis q licet correcta ſit cauſa formalis:non eſt correctus effectus.ſed illis reſpondeo q imaginaria illa uenditio ſola:non erat cauſa cur ille capite minueretur.ſed cauſa erat ſtatus mutatio quæ adhuc remanet uenditione ſublata:ut expreſſe demonſtrant uerba glo

Ab effectu etiam ad ipſam cauſam.affirmatiue & negatiue ualet argumentatio pro qua datur Regula.

Ad poſitionem uel remotionem effectus cauſæ formalis.ponitur uel remouetur ipſa cauſa. Additio. Subſtantia natura & forma differunt Bal.in.l.In uendentis.in.ii.col.de emp.& uendi.forma a lege tradita in dubio cenſetur ſubſtantialis Bal.in.l.Comparationes.in.ii.col.C.de fi.inſt.& in.l.i.C.ut in poſſ.leg. Itē quod exprimitur a lege in dubio cenſetur requiſitum pro forma. Ancha. Conſ. xxxvi.Iaſ.in.l.i.in.iii.col.uer.pro iſta opi.ff.de lib.& poſt.fallit quando id qđ exprimitur de neceſſitate inerat. Ant.in.c.ex inſinuatiōe.in.ii.col.de reſcri. Et quādo lex dicit actum nullum propter formam non ſeruatam ſemper actus eſt nullus ipſo iure etiam ſi ſit fauor partis tantum. Aret.in.l.ſed eſt quæſitum.ff. de lib. & poſthu. Ad materiam quando forma impleatur per equipollens.ui. Iaſ.in.l.ii. §.uoluntatem.in.ii.col.ff.ſol.mat.in.l.i.in.iiii.col.ff.ſol.mat.

¶ De loco a cauſa efficienti.

¶ Operepretium eſt ut poſtquam uidimus de duabus eſſendi cauſis:ad duas fiendi tranſeamus.quarum prima ſeſe nobis offert cauſa efficiens. Hæc autē ideo dicitur quoniam ab illa primo fit motus ut aliquid fiat.ut domificator eſt principium mouens ut fiat domus.

¶ Trifariam ab Auicēna diuiditur hæc cauſa.Alia enim perficit,alia diſponit: alia coadiuuat.Perficiens dicitur quæ ultimam rei perfectionem inducit:ut edificator cum edes perficit.Diſponens quæ non finem inducit ſed tantum materiam ad formam aptat ut ille qui polit lapides:& dolat ligna ut domus ex illis cō ſtruatur.Adiuuans uero quæ ad pricipalem effectum cooperatur: & ab eo quē adiuuat differt,q ille ad finem proprium operatur:hic autem propter illum quē adiuuat operatur.ut exercitus adiuuans regem in urbis expugnatione: Argumentatio autem a ſola cauſa efficiente perficiente ducitur affirmatiue & negatiue:ut domificator eſt bonus.Igitur domus bona:& doctor eſt eruditus.igitur & ſcholaris eruditus.& domificator non eſt bonus.ergo nec domus bona.

¶ Affirmatiue datur Reg.

Si cauſa efficiens eſt bona ipſum quod fit eſt bonum.§.ſi quis in aliena:Inſtitu. de Rerum diui.l.inter artifices.ff.de Solut.

¶Negatiue autem datur Reg.

Si cauſa efficiens eſt mala & effectus malus. Dubitant multi de ueritate argumentationis huius cum efficiens cauſa multotiens mala reperiatur.& effectus bonus.Ioachim certe ab eccleſia malus hereticuſq; iudicatur:eius uero opera bona:ut in.c.damnamus de ſum.tri.& fi.catho.Idem in Orige.c.ſancta.§.itē.Origenis.xv.diſt.ubi etiam Ruffi.iudicatur religioſus doctor & tamē multa eius reprobantur.Item Hieronymus inter doctores fulgor ab eccleſia nuncupatur: & tamen in Decretis quandoq; reprobatur.¶Notādum ergo eſt plura requiri ut recte argumētationis locus procedat.Opportet primo ut artifex melius quo poteſt operetur.item ut inſtrumenta nullo defectu uel malitia laborent: Ex malis enim coloribus non pingeretur excellens imago.Item ut omne impedimētum remoueatur quod non fuit in doctoribus catholicis:qui nonnulla perperam dixere.obfuſcatio enim intellectus impediebat operis bonitatem.& in malis ſicubi bona dixerunt effecit ſpiritus ſanctus qui tunc eos male loqui impediebat.ut euenit in Caypha hebreorum pōtifice.¶Neceſſarium eſt adhuc ut bonitas uel malitia antecedentis accipiatur pro bonitate uel malitia conſequentis.quocirca non ſequitur iſte domificator eſt bonus pictor ergo domus bona. Non deſunt praeterea qui locum hunc legalius pertractando:efficientem hanc cām dupliciter cōſiderari uelint:ante factum uidelicet & poſt factū. ¶Si ante ſit talis Reg.

Ceſſante cauſa efficiente ceſſat effectus:exemplum Conſenſus facit matrimonium.l.nuptias.ff.de reg.iur.illo igitur deficiente a principio non erit matrimonium.c.cum apud c.cū locū de ſponſ.At ſi poſt factū conſideretur efficiēs cauſa ſecus:ut in.l.a patre furioſo.ff.de hiis q ſunt ſui uel ali.iur.c.queſiuit de diuortiis.

Ab effectu ſimiliter ſeruatis quae ſuperius requiri diximus ualet argumentatio affirmatiue & negatiue.Reg.

Cuius effectus eſt bonus uel malus & ipſa cauſa efficiens eſt bona uel mala.ꝓbatur ꝙ dicimus Qualitas effectus demonſtrat qualitatem cauſae.c.qualitas de penit.diſt.v.l.cuius effectus.ff.de reg.iur.l.offidius.§.i.in fi.ff.de leg.iii.Item illud abſurdum ad quod ſequitur abſurdum.l.ex diuerſo.§.ubi autem.ff.de re.uendi.l.nemo.§.igitur.C.de ſum.tri.& fi.catho.l in agris.ff.de acqui.re.domi.

¶At ſiquis contra hoc diceret contractus qui pariunt actionem ſunt de iure gētium inſti.de iur.na.gen.& ciui.tamen actio eſt de iure ciuili ut dixit Bal.in.l.i C.de fur.Item contractus eſt facti.l.conſilio.ff.de cura.furi.& tamen obligatio ex eis naſcens eſt iuris Inſtit.de obliga.ibi obligatio eſt iuris uinculū &c.Reſpondemus regulā procedere non in qualitate originis ſed bonitatis tantum.poteſt & in hoc dari alia Reg.Effectus poſt cauſam unde neceſſario trahitur ſuperueniēs iudicatur fuiſſe tpe cauſe.probat.l.damni.§.ſabini.ff.de dam.infe l.huic ſcripturę.§.i.l.ita uulneratus.§.i.ff.ad leg.aquil.a primordio enim tit.poſterior cauſa euentus.Bar.per illum tex.in.l.i.C.de impo.lucr.deſcrip.lib.x.& hoc quando

cauſa perficiens eſt in principio. Secus ſi alio tempore. ¶ Quoniam quando res ſummit ſibi principium ſine effectu cum dependentia ad aliud perficiens: ad ualidum effectum deducta iudicatur ſcdm tempus quo habuit illud propter quod ualuit, non ante. l. legatum. l. uxor. C. de condi. inſer. l. in concedendo. ff. de aqua plu. arc. Rot. doc. 465. in no.

¶ De loco a cauſa finali.

¶ Viſum eſt in precedentibus queadmodum a tribus cauſis recta poſſit argumentatio fieri. at quoniam omnia quæ fiunt ad finem referri opportet ut inquit Seneca: & finis potius hiis quæ ſunt ad finem eligendus eſt: ut uoluit Ariſt. in. iii. topi. probat in. c. uanitas de penit. di. i. & . ii. quomodo ad ipſam finalem cauſam argumentantis dirigatur intentio opere precium eſt uideamus. ¶ Dicitur ergo Finis id cuius gratia aliquid fit. Ariſt. in. vi. Topi. Et finis eſt primus in intentione ultimus in executione. Ant. de But. in probe. ſalut. in ante pe. col. ¶ Is autē duplex eſt Eſſentialis & accidentalis: Eſſentialem uoco ad quem pricipaliter & ex ſui natura res ordinatur ut placet Ariſto. in. vi. topi. Accidentalem uero ad quē res ab agente ordinatur: q̄ ad id ſui natura non cōſtituitur. Exemplum finis pricipalis iuris ciuilis eſt rem pub. gubernare. ſi tamen ab aliquo pecuniarum gratia (ut fere ſemper euenit) ediſceretur: id finem accidentalem uocaremus. Hic quidem finis ſi non ueram ſaltim apparentem ſemper in ſe bonitatis rationem continet. Teſte Dyoniſio. ¶ Verum cum multotiens in iure noſtro propter concurſum alterius cauſæ: quæ impulſiua dicitur: non facile ſit finalem ab ea diſcernere: quid utraq; & quomodo cognoſcatur: quæue in dubio præſumenda ſit declarabimus. Cauſam igitur finalem ut diffiniuit Anto. de But. in. c. poſt tranſlationem de renunc. & Bal. in. l. id quod Paup. C. de epiſ. & cler. uoco eā quæ principaliter mouit animū ſtatuentis: ita quod aliter ſtatutum non fuerat editurus: & hanc cum legis ratione eandem dicimus. Impulſiua uero eſt q̄ licet ſtatuentē impulerit: tamē alias ſtatutum ſeu legem erat facturus quod nil aliud uocabo: niſi ſecundariam quandā ſtatuentis intentionem. quemadmodum in. c. conſuluit de uſu. dicitur principaliter mutuantem pecuniā ut emolumentum conſequatur uſurarum crimine inuolui. quod ſi ſecundario (alias mutuaturus) aliquid ſperet huiuſmodi criminis notam effugere. ¶ Finalis hæc cauſa cōprehenditur ex legis prefatione. l. Regula uerſ. Initium conſtitutionis. ff. de iur. & fac. igno. in fi. ff. de heredi. Inſti. l. ut liberis. C. de collat. unde Lanfran. in. c. quoniam contra falſam. in nota. egregie dixit: q; ſi in ſtatuto reperiretur caſus cui ſtatutalis exordii ratio non conueniret: ad eum ſtatuti auctoritas non extēderetur. ¶ Moder nus quidam inſti. de teſta. militum in. §. ſed hactenus uoluit eam demū cauſam eſſe finalem quando generaliter exprimitur generalis ratio Impulſiuam cū ſpecialis aſſignatur. cui aſtipulor per. l. i. §. ſexum. ff. de poſtu. ibi (ut communiter habetur) ſtatuendi ratio quæ finalis cauſa appellatur fuit generalis: propter ſexus honeſtatem. Impulſiua uero fuit particularis ideſt propter Gaie. Aphraniæ improbitatem quæ rectius occaſio q̄ cauſa diceretur. c. ſolite de maio. & obedi. ¶ Hæc

ſatis procederent in legibus & ſtaturis.ſed in diſpoſitionibus teſtamentorum,& aliis in quibus ſemper particularis eſt diſponendi ratio locum ſibi minime uendicarent.quapropter contentioſam illam maiorum noſtroruꝫ diſputationem: an in dubio finalis uel impulſiua iudicetur aliud in tempus omittam.Siquidem nulla congruentior in hoc concluſio dari poteſt ea:quæ in utriuſqꝫ diffinitionibus aſſignata eſt.particulariter autem legenti ſubiecta materia demonſtrabit. Adde tamen ꝙ omnis cauſa in dubio eſt impulſiua.l.Titio in princ.ff.de cond.& demon.l.ſed & ſi mors.in fi.ff.de dona.inter ui.& uxo.l.ii.&.iii.in fi.ff.de dona.not a.in.l.ſi mulier.ff.de iur.do.& hoc in diſpoſitione hominis.glo.in.d.l.ii. facit.l.cum te.ff.de pac.inter emp.& uen.in legibus autem & ſtatutis præſumitur finalis.glo.in.l.cum tale.§.legato.ff.de Condit.& demon.ubi Bald.Quod non eſt uerum quando conſtitutio largius loqueretur ꝗ cauſa.Io.an.& Domi. in.c.penul.de immu.eccle.in.vi.Philip.in.c.cum ceſſante.de appel. ¶Locus a cauſa finali eſt habitudo ipſius cauſæ fi.ad ſuum effectum.¶Affirmatiue & negatiue argumentamur.¶Affirmatiue:Iuſtitia eſt bona.Ius autem ciuile eſt ad finem iuſtitiæ.Ius igitur ciuile eſt bonum. ¶Reg.

Cuius finis eſt bonus,ipſum quoqꝫ bonum.Ariſto.in Topi.probat.l.non intelligitur.§.quando autem ff.de iure fiſci.l.ſiquis.ff.de re mili.l.receptum.ff.cõmunia prædi.l.ſi non ſit.§.perueniamus.ff.de au.& argen.lega.¶At poſſet argutus quippiam concluſionis huius falſitaté talibus arguere.Declaratio ſanctarum literarum eſt bona.doctrina Origenis Cypriani & quamplurium ad harum finem declarandarum fuit:& tñ eſt mala.concluſio igitur falſa inuitiiſqꝫ eſt. ¶Reſpondemus operepreciũ eſſe ut quæ in concluſione intelliguntur ita ſint ad finem ordinata:ꝙ ſine illis ad finem perueniri nõ poſſit.horum autem dogma peruerſum non erat huiuſmodi.igitur non obſtat.

¶Propterea a noſtris iuridice profertur alia concluſio quæ eſt.

Conceſſo fine conceduntur omnia quæ ſunt ad finem neceſſaria.c.prudentiam.§.ſexta.c.præterea de off.deleg.rationé dicimus:ꝙ ſublato medio ſine quo ad extremum perueniri nõ poteſt & ipſum medium ſublatum intelligitur l.ſancimus.§.ultimo.C.de inoffi.teſt.ſublata enim querela per quã deuenitur ad hereditatis petitionem:& ipſa hereditatis petitio ſublata dicitur.Item ſublato oſtendi iure per quod ad pignoratitiam patet aditus:& ipſa ſublata eſt pignoratitia.l.cum notiſſimi.C.de præſcriptione.xxx.uel.xl.anno.facit.l.cum in honorariis.§.ſed cum reciſa.ff.de acti.& oblig.

¶Negatiue autem(ut ad principalem regulã redeamus.)ita fiet argumẽtatio: Pœna nõ eſt bona.finalis auté peccati cauſa eſt pœna.peccatũ igit̃ nõ eſt bonũ. ¶Reg. Cuius finis eſt malus,ipſum quoqꝫ malum eſt. quod declarandum eſt ut in contraria diximus.¶Alia ſe nobis(propterea quæ ſuperius de impulſiua & finali dicta ſunt)offert concluſio quæ eſt.

Ceſſante cauſa finali ceſſat eius effectus.c.& ſi criſtus de iure iur.c.cuꝫ ceſſante de appel.l.adigere.§.quamuis.ff.de iure patro.quod in impulſiua minime pro

cedit.l.i.§.ſexũ.ff.de poſtula.de quo late per Iaſo.in.l.i.in.xiiii.col.de offi.e.cuſ. m.c.iur. ❡Præcedens concluſio equiuoca eſt.& poteſt intelligi de caſu in quo ceſſat legis ratio:ꝙ tunc ad illum non extendatur lex & in hoc indubitanter uera eſt.cum ſecundum rationem limitetur quodcunqꝫ legis dictum.l.illud.ff.ad leg.aqui.Item poteſt intelligi an ceſſante cauſa ceſſet lex in eo quod principaliter diſponitur:& apud eruditos dubia ualde conſpicitur.aliter enim in hominis aliter in legis tum publicarum priuata diſpoſitione.In diſpoſitionibus hominum ſi effectus nõ ſit adhuc ſecurus ceſſante cauſa ceſſat effectus:ꝙ ſi ſecutus fuerit contrarium eueniet.ut in.l.fina.ff unde lib.Bar.in.l.Titio.ff.de leg.ii.

❡Quod ſi in particularibus legibus ut in priuilegiis,diſpenſationibus hæc aduertenda ſunt.ſi nondum ius eſt imperfecto eſſe:cauſa ceſſante ceſſat diſpoſitio. Si uero iam ſit iuris eſſe perfectum ceſſante cauſa non ceſſat priuilegium ſed reuocari debet:ut in.c.ſuggeſtum de deci.

❡At ſi de iure communi agatur:ſi iuris obſeruantia ſit perpetua nunquam ceſſa re poteſt:ut continentia in clericis.c.ſacerdotibus.xxxi.diſtin.c.quia ea.iii.q.i. Si uero temporalis extiterit ſiquidem iure exprimitur ut ceſſet ceſſabit.c.ut cũ cõſtitueretur.l.di.c.cum m.de conſti.ſin minus non ceſſabit.c.dixit dñs.xxxii.q.i.

❡Præcedentium poteſt eſſe ratio.quoniam lex non tantum a cauſa.i.ratione propter quam ſit robur aſſummit ſed a condentis auctoritate:quæ licet ratio deſiuerit.tamen remanet firma.Propterea dicimus ꝙ ſi duæ rationes ad aliquid concurrant quarum utralibet ad effectum cauſandum idonea reperitur ceſſante una non ceſſat effectus.§.affinitatis inſtit.de nupt.quod erit uerum ſi utraqꝫ per ſe ſufficiet ad effectum cauſandũ ſecus ſi ambe requirerentur quoniam ceſſante una ceſſaret effectus ſicut ſi ambe ceſſarẽt.c.quoniam.§.porro.iur.ct.§.ſin autem ut lit.non cont.Philip.in.c.cum ceſſante in princ.de appel.

❡Vnum tamen ſcias uolo ꝙ ſi cauſam accipias pro perſona ſiue loco propter quem tantum ſit diſpoſitio ceſſante cauſa ceſſabit effectus.c.priuilegium de reg.iur.in.vi.cum ſimilibus.

❡Ab effectu huius cauſæ argumentatio tam negatiua quam affirmatiua ſummitur reſpectu prædicati.ut ius ciuile eſt bonum.ergo iuſtitia eſt bona.& peccatum non eſt bonum.ergo nec pœna eſt bona.

❡Regula communis.

Cuius effectus eſt bonus uel malus & ipſa cauſa bona uel ma'a.l.cuius effectus ff de reg.iur.l.Offidius.§.i.in fi ff.de leg.iii.❡De cauſis hactenus iuridice ſatis diſputatum cẽſeo unum illud supereſt ut cum quatuor ad rei productionem cauſas concurrere dixerimus:a qua magis producta res denominationem ſummat uideamus.Breuiter ex doctorum noſtrorum ſententia reſpondemus:ꝙ a forma rei eſſe denominandum eſt:ab efficiente enim & finali clarũ eſt nõ debere:cum hæc non in eſſendo ſed in fiendo ad rem concurrant ut ſuperius monſtratum eſt a materiali itidem:cum ea a formali eſſe ſibi uẽdicet:ut eſt tex.in.l.cum quis in.§.adeo.ff.de acqui.re.domi.hoc & alia probari ratione maniſeſtum eſt.Nul-

lum ſeparabile ab aliquo poteſt illi eſſe dare.c.Inter corporalia de tranſla.prœl. l.neq; natales.C.de proba.at materia ab effectu eſt ſeparabilis:ut probatur in.l. ſi conuenerit la.ii.ff.de pign.act.igitur materia non dat eſſe rei.& per conſequẽs ab ea minus eſt denominanda.ꝑterea ut in.d.l.ſi conuenerit probatur: materia eſt cauſa remota effectusforma uero propinqua & immediata:a qua magis de nominatur effectus:ut in.l.Carbonum.§.ad faces.ff.de uerbo.ſig.Huic loco an necti poteſt locus ille quẽ noſtri ab effectu habito uocant;& talis erit. ℂReg.

Quãdo habemus effectũ rei non curamus de modo.l.ſi mater.C.de Inſtit.& ſubſti.quod procedit quando habetur reſpectus ad rem nõ ad modum alias cu ratur modus magis q̃ res.l.ſi heredi.§.fi.l.meuius.ff.de Condi.& demon.nota. in reg.Cum quid.de regu.iur.in.vi.

ℂVos tamen unum non lateat q; propinquam hic uoco cauſam non iuxta ordinẽ:ſed ut magis in effectum imprimit.propterea non obſtabit tex.in.l.ex placito.C.de re.per mut.

ℂDe loco ab impoſſibili.

ℂQuoniam ſuperius abunde tractatum eſt de cauſis: opportune hic annecti poterit locus ab impoſſibili:quo utimur ad infringendas qualitates diſpoſitionum:ſubiecto in rerum natura non exiſtente:& cauſa quodammodo ceſſante. Ex hoc enim diluuntur obligationes,teſtamenta,ſtipulationes & huiuſmodi de impoſſibilibus uel non exiſtentibus:quæ utique impoſſibilia ſunt.facta.in quo Reg.talis eſt. impoſſibilium uel non exiſtentium nulla eſt promiſſio,obligatio &c.c.nemo de reg.iur.in.vi.l.eius.ff.ſi cer.peta.l.neratius.ff.de reg.iur.l.ii.ff.de uſufruc.l.ſicut in fi ff.qui.mo.uſufruc.amit.triplicẽ impoſſibilitatẽ poſuit glo.in d.c.nemo.uide gl.in.§.ĩpoſſibilis.inſti.de here.inſti.Bar.in.l.i ff.de condi.inſti.

ℂDe loco a generatione.

ℂLocum a generatione Rhetoribus conſonũ uobis quoq; familiarem ſilentio nõ ꝑterierunt prudentes noſtri.quapropter nec hic a nobis indictus abibit.Gera rationem cũ philoſophis progreſſionẽ ab eſſe ad nõ eſſe cõcludimus.ℂLocus autẽ a generatione eſt habitudo ipſius generationis ad ſuũ generatũ. ℂ Cõſtruendo ac deſtruendo argumẽtamur:habita boni ac mali ratione. ℂ Exemplum generatio domus eſt bona.igitur domus bona.item generatio latronũ eſt mala.igitur latrones mali uel generare ſpurios eſt malũ.igitur ſpurii mali. ℂReg.

Cuius generatio eſt bona,ipſum quoq; bonum Ariſtote.in.ii.Topico.item.

Cuius generatio eſt mala,ipſum quoq; malum.c.Cenomanenſem.lvi.diſtin. ubi adulterorum filii abhominatio ſunt dño.Contrariũ attamen uidentur aſſerere iura in.c.Oſius.c.undecunq;.c.nunq̃.ea.diſt.ubi probatur ſacerdotũ filios (quorum generatio turpis ac mala eſt ut infinita in canonibus iura proteſtantur)bonos extitiſſe.dicemus igitur locum hunc preſumptiue tantũ concludere:ꝓſumũtur eni adulterorũ filii paterna incõtinentia laborare.c.literas de fil.ꝓſbyte.ꝓſumptionem demũ remouet contraria illorũ operatio. A generato itidẽ ſumitur ad generationẽ argumentatio cõſtructiue & deſtructiue.quo argumen

tatonis

tationis genere uſa eſt Dido Virgiliana dicens. Nec tibi diua parẽs generis nec Dardanus auctor Perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens Caucaſus, Hircanæq; admorunt ubera Tigres. Poſſumus & nos legitimo iure nobis uendicare Reg. quæ apud ueſtros frequens eſt ꝗ.

Generatio unius eſt corruptio alterius. nam ſi uno contractu uolumus producere alium ſtatim primus deperit. l. i. l. omnes. & quaſi per totũ. ff. & C. de nouat. & inſtit. de emp. & uen. §. ſed cum diuerſe: & §. adeo. de locat. Sed non tamẽ conuertitur. corrumpitur iſte contractus uel irritatur iſte actus: ergo inducitur alius. qui ĩ hæc non habent materias & formas neceſſarias ſicut natura. niſi dicẽtes diſtractus dare alias formas actionibus noſtris uel hanc magis priuationem.

¶ De loco a corruptione.

¶ Quemadmodum per generationem res a non eſſe ad eſſe ꝑducuntur; ita per corruptionem ab eſſe in non eſſe progrediuntur. de hoc igitur loco poſt ꝓcedentem ſatis congrue tractabitur. ¶ Deſtruit & conſtruit huiuſmodi locus ſicut & ꝓcedens. exemplum perditio hereticorum eſt bona, igitur heretici mali. Itẽ perditio uirginitatis eſt mala, igitur uirginitas bona. ¶ Regu.

Cuius corruptio bona eſt, ipſum corruptum malum. c. non eſt crudelis. c. homicidas. c. excõmunicatorum. xxiii. q. v. Inſti. de lege ſuf. cau. toll. poſuit glo. in. l. ius pluribus. ff. de iuſti. & iure.

Cuius corruptio mala, ipſum corruptum bonum ar. in c. uirgines. xxvii. q. i. c. ſi Paulus. xxxii. q. v. com. §. neq; autem. Aut. de Epiſ. & cler.

A b effectu autem dicimus. Si corruptum malum corruptio bona: probatur per totum. xxiii. q. v. Et ſi corruptum bonum corruptio mala. ¶ Contra locum hunc ita inſtabitur. Ius naturale eſt ſemper bonum. d. l. ius pluribus. ſeruitus eſt iuris naturalis corruptio quoniã naturalem libertatẽ adimit, ut inſti. de iure perſon. & tamen hæc quoq; bona eſt: quoniã a iure non admitteretur. ar. l. i. ff. de iuſti. & iure: igitur locus falſus. ¶ Reſpondemus locum noſtrum procedere ubi fit omnimoda rei corruptio at hic non corrũpitur naturale ius quod incorruptibile eſt ſed minuitur. §. ſed naturalia inſti. de iure nat. gen. & ci. At hoc nihil corrũpitur ipſa ſaltim libertas: quæ ex ſe bona eſt. l. libertas. ff. de reg. iur. concludendũ igitur dicimus locum non tenere cum ex ſuperueniente cauſa admittitur corruptio. uiſa eſt enim ſeruitus bona illis qui ab hoſtibus capiebantur. quoniã per eam ſeruati: mortem euadebant. l. libertas. ff. de ſtat. hom. At inſtabis mors chriſti fuit bona. quia nos redemit. igitur uita chriſti mala, hoc impiũ eſt: uel uita chriſti bona. igitur mors mala: uel obligatio eſt de iure gentium uel ciuili: ergo liberatio ex eodem iure. contra. l. ſi unus. ff. de pact. Sed priuationes ſunt & diuerſi re ſpectus faciunt arg. uacillare.

¶ De loco ab uſibus.

¶ Vſum uoco exercitium rei. Locus ab uſu eſt habitudo ipſius exercitii ad id cuius eſt exercitium. conſtructiue argumentamur hoc modo. Emere & uẽdere eſt bonum, igitur ipſa emptio ac uenditio bona. ¶ Reg.

Cuius uſus eſt bonus ipſum quoq; bonum.l.i.ff.de contrah.empt.
¶ Deſtructiue autem ſic. Adulterari eſt malum: igitur adulterium malum: uel
Fœnerari eſt malum ergo uſura mala. ¶ Reg.

Cuius exercitum malum, ipſum quoq; malū.ar.in.c.ſi fœneraueris.c.plerique
xiiii.q.iii.c.Clerici.c.ſi quis.c.quid dicam.q.iiii. ¶ Plura tamen in legibus no-
ſtris ad concluſionis huius extenuationem concurrere uidentur: uidemus nam
q; q uti rebus deo dicatis eſt malum ut in.c.ſemel de regu.iu.in.vi.& tamen ſa-
tuum eſſet rem ſacram malam dicere.ꝑterea uti gladio eſt malum.c.clerici de
uit.& hon.cler.nec tamen ipſe eſt gladius malus.c.nouit de iudiciis. ¶ Item co-
medere carnes in quadrageſima eſt malum.c.deniq;.iiii.diſt.nec tamen ipſa ca-
ro mala.celebrare diuina tempore interdicti eſt malum: non tamen diuinorum
celebratio mala.

¶ Reſpondemus inter uſum & abuſum ualde diſtare. Horum enim quæ natura
liter boni ſunt nunquam uſus erit malus.niſi tempore, loco, caſu, uel perſona ꝓ
hibitis tuncq; non uſus ſed abuſus appellabitur.

¶ A communiter accidentibus.

¶ Cōmuniter accidentium q̄dam licet non ſemp tñ ut plurimum ſe cōſequun
tur: ut fœmina ē: ergo auara.& ab hiis non ſumit argumentatio firma. Iuriſcōſul
ti tñ & cæteri legū conditores interꝓtes quoq; nřī: oēm eoꝝ diligentiam curáq;
adhibent: ut iura & in ſtatuendo & in interpretando adaptentur ad ea q̄ frequen
tius non aūt q̄ raro accidunt.c.qm̄ frequenter. Vt li.non contest.l.ná ad ea.ff.de
legibus.l.certi conditio.ff.ſi cer.pet.l.ut ait alphenus.ff.de uer.ſig.ꝓpterea gloſſa-
tor in.l.cum de indebito.§.i.ff.de probat.dixit ꝓſumptionem capi ex eo qđ ple-
runq; accidit. ¶ Reperimus tñ & de hiis q̄ rarius accidere ſolent iura conſideraſ-
ſe.§.inſula inſtit.de rerū diui.quapropter hoc legis peritis tantū tunc interpretā-
do ſeruit.quia ſi lex uno mō interpretata poſſit adaptari ad ea quæ frequentius &
alio ad ea quæ rarius eueniūt: illū ſequemur ꝑ quem ad ea quæ frequentius acci
dunt adaptantur. ¶ Ex cōiter accidentibus alia ſunt quorum unū ſemper aliud
ſequitur ut pœnitētia ad delictum.& ab hiis affirmando & negando argumēta-
mur.ut iſtum pœnitet ergo deliquit. Iſte non deliquit ergo non pœnitet. ¶ Regu
la affirmatiua. Si cōiter accidentium poſterius ineſt & primū inſuit: probari pōt
pre.c.ad diſſoluendū de deſponſ.impubu.l.manumiſſiones.ff.de iuſti.& iure.
¶ Reg.negatiua. Si cōiter accidentium prius non inſuit & poſterius non inerit.
probatur in.l.eum qui a furioſo.cum glo.in prin.ff.de publi.facerent ad hoc quæ
in loco a Relatiue oppoſitis dicentur.

¶ De loco a principio.

¶ Sententia fuit imperatoris nři in autēt.de priuil.dot.heret.mul.non ꝓſtā.col.
vii.principio, fine, ac medio, ſubſiſtere cuncta quæ creata reperiuntur. Principi-
um tamen potiſſimā rei cuiuſq; partem dixit Gaius in.l.i.ff.de orig.iu.propterea
Chriſtum rebus cunctis principium dicimus.c.cum Paulus.i.q.i.cum uix bono
pagantur exitu: quæ malo ſunt inchoata principio.c.principatus.ea.q.i. Horū

conſideratione factus eſt locus apud noſtros qui a uirtute principii cognominatur. Et eſt ea habitudo quã habet principium ad rem cuius eſt principium.
¶ Eſt autem duplex principium rei uidelicet & tẽporis. primum adhuc duplex aut ſignificat qđ in ordine primo fit ut fundamentum in domo. & interrogatio in ſtipulatione. aut qđ principaliter intenditur: ut heredis inſtitutio in teſtamento. Si ſumus in principio ordinis, aut pro forma requiritur: aut non. ſi requiritur. deſtructiue argumentando facimus hanc Regulam.
Vitiato uel remoto principio uitiatur & id cuius eſt principiũ. exẽplũ pro forma ſtipulationis requiritur ut primo ponatur interrogatio. ſi ea uitietur uel defectum patiatur tota corruit. l. i. ff. de uerborum obligationi. ſin uero formam nõ ſapit ordo argumentum non procedit: ut clarius in loco ab ordine diſcutiemus.
¶ Si pro eo q principaliter intenditur deſtructiue adhuc tenet argumẽtatio. ut in Regula pcedenti. exemplum non ualet heredis inſtitutio. ergo nec teſtamentum. §. ante heredis inſtit. de legat. l. ſi. ff. de iure Codi.
Quod ſi temporis principiũ conſideremus: i. illud tempus quo primum res perfecta eſt. conſtructiue & deſtructiue tenet argu. cõſtructiue ſi a principio quãdo factum eſt teſtamentũ ualuit. ergo & nunc licet furor ſuperuenerit. ¶ Reg.
Quod legitime factum eſt a principio non tractatur per impedimentum ſuperueniens. c. neq furioſus. xxxii. q. vii. c. pen. de eo qui cog. cõſanguineam uxoris ſuæ. l. ſi ſeruum quis. §. ultimo. ff. de acqui. heredi. Intelligimus quãdo actus iuris eſt perfectus ut ſuprã oſtendi. alias enim ſuperueniente caſu cõtrario ã quo principium ſumere non potuiſſet impediretur. l. quia in eum. ff. Ad leg. acquil. l. ſi ſub una. §. ſi quis uiam. ff. de uerbo. obli. l. ii. ff. de Cuſto. reorum.
¶ Contrarium ideo uocaui ſuperuenientem caſum quoniam licet ſuperueniret tempus a quo non potuiſſet initium ſummi: ſi tamen ad effectum eundem tenderent actus remaneret. §. a contrario. Inſtit. de lega. l. uerbis. in fi. ff. Ad leg. fal.
¶ Ruſus ut omnis in hoc heſitatio remoueatur. concludimus cum Barto. in. l. ii. §. ſi placet. ff. de uerbo. oblig. actum etiam perfectum reſcindi poſſe: ſi impedimentum ad huius reſciſſionem principaliter ordinetur. ut querela inofficioſi: quod ſi non ad actus reſciſſionem ſubordinatum principaliter impedimentum ueniat: aut eſt talis actus qui partibus etiam uolentibus non uitiaretur: impedimentum ſuperueniens non uitiat. l. Sciendum. § fi. ff. qui ſatiſda. cog. d. c. neq. furioſus: aut uitiaret etiam partibus nolentibus & uitiat. l. Vranius uerſi. cum duo. ff. de fideiuſſo.
¶ Deſtructiue autem ſic argumentamur. ſi teſtamentum impuberis non tenuit: eo quo primum tempore factum eſt. ergo nec nunc quando pubes factus eſt.
¶ Regula.
Quod ab initio non ualuit tractu temporis non conualeſcit. c. non firmatur de regu. iu. in. vi. c. i. de deſponſ. impub. c. ſi eo tẽpore de Reſcrip. eodẽ. li. l. filius. l. eius. ff. de teſtamen. l. ſicut. C. de falſ. Regulam hanc multiplici canonum ac legum auctoritate ſuffultam infringere uidentur multa quæ per glo. & doctores

in.c.dudum de elect. & in.d.c.non firmatur. cumulatiſſime referuntur: eſt eni materia brocardica ipſe tamen ſummatim breuiterq; concludam quid tenendū ſit. ¶ In hiis igitur quæ ab initio temporis propter impedientem cauſam uiri⸗ bus non ſubſtitere: ita diſtinguendum puto. aut remanet cauſa impediens & re⸗ gula noſtra indubitanter procedit. aut ceſſat quidem cauſa impediens: & nil cō firmans aduenit itidem procedit. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de uerb. oblig. & d. l. eius. l. filius. ff. de teſtamen. l. ſeruus. C. de lega. aut ceſſauit impediens cauſa: ſuperuenitq; aliquid expreſſe uel tacite confirmans: & regula penitus noſtra de ficit. ut in. c. Cura de iure pat. l. per fundum. ff. de ſeruit. Vrba. predio. l. receptū. ff. Cōmunia pdiorum. l. & ſi contra mandata. C. de nup. l. ſi quis in ſenatorio. ff. de Ritu nup. & intelligo actum quod erat nullum fieri ualidum ex nunc. non ex tunc. ſcdm Fili. in. c. cum Bertoldus. de re iudi. Et aduerte quia in hiis in quibus ſpecifice conſideratur latelum ut in beneficialibus tractu temporis non conuale ſcit. c. auditis. de elec. Quod generaliter obtinet quando aliquid eſt nullum ipſo iure etiam fauore partis quia per eius taciturnitatem non reconualeſcit actus. gl. & Domi. in. c. i. in prin. de Reſc. in. vi. gl. in. c. diſpendia. in uer. proceſſus in. c. ſta⸗ tutum. in uer. cōmittatur eo. tit. & li. gl. in cle. i. in. ſi. eo. ti. & in. l. a diuo pio. ff. de Re iudi. Fallit quādo humanitatis cauſa aliud ſtatueretur. l. filio preterito. ff. de in iuſt. rup. irri. teſt. Ad hanc locum conuenit tota illa tela brocardica uidelicet. Inlo⸗ cum ſucct. indum. Inſti. qui non eſt per fac. teſt. §. ſi. l. cum enim. C. cō. mol. Item me⸗ dium ſpectandū: iuxta illud: Maior enim mediis gratia Rebus ineſt. Inſti. de re⸗ rum diui. §. cū ex aliis. Item finis ſpectandus. Auc. de nup. §. quia uero hactenus col. iiii. Item quod ceptum eſt prodeſt: licet completum non ſit. l. mutus. C. de p. cura. Item Quod ceptum eſt non prodeſt ſi non cōpleatur. l. furioſus. in ſi. C. qui teſta. fac. non poſſ. Item. Quod ab initio ualet ex poſt facto nō intercidit. l. furor. ff. de ſponſ. Immo intercidit. l. Huic. l. uel quid. ff. ad leg. aquil. & pleraq; alia quæ paſſim in locis brocardicis decantantur. Sed propoſiti noſtri fuit ſimplice quan dam uiam iunioribus oſtendere.

¶ De locoq; neceſſitate.

¶ Neceſſitatem tripartitam eſſe & Theologis & Canoniſtis placuiſſe manifeſtū eſt. Alia enim abſoluta eſt: ut Deum eſſe: & triangulum habere tres angulos: ne⸗ ceſſarium eſt. ¶ Alia uero quæ efficiente cauſa procedit coactiua nuncupatur. ¶ Tertiam uocamus eam quæ ad propoſitū fineq; conſequendum indigemus: hanc conditionalem noſtri uocant. De prima & ultima habemus tex. in. § quā uis. xxiii. q. iiii. De ſecunda habemus. c. i. Sacris. quod metus cauſa. ¶ In prima ſemper conſtruendo tenet argumentum. ut neceſſe eſt deū eſſe. ergo deus eſt: neceſſe eſt hominē eſſe mortalē. igitur homo eſt mortalis. ¶ Reg. ii. Semp eſt qd abſolute neceſſariū eſt eſſe. c. nabucodonoſor. xxiii. q. iiii. ¶ Secunda quæ coactiua dicitur adhuc duplex. Aliqua preciſa; Aliqua con⸗ ditionalis: preciſa. ut ſi mulier a forti ac uiolento ipſa reſiſtere nequeunte ſtupre⸗ tur. ab hac in iure noſtro excuſatoria fingitur argumentatio: Exemplū hæc mu

lier præciſe fuit ad ſtuprum coacta.ergo nec peccauit:nec pœnā meruit ¶ Reg.
Quæ ex neceſſitate uiolentiæ fiunt ad pœnam uel ad culpam imputari nō debent.xxxii.q.v.in princ.ubi beata uirgo Lucia Paſcaſio dixit.Si in uitam me feceris uiolari:caſtitas ad coronam duplicabitur.c.de pudicitia.c.nō poteſt ea.cau.&.q. ¶ Ratio autem hæc eſt:quoniam non is proprie dicit agere ſed pati c.ſacris.Quod me.cau. ¶ At ſi conditionalis ſit hæc coactionis neceſſitas ut timor uitæ uel omnium bonorum.tunc aut fecit aliquid circa quod animæ præiudicium minime uerſatur:ut renunciare beneficio uel donare uendere &c.ſi ſit talis metus qui in uirum conſtantem ueriſimiliter cecidiſſet:excuſatur & quod fecit retractatur.c.Abbas.c.cum dilectus & per totum titu.Quod me.cau.aliter non ut ibi.Aut uero tali ductus uitæ uel bonorum metu contra animæ ſalutem operatus eſt principaliter & minime excuſatur,d.c.ſacris.ar.tex.in.c.maiores.§.propter de Baptiſmo. ¶ In tertia Neceſſitatis parte ſubſtinguendum cenſeo:aut iſta quæ propter finem conſequēdum facimus:ad illū principaliter ſubordinantur.& tunc ratione huius finis conſequendi omnia licent modo licitus ſit finis etiam ſi contra diuinum præceptum fieret:Exemplum ad finem uitæ cōſeruandæ facta eſt omnis alimonia:cum aliquis hac neceſſario ad uitæ conſeruationem indiguerit:poterit ut eam conſequatur furari:& feſtiuis diebus laborare. ¶ Regula talis erit.

Quæ propter licitum finem conſeruandum fiunt legum diſpoſitioni non ſubiacent.c.quod non eſt de reg.iur.c.diſcipulos.de Conſecra.diſtin.v.c.licet de Feriis.c.ii.de deſpon.impub.l.ii.ff.ad leg.Rho.de iact.ita intellige.c.ſi uero de ſen.exco.Quod ſi non illum finē conſeruandū ſint aliqua ſubordinata:tu tñ ut melius finem conſerues ad illa te cōuerris.ſi licitum eſt quod facis:recte facis:ut ſi quis artificium exerceat ad uictum comparandum.ſin uero illicitum eſt:& a iure reprobatum quod facis:neceſſitas conſeruandi finis non excuſat,non enim mulieri propter famis neceſſitatem adulterium committenti parcitur.l.palam ff.de ritu nup.l.iſti quidem.ff.Quod me.cau.c.nequis arbitretur.xxii.q.ii.c.ſuper eo de uſur. ¶ Ex hac diſtinctione ſedatur altercatio:quę naſcebatur inter pōtificii iuris doctores in.d.c.ſacris.de cōtrarietate illius tex.&.c.diſcipulos:& aliorum iuriū ex quorum parte uidebatur concedi ut ꝑpter uitā ſaluādam diuinis inſtitutis cōtraire liceret:ex parte nō. ¶ Ab huius ultimi fonte deriuat̄ Regula.
Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum.l.quæ quis ex officii ſui neceſſitate facit:non debent ſibi ad damnum aſcribi.l.ſi quis ex ſignatoribus.ff.Quemadmodum teſtamen.aperi.l.ſi ſeruus.§.quod uero.ff.de furtis.

¶ Illud præterea non ignorandum ꝙ ſicut nec ex neceſſitate faciens punitur:ita nec præmio uenit afficiendos:cum uoluntas utrobiqꝫ ſpectetur.l.Vnum ex familia.§.ſi de falcidia.ff.de leg.ii.l.rem legatam in fi.ff.de Adi.leg.

¶ Aliud item ſub notatione dignuꝫ eſt,quod Ea quæ propter neceſſitatem a iure conceduntur in exemplum trahi non debent.c.in argumentum de regu.iur.in vi.ſi tamen ſit omnimoda in aliis ratio uoluit Dy.exceſſionē fieri poſſe per.l.i.§.

hoc interdictum.ff.De fonte.niſi ſpecialiter hoc lex prohiberet ut in.l.ſi.C.de patri.Qui fil.diſtr.gloſatores iuris in hoc diſcordes extitere.materia autem brocardica (ut eorum uerbis utar) eſt.nec multum in loci cognitione prodeſt.in aliud igitur tempus diſcutiendam relinquo.

¶ De loco a ueriſimili.

¶ Et ſi locus iſte ſub loco ab interpretatione ſituari potuiſſet:tamen propter ſummam eius in ſtatutis contractibus cæteriſq; diſpoſitionibus interpretandis utilitatem:ſpeciali uiſus eſt conuocatione dignus. præfertur enim quibuſcunq; aliis coniecturis teſte Dyno.in.c.inſpicimus de Reg.iu.in.vi.cum in dubio tantum procedat.l.continuus.ff.de uerb.oblig.

¶ Eſt enim iſte locus habitudo ipſius uériſimilitudinis ad eam rem quæ dubia uidetur.exemplum locaui domum:pacto conuenimus ut eam tibi infra decem annos non auferam.ex quo canonem biennio non ſoluiſti auferre uolo:quæritur an poſſim.utar huiuſmodi ratiocinatione.non eſt ueriſimile quod intellexerim locationem duraturam ſi non ſolueres.te igitur non ſoluéte erit extincta.

¶ Regula.

In dubiis quod ueriſimile eſt tenemus.l.quæro.§.interlocutorem.ff.Locati.c.inſpicimus de Reg.iu.in.vi.

¶ Aſſummitur autem ueriſimilitudo hæc uel ex comparatione rei ad preciũ.ut ſi uendo tibi equum decem libris:non expreſſa qualitate monetę.Item fit cõparatione rerum inuicem.l.i.ff.de Rebus dubiis.Multotiens ex ſcripturarum uicinitate.l.ſi ſeruus plurium in fi.ff.de leg.primo.l.heredes palam.§.ſed & ſi nota.ff.de Teſtamen.Quandoq; ex perſonarum dignitate:ut ſi templo dei legetur ſignum:de argento non de Aeneo intelligitur propter legatarii dignitatem:qui eſt deus.tex.cum glo.in.l.Titia in fi.ff.de Aur.& argen.leg.&.l.cum alimenta.ff.de Alimen.leg.quandoq; ex charitatę.d.l.cum alimenta.Item ex conſueto teſtantis loquendi modo.d.l.ſi ſeruus plurium.

¶ Hæc ſunt quæ nobis ex ipſo negotio argumenta deduci poſſe uidentur:quæ an cum dialecticis inſtitutis commune quicquam habeant conſiderare.ipſe autem remis pauliſper inhibendum duxi.ut Ferrabric.contradicendi pateat aditus.Ferr.mihi? Soc.Tibi quem ſophiſtico garriendi munere natura præſigniuit. Ferra.Falleris Socine.poſtq̃ de errore noſtro certior factus ſum ſilebo:& inter alios legum oblatratores poſt hæc defenſor acerrimus fiam.Pau.ipſe quoq;.Soci.gratias uobis uerum (ut opinor) reliqui.Pau.Exurge iam:& uentis cõmitte ratem:ut itineris reliquum tota poſſis luce peragere.Soc.Recte ſapis.

¶Petri Andreæ Gam. Topicorum. Liber ſecundus.

VVLTIS ne: quoniam nos incipit umbra deſerere: & phæbe quidam radioli non denſa lauri folia perforantes intempeſtiuo locum hunc ſplendore colluſtrant: & nobis aliud dicendi initium ſummendum eſt: locum mutemus? & ſub denſa hac platano quæ dextrum fontis cornu reſpicit conſideramus. Pau. Sane quidem. Ferra. nec mihi gradus quicquam moliri poteras. hæc & mihi ſedebat opinio. ſed ordinem ueritus ſermonis interturbare tacui. Pau. Incipe quandoquidem molli conſedimus herba. Perpetuamq; loco platanus iam ſuggerit umbram. Soc. facturus uerba de locis quæ aliunde tracta. in negotio ipſo naſci uidentur: operepreclum erit illa aut a coniugatis aut a connexis a principali a ſubrogato ab ordine a conſequenti a Rubro a Diuiſione deducamus.

¶De loco a Coniugatis.

¶Coniugata ſcdm Tullium dicuntur: quæ ſunt ex uerbis eiuſdem generis. eiuſdem autem generis dicuntur uerba quæ orta ab uno uarie cõmutantur. ut ſapiens, ſapienter, ſapientia. iuſtum iuſte iuſtitia. uel clarius ſecundum Boet. coniugata ſunt quæ ab eodem nomine flectuntur. Eſt autem locus a coniugatis habitudo unius cõiugatorum ad reliquum. exemplum iuſtitia eſt bona. ergo iuſtũ eſt bonum. Item auaritia eſt mala. ergo auarus malus. Vel ſtipulari eſt facere. ergo ſtipulatio eſt factum. Quicquid conuenit uni coniugatorum conuenit reliquo: & ſi unum coniugatorum ineſt inerit & reliquum. Ariſto. in. ii. Topi. Boet. eo. probatur in. l. dãnato. C. de Heret. & Manich. poteſt adduci. l. i. ff. de iuſti. & iure.

¶De loco a Connexis.

Connexa in propoſito uocamus ea quæ ita ſunt annexa ut unum ſine altero rationabiliter ſtare non poſſe uideatur. locus a Connexis eſt habitudo unius connexorum ad reliquum. exemplum. Si per Chriſtum facta eſt tranſlatio ſacerdotii in petrum ergo & legis. cum lex & ſacerdotium ſint una ſponſionis ratione cõnexa. ¶Regula.

In connexis idem eſt iudicium. uel Quod de uno cõnexorum ſtatuitur de Reliquo ſtatutum intelligitur. c. Tranſlato de conſtit. c. deniq;. iiii. diſt. l. cum actum. ff. de Negot. geſt. at quoniam multum inter hunc locum: & illum quem a principali ad acceſſorium uocamus: conuenire uidetur. de illo ſtatim uerba faciam. utriuſq; autem differentias in ſequentis calce referemus.

¶De loco a principali ad acceſſorium.

Principale dicimus cui accedit aliud. Acceſſorium quod principali accedit. ¶Locus a principali ad acceſſorium eſt habitudo ipſius principalis ad acceſſorium. conſtructiue & deſtructiue ſummitur reſpectu diſpoſitionis principalis. ut ſi legatus eſt annulus. ergo & gemma quæ accedit annulo. Item ſi non tenet legatum de tota domo ergo nec de ligno uel coquina. ¶Reg.

Acceſſorium ſequitur naturam principalis.c.acceſſorium.de Reg.iu.in.vi.l.& ſi non ſunt.§.perueniamus.ff.de Aur.& arg.leg.l.cum principalis.ff.de regu.iu.adde ꝙ acceſſorium dicitur quod alterius gratia habet ortũ licet ſit prioſius. Ancha.in reg.Acceſſorium in.ii.col.quem uide pro ornamento loci huius.

℃Contrariam tamen Regulam uidetur formare tex.,in.l.i.§.quæ depoſitis.ff.Depoſiti ubi dixit.quæ depoſitis rebus accedunt depoſita non ſunt. Quocirca dicendum eſt:ut argumentatio concludat neceſſarium eſſe rem accedentem ita connecti principali:ut quodãmodo illius pars effici uideatur:nec ſine illius deterioratione poſſit ammoueri.aliter enim & ſi quandoqꝫ ſumatur argumẽtum a legibus:nobis tamen neceſſario non concludet.ſunis quis equo accedat:nõ tamen annectitur ſicut gemma annulo,& purpura ueſti intertexta. ℃Contrariũ huius diſtinctionis probatur in.c.debitores de Iure iur.ubi iuramento ualente contractus infirmatur.Item in Auten.liberi furioſi.C.de epiſ.& cle.ubi tenet legatum in firmato teſtamento.Reſpondemus rationem ſpecialitatis:quæ ibi facillime deprehenditur efficere:ut caſus illi ſub regula non comprehendantur.

℃Immo Rurſus uidetur poſſe dici ꝙ principale ſequatur naturam acceſſorii.c.quod in dubiis de Conſec.eccle.uel alt.Soluentes dicimus illam guttam olei ſancti:de qua meminit.c quod in dubiis,non accedere cado olei.ſed ſibi potius illũ accedere propter ſacramenti dignitatẽ arg.Inſtit.de Rerum diui.§.ſi quis in aliena.uer.ridiculum eſt enim uel dicas ꝙ ratione connexionis principale trahitur ab acceſſorio de quo per habentem auctoritatem ſuper utroqꝫ diſponitur ut per Archi.& Domi.in.c.ſi clericus.de ꝓben.in.vi.dicentes canonicatum debeti illi cui ꝓbenda eſt collata quis præbenda ſit propter canonicatum.Feder.Conſi.29.quia in præſenti col.) l.moder.in Rub.de Iudi. ℃At quum hæc ad rerum mixturam potius attineant.ad eam ſermonem pauliſper conuertemus in qua licet huiuſmodi cõcluſionem effingere Mixtum ex pluribus non a componentibus ſed ſpecificum a ſe nomen ſibi uendicat.l.carbonũ.§.ad faces.ff.de uerb.ſig.§.cũ ex aliena inſt.de Rerũ di.Quod ſi ad aliquam componentium ſpecierũ legis iudicio ſit reducendum:uel ab ea q̃ potentius ineſt iudicabitur.Ut ẽ qritur.ff.de ſtat.homi.l.pediculis.§.margarite.ff.de Aur.& argen.leg.l.ſeruus legatus.§.ſeruus.ff.de leg.iii.uel pro eo quod dignius eſt.d.c.quod in dubiis.c.cum marthe.§.quæ ſiuiſti de celebr.miſſa. ℃Vnum tamen conſiderandum eſt pro clariori præcedentium intellectu.quod iſtę res quæ partim digne partim minus digne mixtũ conſtituunt ſi eiuſdem naturæ ſint:adeo ꝙ indiſcernibiliter confundantur quod dignitate præualeat reliquum ad ſe trahit:at ſi diſcerni ualent:tunc quod accedit licet dignius in iuris diſpoſitione principalis naturam ſequitur.ut.d.c.Quod in dubiis c.cum ſeculum.c.ex litteris de Iure pat.§.ſi tamen illi de Re.diui.d.l.ſi non ſint.§.perueniamus. ℃Præterea ſi opponeretur ꝙ poteſtas ſubdelegati reſtringit ad ſe principalis delegati poteſtatem.reſpondemus pontificem ita ſpecialiter caſum illum a cõmuni iuris regula excepiſſe:ut minor eſſet iuris læſio.

℃Rurſus ſi acceſſorium principali naturaliter eſſet annexum:cui acceſſoriũ cõ-

ceditur & principale conceſſum uidetur. ut fuit Compo. Inno. Anto. ſententia in.c. cum.M. de Conſtit. ubi uoluerunt: ꝙ ſi conferretur præbẽda collatus uideretur & canonicatus. De materia reg. ꝙ conceſſo uno uideãtur conceſſa omnia ſine quibus illud eſſe non poteſt. uide Iaſ. in.l. cui iuriſdic. ff. de iur. om. iudi. & ꝙ de cõnexis ſit idem iudiciũ. uide Deci. in.c. quanto. in.ii. col. de iudi. ¶ Prædictis annecti poteſt alia ſatis uulgata Reg.

Qui uult oñs uult antecedens.l. Ad legatum.l. Ad rem mobilem. ff. de pro.l. illud. ff. de iur. om. iud. c. ex litteris: de excel. prlat. Sed reg. non eſt ſemper uera ſm Bal. in.l. ſi. in. xvi. op. C. de hered. inſti. propter tex. in.l. ab eo. C. de fideicõ. tu dic ꝙ ſi ad eſſentiam conſequentis requiritur antecedens regula ſemper eſt uera poſito ꝙ uolens utrũq; poſſit propter repugnantiã aut uero requiritur antecedẽs ad ualiditatẽ actus & tũc ſi non declaretẽ aliter uolũtas ſuper antecedente conſequẽs infirmabitur. d.l. ab eo. de hoc uide Iaſ. in.l. cẽturio col. xxxi. de uulg. & pup.

¶ De loco a ſubrogato.

¶ Subrogatum dicimus illud quod in alterius loco ponitur. ¶ Locus a ſubrogato eſt habitudo ipſius ſubrogati ad id in cuius locum ſubrogatur. Argumentatio procedit affirmatiue: & negatiue.

¶ Vt ſi ex fundo ſeiano mihi debebantur alimenta. ergo itidem ex ſempronlano debebuntur: quoniam is in ſeiani locum ſubrogatus eſt. Item ſi fundus ſeianus quoniam fideicommiſſo ſubiaceret alienari nõ poterat. ergo nec Sempronianus: qui pro eo alienato ſucceſſit in ſubiectione fideicõmiſſi. ¶ Reg.

Subrogatum cenſetur eo iure: quo id in cuius locum ſubrogatur. & hoc uerũ quantum ad ea in quibus ſubrogatur: tex. eſt cum glo. in.c. eccleſia ſanctæ mariç. el primo. Vt li. pen. c. cum tu de Vſu.l. ſi donare. §. ſi ſpõſus. ff. de Dona. inter uir. & uxo. tex. & glo. in.l. apertiſſimi in ſi. C. de Iudi.

¶ Non tamen abſq; difficultate procedit Regula noſtra. Pretium. n. rei loco ſuccedit.l. ſi & rem in ſi ff. de petit. here.l. imperator. §. ſi. cum.l. ſeq. ff. de leg. ſecũdo & tamen non cenſetur furtiua ut res cuius loco ſuccedit.l. Qui uas. §. ſi. ff. de fur. l. Quemadmodum in ſi. ff. de noxal. Regulam igitur falſitate merito redarguemus. Reſpondemus pretium loco rei in particularibus regulariter nõ ſuccedere. ſpecialiter. n. de aliquibus cautum eſt iuxta no. in.c. inquirendum. de peculio. Hanc præterea regulam intellige ueritate non ſubniti quando ille qui ſubrogat ex auctoritate propria aliter in ſubrogato ſtatuit uel quum cõditio principali appoſita ueriſimiliter in ſubrogatum non tranſiret. ex hoc patebit reſponſio ad.c. maiores de Bapt. &.c. per Venerabilem. Qui ſi. ſint leg. ad.l. ſub conditione. ff. de hered. inſtitu. item.l. legatum. ff. de Adim. leg. & de Condi. & de mõ. ¶ Vel breuius dicas: regulam tenere quando recipit primordialem naturam eius in cuius locum ſubrogatur. alias ſecus. ut eleganter probatur in.l. ſi cum in. §. ſi iniuriaꝝ. ff. Siquis Caut. & in.l.v. C. de Rei uxo. act. quomodo autem hçc regula procedat in ſubrogationibus actionum reticebo. lõga eſt apud noſtros diſputatio. affatim diſcuſſit Bar. in l.i. §. hçc actio. ff. ſi quis teſt. li. eſſ. iuſ. ſu.

¶De loco ab ordine.

¶De loco ab ordine meminerunt ex noſtris q̃plurimi:illud dignius uel potius iudicantes:quod ordine pręponeretur.c.qui prior de Reg.iu.in.vi.c.mãdato de ꝑ ben.eo.li.l.generaliter.ff.de fideicõm.libert.adde glo.in.c.quorundam.in uer. ꝑdicatoꝝ.de ellect.in.vi.& ibi doct.q̃ dicit ꝑdicatores præferri minoribus propter ordinem literæ.quod argumẽti genus infirmum debileq; eſt.l.nec ordo.ff. de Solu.ubi enim ſumus in coniunctis non attenditur ordo ſcripturæ tex.nota.l l.quidã teſtamento.ff.de pecu.lega.Bar.in.l.cõtractus.C.de fi.inſtru.& ideo Domi.in.c.i.de iur.iur.in.vi.dixit q; in capitulis ſexti non eſt dare prioritatẽ uel poſterioritatem quia eodem momento fuerunt approbata. quod tamen nõ uidetur uerum quia repugnarent inter ſe,arg.c.i.de conſti.eo.li.

¶ Quod ordo literæ attendatur eſt tex.in.l.generaliter.§.ſi quidẽ.ff. de fideicõ. lib.l.quotiens.ff.de uſuf.c.pe.de reſcri.in.vi.c.mandato.de ꝑb.eo.li.fallit quãdo eſſet poſitus exẽpli cauſa.Car.in.c.decernimus.ad fi.de iudi.per illum tex. in quo ultimo loco ponũtur archiepi.fació.l.obligationum ſubſtãtia.§.fi.ff.de act.& obli.per q̃ reprobatur glo.in.c.quorũdam.de ellec.in.vi.quia illi erant poſiti gr̃a exẽpli. ¶Secũdo fal.qñ conſtat de mente diſponentis.Bar.in.l.ii.§.ſi prius.ff.de uul. & pup ¶Fall.iii.qñ conſuetudo ponit dignitatem ultimo loco.Fili.in.c.ſtatuimus.de maio.& ob. ¶Fal.iiii.in opinionibus ſcriptis quia in dubio ultima uidetur approbata glo.in.l.qui filium.§.ſabinus.ff.ad trebel. ¶Fal.v.in auditoribus rotæ quia dignior ſtat ultimo loco.Roma.Sin.lxxxiii. ¶Fall.vi in materia reuocatoria.qa ultimũ derogat primo.c.i.de conſti in.vi.l.nam & poſteriores.ff. de legi. ¶Fall.vii.in ſituatione tituloꝝ de iure canonico.ut patet in multis.

¶Fal.viii.in materia turpi quia minus dignum ꝑponitur ut patet in.c.auaritię iuncta ſupraſcrip.de ꝑben.& ideo ſi uenirent decapitandi uel incarcerandi uilis & nobilis:nobilis poteſt petere ut primo decapitetur uel incarceretur uilis. Anto.But.in.c.decernimus de iudi.aliam ꝑ̃ti reg.damus. ¶Ordo turbatus irritat factum de conſe.di.ii.§.in Chriſto pater & in.c.miramur.lxi.diſt.c.nihil.vii.q. i.& hoc cum ordo pro rei ſubſtantia expetitur ut ſenſit glo.in.c.nihil. Ideo ĩ mãdatis & aliis ubi ordo ẽ pro forma ſi non ſeruetur actus nõ ualet.c.uenerabili.c. cũ dilecta de offi.de leg.c.cum dilecta de reſc.c.piſanus de reſt.ſp.Archi.in.c. ſit rect.xliii.di.eſt enim ordo figura ſubſtantiæ cuiuſq; rei ſm Bal.in tract.ſciſ.

¶De loco a conſequenti deſtructo.

¶Conſequens appello quod ad unũ poſitum de neceſſitate ſequitur.

¶Locus a conſequenti deſtructo eſt habitudo ipſius conſequentis deſtructi ad antecedens. ¶Argumentatio conſtructiue & deſtructiue tenet. exemplũ ſi matrimonium non eſſet ſpirituale ſequeretur q; eius cauſa poſſet per laicum iudicem tractari.at conſequens eſt falſum igitur matrimonium eſt ſpirituale.

¶Item.Si ex equo tibi commodato contraheretur mutuum : ſequeretur q; de meo fieret tuũ:at conſequens eſt falſum.igitur non cõtrahetur mutuũ. ¶Reg. Remoto conſequenti neceſſario remouetur & antecedens.c.nuptiarũ.xxvii.

q.i.l.ii.uer.mutui datio.ff.ſi cer.pet.l.apud antiquos.§.quoniam.ff.de furtis.
¶ Argumentatio hæc ualidiſſima eſt.in ſe continet quod dicimus ab abſurdo ab inconuenienti de quibus in.c.cum ſatis de offi.archi.iura enim non admittunt ad quod ſequatur uel abſurdum uel inconueniens:uel pernitioſum exemplum.d.c.nuptiarum.l.enim qui edes.ff.de Vſucap.l.Offidius ff.de lega.iii.l.ex diuerſo.§.ubi auten.ff.de Rei uendi.l.ſi quis aliquid.§.abortionis.ff.de penis.

¶ Regula illa.

Qui uult unū uult omnia quæ ſequūtur ex illo uel ſine quo illud eſſet inutile pōt hic annecti:ꝓbatur in.l.iii.§.qui hauſtū.ff.de ſer.ruſt.ꝑd.l.Oratio.ff.de ſpō.l.Item ulp.§.fi.ff.de exc.tut.l.illud.ff.de acqui.hered.l.quidam.ff.de re.iudi.

¶ De loco a Rubro.

¶ Qm̄ maiores noſtri de hoc loco mentionem fecerunt: ipſe quoqꝫ aliis annectendum cenſui.debile tamen infirmumqꝫ ſatis eſt. ¶ Regulariter enim fienda eſt interpretatio legum quæ ſub titulis ſunt ut Titulorum inſcriptionibus cōueniant.ar.in.l.i.ff.ſi cer.pe.l.ii.ff.de ſtat.hom.glo.in.c.potuit de locato.hoc tamē non procedit quando Titulo generalior eſt textus uel econtra ut.d.c.potuit.& l.ſi conſtante.ff.ſolu.mat.glo.in auctē.de Inceſt.nup.col.ii.
¶ Tituli præterea auctentici ſunt:ac poſſunt ad cauſarum deciſionem allegari cū ſunt orationis perfectæ glo.in c.hæc uerba.de peni.diſtin.i.& in prohœmio yi.& canoniſtæ copioſius in Rub.de Accuſ. quod tamen non tenet in Rubrici decretorum:quæ non a pontifice ſed a Gratiano legis anctoritatem non habente manauerunt.Imo.in Rub.de uerbo.oblig.Gemi.in.c.quis neſciat.ix.di.gl.in c.Carte.iii.q.ix.Contrarium tamen ſemel diſputando tenui.cum Rubricę non ad cauſas decidendas,ſed ad ea quæ ſub ſe continentur demonſtrandum facta ſint.l.i.ff.Si cer.pet.& actus non dicatur agere ultra intentionem agentis.l.non omnis.ff.eod.tit.& ſi quæ allegari probarentur non earum ſed nigri auctoritate factum aſſerebam.

¶ De loco A diuiſione.

¶ Diuiſio non accipitur in præſenti pro reali partis ſeparatione ab alia : quæ eſt primæ intentionis:ſed capimus pro termino ſecundæ intentionis . ſicqꝫ diffinitur . Diuiſio eſt acceptio omnium ſignificatorum uel ſignificati ipſius diuiſi per terminos diuerſis conceptibus ſubordinatos:quorum unus importet partem ſignificatorum uel ſignati.propterea diuidere in ſcientiis eſt accipere terminum qui eſt diuiſum ſignantem plura uniuoce uel equiuoce:uel ſignantem rem quæ eſt realiter totum & oportet ut omnia membra diuiſi complectatur:ut nota . de re.diuiſio.§.primo.Summa autem Diuiſionis partitio ſcd̄m Boetium hæc eſt:ꝙ aut fit per ſe aut per accidens.ſi per ſe triplex eſt.alia eſt generis in ſpecies . ut iuris aliud naturale aliud gentium aliud ciuile . aliqua eſt totius integralis in ſuas partes . ut exercitus alii certant alii quieſcunt.Tertia eſt diuiſio uocis in ſignificata:ut canis alius latrabilis alius piſcis alius ſydus.Si per accidens hæc rurſus triplex.prima accidentis in ſubiectum.ſanorū aliud homo aliud equus. Secūda eſt

ſubiecti in accidentia.ut ſtipulationum alia ſcribitur alia non.hinc dicimus diuiſionem iuris poſitam ab imperatore Inſti.de iure nat.gen.& ciui.§.conſtat eē ſubiecti in accidentia,ut poſuit Io.an.in Reg.nemo poteſt in.vi. Tertia accidentis accidentia.ut ſanorum aliud calidum aliud frigidum.Inuentus aūt fuit is diuidēdi modus ut facilius res memoriæ mandarentur.auctore Tullio in Rhetoricis & glo.in.§.igitur in prohem.inſti.probatur in.l.i.ff.de dol.excep. ¶Ex hac diuiſione fit locus quem Themiſtius a ſufficienti diuiſione.Tullius uero & noſtri a ſufficienti partium enumeratione uocant.eſtq; habitudo unius condiuidētium ad reliquum.exemplum ſi eſt teſtamentum aut eſt in ſcriptis:aut ſine ſcriptis. nō eſt in ſcriptis ergo eſt ſine ſcriptis. ¶Reg.

Poſito uno membrorum diuidentium in aliquo ſubiecto cetera remouentur.de hoc habetur in.§.actionum inſti.de Acri.l.patre furioſo.ff.de hiis q̄ ſunt ſu.uel ali.iu. ¶Regula tamen legiſtis congruentior hæc eſt.Quod nulli ex mēbris diuidentibus competit nec ipſi diuiſo.l. Obligationum fere.§.placet.ff.de act.& obli.exemplum ſi hoc eſſet contractus nominatus,aut eēt mutui:aut emptionis aut locationis.at non eſt aliquod ex illis.igitur non eſt contractus nominatus.huius argumentatio loci nunq̄ te fallet ſi partes fuerint ſufficienter enumerare.alias non tenet.l.filius.§.filiusfamilias.ff.de lib.& poſthu.de hoc arg.a ſufficienti diuiſione,ui.Iaſ.in.l.patre furioſo in primo nota.ff.de hiis qui ſunt ſu.uel ali.iur.& quid ſit diuiſio uide glo.inſtit.de oblig.in uer.diuiſio.

¶De loco a primo ad ultimum.

¶Eſt & ultra pręcedentes modos in iure noſtro aliud argumentandi genus:qd̄ a primo ad ultimum uocamus,:idq; ex propoſitionibus tum hipoteticis tum cathegoricis formamus. Vtimur enim hoc:cum opportet ut per plura currentes:ad concluſionem deueniamus.

¶Ex hipotetica ita.ut ſi uoluero probare q̄ plures eandem rem inſolidum poſſidere non poſſunt ita deducam.Si plures poſſunt eandem rem inſolidum poſſidere.ergo & uſucapere inſolidum.Si omnes uſucapiunt inſolidum.ergo omnes efficiuntur domini inſolidum.conſequens eſt falſum.l.ſi ut certo.ff.locat.ergo & antecedens:de hoc habes exemplum.c.i.q.i.

¶Ex cathegoricis ita fiet Titius eſt prior Gaio.Gaius eſt prior Sempronio. Sēpronius eſt prior Cæſare.ergo a primo ad ultimum Titius eſt prior Cæſare ꝓbatur.in.l.de Acceſſionibus.ff.de Diuer.& tēp.ꝑſcl.Iſte quidem argumentandi modus ſatis efficax eſt:dummodo intermediis propoſitionibus termini nō uarientur:& ꝑſertim ratione:& ualet hoc argu.ad interpretationem ſtatutorum & teſtamentorum.ut ſi uoluero probare,q̄ fœminę,quę excluditur a ſucceſſione ꝑ agnatos excluditur etiam a fratribus uterinis ita argumentabor:fratres uterini uincunt agnatos,agnati uincunt fœminas.ergo fratres uterini excludent fœminas.tali argu.uſus ſum ego in Conſi.primo. de hoc arg. uide tex.& Io.and. in.c.autē.de Conceſſ.pb.in.vi.Rom. in Conſi.436.Bal.in.l.ii.C.de cōdi.ob cau. ſed non procedit ut dixi,quando ratio eſt diuerſa.

¶De locis quæ extrinſecus aſſumuntur.

¶Viſum eſt in antecedentibus quemadmodum a primis duobus locorum generibus argumentatio ſummatur. reliquum eſt de tertio. i. de hiis quæ extrinſecus ueniunt ſermonem habemus. Hæc enim aut ab oppoſitis quorũ multę ſunt ſpēs: aut a cõtrario ſenſu: aut a diſparatis: aut a maiori & minori, a ſimili, a differẽtia a ꝓportiõe aut a trãſumptiõe ab auctoritate, a caſus obmiſſione deducunt.

¶Diffinitio oppoſiti.

¶Oppoſitum ab oppoſitione eo differt quo concretum ab aſtracto. Oppoſito enim opponendi actum ſeu formam deſignat. Oppoſitum uero rem: quæ oppoſitionẽ huiuſmodi patitur. quẽadmodum albedo formam ipſam albedinis præciſe abſtractam ſignificat. album uero ſubiectum in quo eſt albedo.

¶Diuiſio oppoſiti.

¶Oppoſitorum quatuor ſunt ſpecies: ut inquit philoſophus in. y. Metha. Aliqd enim opponitur alteri aut ratione dependentiæ: quia depẽdet ab ipſo. hæcq̧ relatiua appellatur. ita opponitur pater filio & econuerſo. aut opponitur aliquid ratione remotionis. i. quia unum remouet alterum. hocq̧ tripliciter ſolet euenire. aut enim penitus remouet nihil relinquens: & hæc eſt negatio quæ totum deſtruens affirmationi opponitur. uocaturq̧ hæc oppoſitio contradictoria ſeu cõtradictio. ut Titius eſt heres. Titius non eſt heres. Aut uero tantũ oppoſitũ tollitur ſubiecto permanente. exemplum cecitas uiſum tollit oculis remanentibus. & hæc priuatio nũcupatur. Aut uero ſubiectum remouetur oppoſito exiſtente eiuſdem generis. & hæc contrarietas uocatur. Itaq̧ nigredo & albedo inuicẽ opponuntur cum tamen omnes ſub eiuſdem coloris genere ſint. primo igitur uidendum eſt quemadmodum a relatiuis ſummatur argumentatio. at quoniam non ſemper opponendi ratione conſiderata ab hiis ducitur argumentum: tres in materia locos qui omnia complectantur effingemus. A relatiue oppoſitis, a Correlatiuis a propoſito ad oppoſitum.

¶De loco a relatiue oppoſitis.

¶Quæ opponi relatiue dicantur proxime demonſtratum eſt. huius loci talis ẽ forma. Titius eſt uenditor fundi. ergo non eſt emptor. deſti uendo tantum argumentabimur. ¶Reg. hæc eſt.

Si in ſubiecto ex correlatiuis ponatur unum remouetur reliquum. c. ſi. de Inſti. c. per noſtras de iure pat. ¶De loco a Correlatiuis.

¶Locus (quem a correlatiuis ſeu a ui correlatiuorũ ut multis placet uocamus) eſt habitudo unius correlatiuorum ad aliud. affirmatiue & negatiue deducitur argumentũ. ut pater eſt. ergo filius eſt. pater non eſt. ergo filius non eſt. ¶Regu.

Ad eſſe unius correlatiuorum ſequitur eſſe alterius. Item ad non eſſe unius ſequitur non eſſe alterius. probantur hæc in. l. i. ff. de Contrahen. emp. & in. l. i. ff. de Reꝝ permuta. propterea is qui eſt ſine patre dicitur pupillus non filius. l. pupillus. ff. de uerb. ſign. Item facit Reg. philoſophi q̧ Relatiua poſita ſeponũt ſepoſita ſe perimunt. Inſti. de lib. in prin. in hoc ſit alia Regu. q. ¶Relatiuoꝝ uno po

ſito in ſubiecto remouetur aliud:cū realiter diſtincta eſſe debeāt.c.ſi.de Inſti.c.per ueſtras de Iure pat.c.didicimus.xxiiii.q.i.ut etiam ſupra dictum eſt.

¶Contra quod opponitur.ꝙ compromiſſarii eligentes ſe ipſos eligere poſſunt.c.cum in iure peritus de elect.Reſpondetur ꝙ unus tantum eligitur non ex ui ſuę uocis:licet cum aliis accedat ſed aliorum.

¶De propoſito ad oppoſitum.

¶Ab hoc loco multi ex noſtris argumentationē trahere conſueuerunt a multis tñ etiā prima legū cunabula egreſſis:quid id importet ignoratū multotiens uidi.

¶Reg.igitur clarioribus uerbis explicandum ſit hęc.

Sicut operatur propoſitum in ꝓpoſito ita operatur oppoſitum in oppoſito. l.Iulianus.§.ſi uenditor.§.ſi procurator.ff.de actio.empt.huius autem regulæ ſenſus eſt.ꝙ ea quæ ſtatuuntur de uno ex correlatiuis reſpectu alterius & de reliquo ſtatuta intelliguntur.Exemplum in.d.l.Iulianus.Iure cautum eſt.ut uenditor empti iudicio teneatur ſi dolo fecit ut emptor rem pluris q̄ ualeret emeret. ergo idem erit dicendum ut emptor uenditi iudicio teneatur ſi dolo fecerit ut rē minoris q̄ ualeret uendere.per hoc dicimus ꝙ ſicut duo teſtes probant legatum ad pias cauſas ita probant reuocatiōem legati.c.Relatum.el primo de teſta. ubi Car.& Imo.Alex.in Rub.de acqui.poſſ.ideo dicit Bal.in.l.ſi.C.de fideicō.ꝙ tot requiruntur teſtes ad probandum præſentiam teſtatoris quot requiruntur ad probandum teſtamentum.ad hæc.l.ſi.§.ſi.ff.de leg.iii.& Bal.in.l.cum mulier.in xxi.col.ff.ſol.mat.dicit ꝙ ſicut ſe habet cauſa ad effectum in productione,ſic ſe habet deſtructio cauſæ ad deſtructionem effectus quia par eſt potentia cōtrariorum.Vnum tamen ſemper obſeruato.Reſpectus cauſam rationem plerunq; argumenta hæc elludere.

¶De loco a contradictoriis.

¶Locus a contradictoriis eſt habitudo unius contradictorii ad reliquum communis in hoc eſt Regula.

Si ex contradictoriis unum eſt uerum reliquum falſum.exemplū ſi Titium eſſe heredē eſt ueꝝ.Igitur eū non eſſe heredem eſt falſum.ratio autē eſt qm̄ duo contraria non poſſunt eſſe ſimul.l.ſi ancillam.ff.pro ſuo.l.illud.ff.de acq.here.

¶Siendum tamen eſt regula non procedere.Si quando contradictoriorum multiplex eſſet reſpectus obedientiam enim eſſe miſericordiam & non eſſe contradicunt.item omnia poſſidere & nulla poſſidere.& tamen ſimul exiſtūt.c.ſciendum viii.q.i.c.nimis iniqua de exceſſ.præla.ubi Anto.iſtud eleganter inſinuat.

¶Aliam & in hoc Regulam figuramus.

Si ex contradictoriis unum bonum reliquum malum.ſi enim mulierem tangere malum eſt.igitur non tangere bonum erit.c.hoſpitiolum.xxxii.diſtin.cuius argumentationis ueritatem ibi gloſator examinat.Item ſi iuſte confirmatur elatio beneſacta iniuſte fuit quando denegabitur.c.poſtq̄.de elect.in contrarium tamen reperitur tex.in.c.quidam autē uer.Volluſiani & uer.Floriani.xxiiii.q.iii.

¶De loco a contrarietate.

¶ Liceet cõtrarium large ab Auguſtino Tullio doctoribuſq; noſtris pro quacũq; oppoſitionis ſpecie capiať:nos tñ peripatheticos ſecuti ſtrictius pro ea oppoſitiõis ſpẽ de qua ſuperius dictũ eſt accipere intendimus. In cõtrariis aũt inter aliqua datur mediũ.ut inter albũ & nigrum ſunt medii colores.& inter actionẽ tributoriã & inſtitoriã ſunt aliç actiões.Inter aliqua aũt nõ datur mediũ. ut inter cõtractus bonæ fidei & malæ fidei non datur aliud mediũ ¶ Q uum inter huiuſmodi contraria licet medium reperire affirmatiue tantum argumentamur. ut huic ex hoc competit actio inſtitoria.ergo non competet Tributoria. ¶ Reg.

Poſito uno ex contrariis remouetur reliquum.probatur in.l.Sed & ſi pupillus. §.ſi inſtitoria.ff.de Inſtit.acti.l.ius noſtrum.ff.de reg.iu.l.i.C.de fur.& ſeruo cor. Ariſto.in.ii.Topi.Contrariorum.n.contrarii ſunt effectus & contraria ratio.l. qui accuſare.ff.de accuſ.l.fi.ff.de calum.Bal.in.l.imperator.ff.de ſta.homi.¶ Proptererea nolunt leges allegantem contraria in iudiciis exaudiri.c.ſollicitudinem de Apellat.in fi.l.i.ff.de Furt.niſi petitionis concluſio concordaret: ut uoluit Abb. in.c.ſicut Tenor de Regu.

¶ Eadem ratione dicimus contrarietatem in iure non reperiri: ut in prohem. decret.& in.l.Tanta.C.de Vet.iure enucl. ¶ Item non debet eadem res diuerſo iure cenſeri.c.cum in tua de Decim.l.eum qui edes.ff.de Vſucap.

¶ Nec debet lex operari contrarios effectus.c.maiores de Bapt.

¶ At ſi inter contraria non detur medium Affirmatiue & negatiue ſumitur argumentatio.quando affirmatiue ſeruit regula præcedens. Q uũ negatiue ita fiet. hoc non eſt contractus nominatus.ergo eſt innominatus. ¶ Reg.

Ad remotionem unius contrariorum immediate poſitorum ſeqtur poſitio alterius.c.cum renunciatur.xxxii.q.i.c.quicunq; ab origine in fi.de peni.diſt.ii. ¶ Vt tamen hoc recte Procedat:requiri ut ut in medium adducatur ſubiectũ quod alterius ex contrariis ſit ſuſceptibile. Vnde non ſequeretur lapis non ẽ uirtute decoratus. igitur eſt uitioſus:cum neutrius lapis ſit capax.

¶ Opponeret fortaſſis ingenioſus ad iſta diſceptator. Poſſeſſio & quaſi poſſeſſio utiq; repugnant.cum alterum in corporalibus tantum exiſtat.l.iii.in prin.ff.de acqui.poſſ.l.ſequitur.§.ſi uiam.ff.de Vſucap.alterum.i.quaſi poſſeſſio in incorporalibus.l.pe ff.de ſeru.l.ſicut.§.Ariſt.ff.ſi ſerui uendi.Incorporalia enim & corporalia directe ſunt oppoſita & circa unum minime concurrentia.Inſti.de reb. corp.& incorp.& in.l.i.ff.de rerum diui. Veruntamen circa idem beneficium in accipientẽ cõcurrunt poſſeſſio & quaſi poſſeſſio:ut plene inſinuat Dynus in.c.i. de reg.iuris in.vi.igitur Regulç ſuperius datç ueritatem minime ſapiunt. Reſpõdemus ut etiam in præcedẽtibus tactũ eſt:q; iſta uiribus minime ſubſiſtunt quãdo diuerſæ ſunt contrariorum conſiderationes glo.& Abb.in.c.cum capella.de priuile.In beneficio enim primo per inſtitutionem & inueſtituram tribuitur ius incorporeum in quo recte quaſi poſſeſſio conſtituitur.dantur ꝑterea & res corporales quarum conſideratione poſſeſſio uera demonſtratur. Obiectio igitur teneret ſi ex re tantum incorporali daretur poſſeſſio & quaſi poſſeſſio: Quocirca

doctorem non redarguemus ſi hodie ita in aliquo caſu conſulat ut cras contrari um aſſeueret propter ueritatem nouiter elucefcentem. l.fin.§.cum in ſecunda.C. de Fur.ubi laudatur Modeſtinus qui ſententiam uariauit.

¶ Aliam præterea regulam faciunt noſtri.quæ talis eſt.

¡Contrariorum eadem eſt diſciplina.i.ſi unum pro ut eſt alteri cõtrarium di gnoſcitur:alterum itidem cognoſcetur.Probatur Inſti.Qui ſunt ſui uel alieni iu ris:in prin.& de Tute.in prin.& in.l.Qui accuſare.ff.de accuſa.l.i.§.ſtipulationũ ff.de præto.ſtipula.in principio.hanc poſuit Ariſto.in primo Topicorum.& in quarto Ethi.c.primo probatur in.l.qui contra.in fi.de uulga.& pupil.

¶ De loco a contrario ſenſu.

¶ Poſtquam in contrarietat s mentionem incidimus:non abſurdum erit de lo co a contrario ſenſu quod in iure noſtro uſitatiſſimum reperitur uerba facere. Summitur autem a ſenſu auctoritatis quę dum aliquid prohibet uel concedit in certo caſu contrarium in reliquis cõſequenter ponere uidetur.ut in.l.Qui teſta mento.§.mulier.ff.de teſtam.Mulier enim in teſtamento ꝓhibetur eſſe teſtis per .l.Iuli.ergo ex cõtrario legis ſenſu in reliquis teſtimoniũ dicere poterit. ¶ Reg.

Quod de uno ſtatuitur uel dicitur:in reliquis denegatur.c.qualis.xxv.diſtin. c.nõne de preſump.d.l.qui teſtamento &.l.ex eo.ff.de Teſti.l.cum prętor.ff. de Iudit.& ibi nota.

¶ Hinc dicimus.ſpecialem caſus diſpoſitionem ius cõmune in contrarium oſtẽ dere.l.ius ſingulare.ff.de legi.¶ Et licet alias ſcriptum reperiatur mandatorum fines diligenter ſeruandos.c.cum dilecta de Reſcrip.l.diligẽter.ff.Mandat. In his tamen ſummitur huiuſmodi argumentatio.tex.eſt cum glo.in.l.ſi procuratorẽ. §.ignorantes.ff.manda.Quod an in Reſcriptis quæ temporibus noſtris gratio ſe emanant teneat non diſputo.§.ignorantes.loquitur in Reſcriptis ad iuris decla rationem datis:quæ iura merito dici poſſunt.¶ Reperimus inſuper argumenta tionem hanc in pactis & ſtipulationibus locum ſibi uendicare.l.inter ſocerũ.§. cum inter patrem.ff.de pact.dotal.Item in ſententia in teſtamentis ut in.l.Pom ponius §.& is qui in fi.ff.de procur.l.Lucius Titius la ſecũda.ff.de Heredi.inſti. In ſtatutis quoq; ut uoluit Bart.in.l.omnes populi.ff.de Iuſti.& iure.& in.l.non poſſibile.ff.de pact.Contrarium tamen ſenſit gloſator canonici iuris in cle.gra ui in uerbo.facere.de Vſu.de quo Philip.in.c.uoco.in.ii.col.in princ.de etate & quali.in.vi.quorum lites hic componere non eſt noſtrum.cum nõ in ſcholis:ſed in palatiis inter cauſidicos:ubi garrulitatis plurimum ſcientiæ minus conſpici tur materia ſit hæc pertractanda.¶ Argumẽtum hoc non tenet ubi in tacitis ea dem eſt ratio quæ in expreſſis.quoniam tunc per rationis ſimilitudinem & non expreſſa comprehenduntur.ut dicetur in loco a ſimili.

¶ Item ſi ex huiuſmodi argumentatione ſequeretur legum correctio nõ admit titur.c.cum indecorum de etate & quali.l.ii.C.de condi.in ſer.l.ii.ff.de offi.eius cui mand.eſt iuriſdic. Verũtamen ſi ſuperueniret lex quæ alias nihil operatur ni ſi per argumentum a cõtrario ſenſu tolleratur iuris correctio & ualet argumen tum.glo.

tum.glo.in Aut.ex teſtamento.C.de colla.& in Aut.diaconiſſam.C.de epiſc.& cle.imo & glo.in clem.per litteras in.u.apoſtolicis de præb.per illum tex. reſtringit poteſtatem legatorum alias a iure conceſſam per iſtud argumentum.

¶ Præterea non tenet ſi quando abſurdum uel inconueniens aliquod ſequeretur.l.conuenticulam.C.de epiſ.& cleri. ¶ Quæſtio eſt apud ſummos legum uertices an argumentatio ex propria uel impropria uerborum ſignificatione ſummi dicatur.quod autem a propria uerbi ſignificatione trahatur:uidetur tex.in.l. iuriſgentium.§.dolo malo.ff.de pact.ubi iuriſconſultus ait prætorem dixiſſe ſe pactum dolo malo factum non ſeruaturum:cum tamen prætoris uerba non dicerent niſi per argumentum a contrario ſenſu.§.prætor ait.ea.l.facit.l.qui teſtamēto.&.l.ex eo.Dubitationem hanc ex Baldi ſentētia in.l.apud antiquos.C.de furtis.ita reſoluimus.Si caſus a contrario ſenſu ueniens in iure exprimatur : tūc non illum per argumentationem contrarii ſenſus ſed per iura deciſum confitebimur.ſin minus ex interpretatione & coniectura a legis mente magis q̄ ex proprio ſignificatu dicemus per tex.in.d.l.apud antiquos:& in.c.cum apoſtolice.de hiis quæ fi.a p̄l.ſi.conſ.cap.de man.uide Iaſ.in.l.i.ff.de offi.e.c.m.eſt iur.

¶ De loco a priuatiue oppoſitis.

¶ In hoc loco eſt regula quæ probari poteſt ex hiis, quæ deduximus in loco a contrarietate.

Poſito uno priuatiue oppoſitorum circa aliquod ſubiectum remouetur reliquum. ¶ Requirit autem huiuſmodi argumentum conſtantiam ſubiecti & tēpus a materia determinatum.Vnde non ſequeretur puer nō eſt malus.ergo eſt bonus.Item lapis eſt non uidens. ergo eſt cecus.cum priuatio ſemper habitū p̄ſupponat.l.manumiſſiones.ff.de iuſt.& iure.c.Ad diſſoluendū de deſpō. impub.

¶ De loco a ſeperatis.

¶ Separata dicuntur ea quæ licet contraria uere dici non poſſint ita tamen ſunt diuerſa ut in eodem ſubiecto ſtare non poſſint propter generis diuerſitatem & affirmatiue tantum ſummitur argumentatio.Et ſi termini ſeparati ſint ſubſtantiales. talis eſt Regula.

De quocunq; dicitur unum ſeparatorum remouetur reliquum.c.nōne de p̄ſump.l.papinianus exuli.ff.de Mino.gl.Inſtit.de re.di.§.littorum quoq; uerbo publicus. ¶ At ſi termini ſint accidentales.non procedit regula niſi abſtractim ſummantur.unde ſi dicatur.Titius eſt ingenuus.ergo non eſt heres non ualebit conſequentia.ſin uero quiſpiam dixerit.hoc eſt ingenuitas.ergo non eſt hereditas recta erit conſequentia. ¶ At quoniam & doctores noſtri ſepius de terminis abſtracte & concrete ſumptis mentionem faciūt:hos breuibus declarare intēdo: ¶ Abſtractum dicitur quod ſignificat formā rei abſolutam nullo ſpeciali ſubiecto conſiderato,ut libertas,ſeruitus,& ſimilia.Concretum uero.i.quaſi ad aliqd contractum dicitur ea forma quæ eſt in ſubiecto.ut iſte ſeruus liber:&c.

¶ Aliam præterea nobiscongruentiorem in hoc regulam damus , Separatorū ſeparata debet eē ratio & determinatio.l.ſi maritus.C.de Don.inter uir.& uxo.

l.de Bonis.ff.Ad Carbon.l.naturaliter.§.nihil.ff.de acquir.poſ.Exemplum. Seruitus aquæ ducendæ & ſeruitus aquæ hauriendæ ſunt ſeparata.igitur ſeparatũ pro utraqꝫ dabitur īterdictum.l.i.§.ii.ff.de fonte.hinc dicimus ꝙ ex diuerſis nõ fit bona illatio.c.inter corporalia de Tranſla.prælat.¶Hic applicari poteſt locus quem a diuerſitate perſonarum noſtri formant ut quando in eodem negotio arguitur contra diuerſam perſonam. Tunc enim fiet Regu. Res inter alios acta mihi non nocebit.C.Res inter alios act. per totum.c.ſuper eo.de offi.de lega.c.enim errogatum.ii.q.vi.ſed neqꝫ etiam proderit.l.fi.C.de preſc.xxx.uel.xl. an.ii.q.vi.§.diffinitiua.uer.quandoqꝫ.Ancha. Conſi.xxi. excipiuntur tamen a reg.multi caſus ut quando quis ſciuerit cum aliis agi.l.ſepe in prin.ubi Bar.ff.de re iudi.Item quando ageretur de probanda filiatione.Bar.i.l.i.§.plane.ff.de lib. agn.Item in caſu.c.de hiis.de accuſ.c.cum ſuper.de re iudi.l.diuus.ff.de lib.cau. l.ſi parens.ff.de lib.agnoſ.l.fi.ff.de inoff.teſt.l.loci.§.ii.ff.ſi ſer.uen.l.ſi cõiter.ff. quęad.ſer.uen.l.denunciaſſe.§.quare.ff.ad leg.iul.de adult.l.poſthumus.§.ſi qs uero.ff.de inoff.teſt.c.Abbate.de uerb.ſign.& generaliter prodeſt uel nocet quo ad quandam pſumptionem orientem ex iudicio cum aliis terminato.l.ſi duc.in princ.ubi Iaſ.plene diſcutit.ff.de iur.iur.& propter multiplices magiſtrorum exceptiones locus redditur infirmus ac debilis. Noſtri tamen ſanctum exiſtimant cum regulare ſententiā pro ſe habent iuxta nota.in.l.ois diffinitio.ff.de reg.iu.

¶De loco a maiori ad minus.

¶Locum a maiori ab Ariſtotele Themiſtio Cicerone noſtriſqꝫ celebratum dicimus eam eſſe habitudinem quæ eſt maioris ad minus.

¶Maius aũt uel minus non ſcđm quantitatem uel potētiā accipimus:ſed ſcđm maiorem uel minorem eſſendi rationem.i.qđ facilius uel difficilius ineſſe uidetˊ.

¶Ab hoc tantum negatiue argumentamur.exemplum. Minor non poteſt reſcindere contractum in quo iurauit.ergo nec adultus.cũ facilius minori q̃ adulto contractuum reſciſſionem concedi poſſe uideatur. ¶Regula.

Si id quod magis uidetur ineſſe non ineſt:ergo nec quod minus.id eſt ſi non conceditur uel non licet quod facilius concedendum uel licere uidebatur.ergo nec qđ difficilius. Ariſto.ī primo Top.tex.in.c.ſi paulus.xxii.q.v.c.ſi ergo.viii. q.i.c.quilibet in fi.xl.diſt.c.ex parte de decim.Iſto arg.genere uſa eſt Iuno Virg. in primo dicens.Pallas ne exurere claſſem ar.at.i.p.ſ.ꝑ. Aſt ego.m.io.coniunx.

¶Nec obſtat quod in.c.licet de tranſla.præla.ubi quando epiſcopo conceditur ut ad aliam eccleſiam tranſeat.ad maiorem tranſire poteſt non ad minorem:cũ tamen facilius de minori q̃ de maiori concedendum uideretur propter minorem auaritiam.Item nec.c.cui de non ſacerdotali.de præben.in.vi.quoniam illud fit ex mandati forma:cuius fines diligenter ſeruandi ſunt.c.cũ dilecta de con fir.uti.uel inuti.l.diligenter.ff.mandat.uel propter maiorem utilitatem quæ eſt in magno epiſcopatu adminiſtrando.& ideo non facilius uidebatur minor concedendus.Poſſet hic de magis digno ut ad ſe minus dignum attrahat annecti. ſed illud in loco a principali ſuperius abunde tractauimus.

¶ Aliud nota q̄ dicimus cui maius denegatur & minus denegatum intelligi tur quando ſub illo maiori ineſt minus. Inſti. de cap. di. in prin. ſecus cum unum alteri non ineſt. l. relegatorum. §. poteſt. ff. de inter. & releg.

¶ De loco a minori ad maius.

¶ Ab hoc loco affirmatiue tantum argumentari poſſumus. exemplum. clericus p̄rohibetur alienare bona eccleſiæ. ergo & ipſam eccleſiam. uel miles poteſt euertere caſtrum: ergo & rex. Reg. Si id quod minus uidetur ineſſe ineſt: & id quod magis uidetur ineſſe inerit. uel ſi conceditur id quod maius eſt. ergo & id quod minus. c. uiſis. xvi. q. i. c. ex parte. el. iii. de Deci. c. ſi in laicis. xxxviii. diſt. c. de iudiciis. iii. q. iii. Aūt. multo magis. C. de epiſ. & cler. l. i. §. quod ait. ff. de ſuperfici. c. miramur. §. quid ſi. xvi. diſtin.

¶ De loco a ſimili.

¶ Nulla in iure crebrior eſt argumentatio ea quæ fit per locum a ſimili ſeu a pari. quum ut inquit Iulianus. non poſſint omnes articuli ſingillatim legibus aut ſenatuſconſultis comprehendi: ſed dum in aliquo caſu ſententia eorum manifeſta eſt: is qui iuriſdictioni præeſt: ad ſimilia procedere atq̃ ita ius dicere debet. l. non poſſunt. ff. de legi. Similitudo autem ſcd̄m Ariſto. & Bald. in. l. i. C. de fur. & in. l. de quibus. ff. de legi. eſt differentium rerum eadem qualitas. & iuxta quadruplicem qualitatis formam quadruplex poteſt ſimilitudo notari.

¶ Prima qualitatis ſpecies eſt habitus & diſpoſitio: ſcd̄m quam duo quorū uterq̃ eſt albus dicuntur ſimiles.

¶ Secunda eſt naturalis potentia uel impotentia aliquid facile faciendi uel non faciendi: ſecundum quam duo circa idem potentes īpotētes ſimiles eē dicuntur.

¶ Tertia qualitatis ſpecies eſt paſſio: unde duo ligna quorum utrunq̃ comburitur ſimilia eſſe dici poſſunt: & qui incarceratur fuſtigato ſimilis eſſe dicetur. p̄pter utriuſq̃ paſſionem. Quarta eſt formæ & figuræ ut triangulatio rotunditas &c. Habentia enim eandem rotunditatis formam ſimilia dicuntur. uide Bal. in. l. data opera in. vi. col. C. qui accuſ. nō poſ. Et licet hæc quatuor ſimilitudinis ſpecies argumentationem noſtram iuuare poſſint. tamen locus iſte pro nulla iſtarū capitur. ſed accipitur pro ſimili conuenientia rationis alicuius termini cum alio: unde Bal. d. l. de quibus. ſimilitudinem hanc ita determinauit.

¶ Similitudo eſt in diuerſis cauſis uel rebus una & quaſi eadem ratio eſt enī locus noſter ſecundæ intentionaliter conſideratus. p̄cedentes autem quatuor ſimilitudinum ſpecies primæ intentionis exiſtunt. quid autem prima & ſecūda intētio ſit inferius declarabo. exemplum. ita fiet. Sicut inter nobilem uxorem & uirū nobilem conſtat matrimonium: ita & inter nobilem uxorē & ignobilē uirū. ſed ſi nobilis maritus creſcat in honore creſcit uxor & fit nobilis. ergo ſimiliter eſt dicendum ſi nobilis uxor dignitate efferatur: maritus ex ignobili fiat nobilis. iſtud habetur in. l. ſi libertatem. C. de nuptiis. Iſtam aūt rōnis cōueniētiam reqrit hæc argumentatio: non in oībus ſed in hiis tantum de quibus exoritur quæſtio alias nunquam tanta eſſet ſimilitudo q̄n maior appareret diſſimilitudo. c. damnamus

§.ii.in fi.de ſum.tri.& fid.cath.glo.in.c.ſuggeſtum de iure pat.c.pterea el ſecun-
do de tranſac.c.uenerabilis de excep.c.cauſam quæ el.ii.de iudi. At dicet quiſpi
am imo eadem penitus ſimilitudo requiritur.c.ſicut urget i.i.q.i.c.nuptiarum
xxvii.q.i.ubi argumentatio facta a matrimonio ſpirituali ad carnale nõ admit-
titur propter diſſimilitudinem unam inter illa cum in cæteris aſſimilentur.c.in
ter corporalia de tranſla.pla.Reſpondemus quod diſſimilitudinis ratio.erat in
caſu de quo querebatur:icdirco non ualuit. ¶ Vnum illud non ſilebo:ꝙ gloſa-
tor in.d.c.nuptiarum.§.hinc argumentantur Fanatico (ut reor) ſpiritu ductus
Auguſtinum temere rephendit:ꝙ non recte de matrimonio ſpirituali in illo tex
tu oppoſuerit:cum eius oppoſitio elegantiſſime procedat.Non enim ibi loqui-
tur Auguſtinus de matrimonio quod per ingreſſum religionis fit:a quo fateor
ad carnale non dari regreſſum:ſed de matrimonio.i.de ea coniunctione quæ fit
Chriſto per uotum ſimplex continentiæ:quod non dirimit matrimonium po-
ſtea coniunctum:ut in ſequentibus gloſis idem gloſator inſinuat.

¶ Affirmatiue autem & negatiue ab hoc loco ducitur argumentum. Affir. ſicut
conſenſus ineſt matrimonio:ita pretium ineſt emptioni.ſed conſenſus ineſt ma-
trimonio ut ſubſtantia.ergo & precium inerit emptioni ut ſubſtantia. Negatiue
conſenſus non ineſt matrimonio ut accidens.ergo nec precium inerit emptio-
ni ut accidens.cõmunis utriq; Regu. eſt.

¶ In ſimilibus idem eſt iudicium. Ariſto.in.iii.topi.tex.in.c.multi in fi.ii.q i.l.
ſi de ea.§.fi.ff.de acqui.poſſ.d.l.non poſſunt.at quoniam in hac ſimilitudinis ex
tenſione uidentur leges aliquantiſper diſſonare nonnulla ſubiciã ex quibus cla-
rior erit prædictorum intellectus.Sciendum igitur eſt:ꝙ ſi conſtitutio eſt iuris
poſitiui & in ea non poſſit aſſignari ratio iuxta.l.non omnium.tunc etiam ſi ſit
aliquid ſimile non extenditur.glo.in.c.i.de eta.& qual.in.vi.in.l.i.§. pueritiam.
ff.de poſtu.Bal.in.l.i.C.quæ ſit lon.conſue.Item nec quando conſtitutio eſt poe
nalis uel exorbitans.c.odia.c.quæ a iure cõmuni de reg.iur.in.vi. quod tantum
etiam procedit quum non eſt eadem ratio.alias extenditur uel magis compre-
hendit caſus rationis identitatem habentes.c.cum dilecta de cõfir.uti.uel inuti.
tex.cũ glo.in.c.ſi poſtq̃ de elect.in.vi.in fi.in.l.ii.ff.ad tertul.glo.in.ca. de multa
de præb.Item quando lex diſponeret contrarium in ſimili:uel ſi ſtatutum expreſ
ſe diceret quod intelligeretur in propriis terminis in neutro fiet extenſio ut uolu-
it Bal.in.c.inter ceteras de Reſcri.& in.l.ii.C.de par.qui fil.diſtr. Abb.in.c. tran
ſlato de conſtit. ¶ Ex præcedentibus igitur concluſio fiet indubitabilis ꝙ nunq̃
a ſimili ducitur argumentum niſi quando eſt rationis conuenientia:cum omne
illud quod ratione caret extirpandum ſit.c.cor epiſcopi.lxviii.diſtin.& erubeſci
mus cum ſine lege.i.ratione loquimur. Aut.de Nup.Ratio enim eſt anima legis
ut dixit Cy.in.l.non dubium.C.de legi.& probatur in.c.erit autem lex.iiii.diſti.
c.ratio nulla.de præb.quodlibet dictum legis extenditur & limitatur ſcdm ter-
minos rationis expreſſe.l.adigere.§.quãuis.ff.de iure pat.l.prima.§.non omne.
ff.de flumi.l.ſi is.ff.de acqui.poſſ.Vnde licet alias ſcriptum ſit in argumẽtum tra

hi nequeunt quæ propter neceſſitatem ſunt inducta: tamen non procedit quando eſt rationis identitas uel maioritas ut dixi ſuperius in loco a neceſſitate. Aliã præterea regulã ſubnotabis q̃ licet uirtualiter ex p̃cedentibus haberi poſſit ſpãli tamen uiſa eſt cõnotatione digna. Si duo a iure regulariter equiparata ſint. ſi per jus nouũ aliquid in uno ſtatuatur idem & in altero ſtatutum intelligitur tex. cũ glo. in. l. ſi quis ſeruo in ſi. ff. de fur. iuncta. l. ut tantum. ff. de ſer. cor.

¶ Item q̃uis nullum ſimile ſit idem realiter ut uoluit Ariſt. quem refert gl. in. c. bona fides de depoſ. & in. l. quod nerua. ff. eo. tex. in. l. qui liberis. §. i. ff. de uulg. & pupil. tamen in ratione poteſt dici idem Bal. in. d. l. qui liberis.

¶ In præcedentibus dictum eſt extenſionem per ſimilia tantum fieri quãdo eſt rationis cõuenientia. In pœnalibus etiam exorbitãtibus & odioſis idem dictum eſt q ex rationis idẽtitate extenduntur. Vnde uel hoc falſum eſt. uel. c. odia. c. in argumentum. c. quæ a iure cõmuni. de reg. iu. in. vi. ſunt ſuperflua dum prohibent horum extenſionem cum omnino niſi ex rationis identitate extẽdi potuiſſent: quapropter theorica Io. and. in. c. ſacris quod met. cau. non diſplicet: ut i hiis ab homine etiam ſi ſit rationis idẽtitas extẽſio fieri minime poſſit: niſi a iure fuerit facta. pro cuius ſententia ponderari poteſt tex. in. c. conſtitutionem. de regu. in. yi. Nonnulli tamen aſſerunt q in fauorabilibus ſumitur hoc argumentum etiam ſi eſſet dictio taxans ut in. l. ob es. C. de p̃d. min. cum hiis quæ ibi nota. q̃d ſecus erit in non fauorabilibus ut in. l. i. C. de parti. qui fil. diſtra. uel dicamus aliud eſſe aliquid per rationis conuenientiam extendi: aliud per rationis identitatẽ q̃ nota extenſio ut ſuperius dictum eſt nuncupatur. Quod autem dictum eſt cõſtitutiões pœnales extendi per rationis identitatem. dicam uerum quo ad legis prohibitionem non quo ad pœnam ut dixit Io. an. in. c. diſpendia de reſc. in. yi. adde q iſta materia extenſionum eſt ualde lata: ideo uidendus eſt noſter Tractatus de Extenſionibus. ¶ Libet (ut ſtudioſi latius hoc argumentatiõis campo decurrere ualeant) nõnullos hic ſingulariter caſus annectere: in quibus ab uno ad aliud ſimilitudinis ducitur argumentum. hos non digeſto ſed confuſaneo quodam ordine referemus. ut ſe ſe nobis ex tenui memoriæ promptuario offerent. neq; etiam ad plenum ſed per indicem tantum ¶ A matrimonio igitur carnali ad ſpirituale & econtra in nonnullis bona eſt ſimilitudo. c. inter corporalia de tranſla. p̃lat. licet. c. nuptiarum. repugnare uideatur. ¶ De pupillo ad eccleſiam ut inquit Dy. in reg. Delictum perſone in. yi. ¶ A circunciſione ad baptiſma. c. maiores de baptiſ. ¶ A lege hebræorum ad legem canonicam. c. per uenerabilẽ qui fil. ſint leg. ¶ A priuilegiis ad teſtes. c. cum dilecta de confir. uti. uel inuti. ¶ A furto ad iniuriam & dãnum. l. illud. ff. ad leg. acquil. ¶ A bonorum poſeſ. ad hereditatem. l. i. ff. de bono. poſſ. ¶ A ſolutione ad promiſſionem. l. cum certum. C. ad leg. falci. ¶ A filio nato ad poſthumum naſciturum. l. iii. §. ii. ff. de in iuſt. rup. irri. teſta. ¶ A contractu ad ultimas uolũtates. l. ſeruum filii. §. eum qui. ff. de leg. primo. Et ab ultima uoluntate ad contractum. l. cum qui in prin. ff. de uerbo. obliga. Plenius agit Ang. inſti. de leg. ſu. cau. ¶ A contractu ad iudicia.

l.iii.§.idem ſcribit.ff.de pecul.¶ A iudiciis ad teſtamenta.l.qui teſtamento.§.eũ qui.ff.de teſtam.¶ A ſtipulatione ad acceptilationem.l.An inutilis.ff.de acceptil.¶ A tempore ad locum.l.uinum.ff.ſi cer.pet.¶ A re ad locum.l.cum pluribus.ff.de iuſti.& iure.¶ A re ad tempus.l.miles.§.i.ff.de milit.teſta.¶ A tempore p̄terito ad præſens & futurum.c.ſcribam leges.de præſumptionibus.l.ſi quis.C.de adul.¶ A re ad locum.l.ſecunda.ff Ne quis eum in ius uoca.¶ Ab una ꝑſona ad aliã.l.iiii.C.de teſtam.¶ A loco ad tempus.l.ſi quis ita.ff.de Aur.& argen.leg.¶ A re ad tempus.l.non omnes.§.a barbaris.ff.de re mil. At ꝙ non ualeat arg.a re ad tempus uide Iaſ.in.l.ſi fundum.in.ii.col.in fi.ff.Sol.mat.¶ A nihilo ad paruum.l.ſi pupilli.§.ſi ego.ff.ad legem falci.¶ Ab habitu ueſtium ad iudſignum hominis.c.ſi iudex de ſent.exco.in ſexto.¶ A lege Imperatoris ad legẽ canonicam.c.nouit.de iudi. Ad legem ciuitatis.l.omnes populi.ff.de iuſti.& iure. Ad pacta.c.contractus de reg.iur.in.vi.l.non impoſſibile.ff.de pact.

¶ A ſtatutis ad pacta,ut habetur infra.l.fi.in fi.C.de fide.¶ A ſtat.ad conſuetudinem.c.i.de conſti.in.vi. A lege mortua ad legem uiuam.l.ſi quis exheredato filio.ff.de iniuſt.rup.irri.teſtamen.¶ A populo ad principem.l.barbarius.ff.de offic.p̄to.¶ A teſtibus ad inſtrumenta.c.cum Ioannes de fi.Inſtru.¶ A filiofamil.ad patrẽfa.Inſti.de adop.§.cum aũt.¶ A patrono ad patrem emancipãtẽ.§.p̄terea per emancipationem inſti.qui.mo.ius pat.p.ſ.¶ A morte naturali ad mortem ciuilem.licet ho: in expreſſis tantum teneat.c.placuit el ſecũdo.cũ glo.xiii.q.i.¶ A perſonatu ad aliud beneficium cum utrunqꝫ eſt curatum.c.dudum el.ii.§.lite uero.de elect. hæc ſunt inter quæ legiſlatores noſtros ſimilitudinẽ ſeruaſſe comperio:quorum partem retulit Raynerius foroliuienſis in ſuo argumẽtationum libello.unde nonnulla excerpſiſſe fatemur ad præſentem legalis dialecticæ ſermonem comprobandum:partem uero nobis ex diutina ſtudii diligentia tenuis memoria ſuggeſſit.¶ Notandum tamen eſt nec hiis ſimilitudinis argumentationem procedere:niſi præcedentium regularum obſeruatione.

¶ Nunc quoniam ſuperius primæ & ſecundæ intentionis nomina declarare pollicitus ſum:quid ea ſint uideamus. Nomina igitur primæ intentionis dicuntur res per ſe exiſtentes ſine aliquo intelligendi actu:ut homo,bos, teſtamentum,libertas,cæcus,ſurdus:quæ licet res non ſint tamen rebus priuatiue ita ueraciter conueniunt:ut etiam ſi intellectus remoueatur tamẽ ſint,dato enim ꝙ nullus homo eſſet intelligens tamen bos lignum animal cæcum per ſe exiſterent.huiuſmodi nomina grãmatici uocant primæ impoſitiõis. Alia autem ſunt nomina quæ rebus conueniunt ſed obiectiue in intellectu tãtum nec aliter.per ea enim diſcernit intellectus noſter:ut qualitates rerum ſub terminis ſint adaptandæ:ut nomen:uerbum:ſpecies:genus:ſimilitudo in præſenti nec enim iſta aliquid eſſent ſi intelligendi actio remoueretur:hæc impoſitionis ſecundæ a grammaticis nũcupantur.Cum igitur duo ſint eſſendi modi ſecundum rem & ſecundum rationem:ex eo quod eſt ſecundum rem ſit prima intentio:ex eo quod ſecundum rationem ſit ſecunda intentio.

¶De loco a differentia.

¶Poſt locum à ſimili poſuit Tullius locum a differentia ut ſciremus ꝙ quẽadmodum data differentium rerum eadem qualitate idẽ de utroq; iudicat̃ ita data qualitatũ differentia diuerſimode eſſe iudicandũ ut ſi q̃ratur an idẽ ſit rex qđ tyránus: respondebit̃ minime. raciocinatio autẽ ita fiet. In rege eſt pietas, iuſtitia, & máſuetudo: in tyráno aũt cũcta diuerſa. ergo nõ eſt idem tyránus ꝙ rex. ¶Reg.

Differentium rez non eſt idẽ iudiciũ. c. nuptiaz: xxyii. q. i. Hic locus fere ſuperfluus redditur: cũ ex p̄cedenti & ex loco a diffinitione eius ſit utilitas percepta.

¶De loco a proportione.

¶Proportio eſt rerum differentium eadem habitudo ſm Ariſto. Affirmatiue & negatiue ſit argumentatio. Sicut ſe habet crimen læſæ maieſtatis apud dños temporales: ita ſe habet crimen ſimoniæ apud eccleſiam: ſed cõmittens crimen læſæ maieſtatis deponitur ab omni officio. ergo ita deponetur cõmittens ſimoniam. ¶Negatur aũt ſic. ſicut ſe habet promiſſio conditionalis ad aduentũ ita ſe habet promiſſio pura ad certum tempus. ſed ex promiſſione conditionali nõ tenetur ꝑmittens donec euenerit conditio. idem nec ex promiſſione pura in tẽpus dilata ante tẽporis euentum tenebitur promiſſor. uel ſi magis placet hoc Arithmetrico poſſumus exemplo uti. ab Arithmetricis enim fluxit hoc argumentationis genus. Sicut ſe habent duo ad tria ita quatuor ad ſex, ſed duo non ſunt dupla ad tria. ergo nec quatuor ad ſex dupla erunt. uel poteſt dari exemplum in. l. ex unciis. ff. de hered. inſtit. ¶Cõmunis regula. De proportionabilibus idem iudiciũ eſt. Ariſto. & probatur in. l. ſi quẽq;. C. de epiſc. & cleri. l. ſufficit. ff. de cõdi. indeb. l. ſi filius. ff. ſi cer. peta. melius in. l. ii. ff. locat. ¶Differt aũt locus iſte a loco a ſimili ꝙ in illo ſit comparatio per ſimilitudinem inherentię in hoc uero habitudinis tantum comparatio miniſtratur.

¶De loco a tranſumptione.

¶Tranſumptionis duplicem eſſe ſpeciem grámaticorum ac dialecticorum duplex ſecta demonſtrat. ¶Grámatici enim tranſumptionẽ uocant qñ dictio uel oratio unum ſignificans ad aliud ſignificandum tranſumitur. ut Virg. Læta boum paſſim cãpis armenta uidemus. Ouid. Quid facis Oenone? quid ſemina mãdas harenæ: huiuſmodi tñ & ſophiſtæ utuntur. ut. ¶Quicquid lætatur habet cor. Terra lætatur igitur habet cor. Parologiſmus eſt ſalſitatem hñs in tranſumptione uerbi lætatur. dum ad inanimata tranſumitur. Dialectici uero tranſumptionem dicunt: quũ nomen magis notum ſummitur pro noĩe minus noto. exẽplum. matrimoniũ non põt diſſolui ergo nec coniugium. ¶Regu.

Quicquid conuenit alicui ſub nomine magis noto: conuenit & ſub minus noto ut in glo. §. i. inſti. de patria poteſtate. probatur per hæc quæ in loco ab interpretatione dicta ſunt: cum inter hunc & illum in dandis regulis & argumentatione ſummenda non diſtet: niſi ꝙ ibi nomen exponitur. hic autem aliud idem importans ſed obſcurius aſſummitur ſi quis a ſinonimis locum nuncuparet forſaſſis non errauerit.

¶ De loco ab auctoritate.

¶ Omnes homines naturali quodam inſtinctu Philoſopho teſte:ueritatis notionem habere deſiderant:ſed eam non omnes pariter accipere conſueuerũt teſtante eodem in ſecundo methaphi.unde fit ut quidam in ſolo demonſtrãdi genere ueritatem ſtare putauerint.alii uero illam fabularum inuolucro cõſperſam ſibi gratiorem maluerint.quod antiquorum apologis & incredibilibus poetarũ ſententiis potiſſimam extitiſſe cauſam reor. ¶ Non deſunt p̃terea qui demonſtrationibus fabuliſq; reiectis ſola maiorũ & ſapientiorum auctoritate cõtenti illud ueritatem eſſe teneant:quod per eos ſancitum determinatũq; eſt qui ueritatis ſuſcipiendæ modus cum in omni ſcientia frequens habeatur: apud religionis cuiuſlibet obſeruatores legũq; peritos frequentior reperitur. Quis enim maiorũ ſuorum ſancta dogmata falſitatem dixerit continere?a tali igitur recipiendæ ueritatis genere exortus eſt locus qui ab auctoritate nuncupatur. Eſt autem auctoritas iudicium ſapientis in ſua arte.exemplum. Aſtronomus dicit cœlum uolubile.igitur cœlum eſt uolubile. Iuriſconſultus ita dixit eſſe de iure.igitur ita ẽ de iure. ¶ Regula.

Vnicuiq; experto in ſua ſcientia credendum eſt.unde dixit beatus Hieronymus.experto credite ſeni.tex.etiam eſt in.l.ſi chorus.§.his uerbis.ff.de leg.iii.& i prohœm.ffoꝫ.& in.l.ſeptimo menſe.ff.de ſtatu homi.in.l.i.ff.de contra.emp.l.librorum.§.quod tamen caſſius.ff.de lega.iii.l.legata.§.i.ff.de ſepel.leg.l.in tantum in fi.ff.de rerum diui.cum.l.ſequenti.q̃ in oppoſitum facit.

¶ Vnde notandum eſt ꝙ licet in iure noſtro a doctorum noſtrorum auctoritatibus argumentationem ducere liceat:ea tamen non neceſſaria ſed probabilis tãtum eſt.l.labeo.§.ſed de his in fi.de ſupell.leg.l.an manumittere.ff.de manu uind.Facit.l.i.ff.de dolo.expreſſim dixit glo.in.l.prima.C.de legi.

¶ Ab auctoritate autem legum:q̃ iuris corpore clauduntur:ita neceſſaria fiet argumentatio:ut ab illis recedere minime liceat:nec poſſint ulterius diſputando negare.etiam ſi nulla eorum ratio redderetur:per.l.non omnium.ff.de legi.l.proſpexit.ff.qui.& a quibus.§.ꝙ principi:Inſtit.de re.diui.hñt enĩ apud nos uirtutẽ principiorum in ſcientia:q̃ ſi quis negauerit mutua non eſt diſputatione dignus teſte Philoſopho.& probat tex.in.l.regula in fi.de iu.& fac.igno.& ita neceſſaria eſt hæc argumentatio ut non liceat iudici quacunq; equitate dictante a legis diſpoſitione recedere.autẽ.de iudi.in.§.oportet.l.i.C.de iudi.l.proſpexit.ff.qui.& a quib.non interpretando traheremus ad ſenſum magis congruum.l.ſcire oportet.§.aliud.ff.de excuſ.tut.de loco ab auctoritate ſanctorum habes glo.in.c.ut ueterum.ix.di.Imo.in.l.ſi uero.§.de uiro.ff.ſol.mat.inter hunc locum & illum quẽ noſtri ab experientia uocant multum conuenit in eo tamen regula talis fit. Qualem quiſq; experientiam de ſe prębet talis iudicatur:uel notius.

¶ Opus laudat magiſtrum.probatur in prohœ.ffoꝫ.& Inſti.in.c.ſemel malus de regu.iur.in.vi.p̃ſumptiue autem ſolum concludit ut ibi notatur.

¶ Locum hunc p̃terea aliter uſurparunt glo.iuris ciuilis ut.ſ.auctoritatis illius

qui agit

qui agit quantitate penſata maior & minor eſſet actus ualiditas ut nota. Inſti. de iu.natu.gen.& ci.§.plebiſcitum.quod quidem fallit,cum æque a minori ſicut a maiore perficitur actus.ar.c.bene quidem.96.diſtin.

¶De loco a caſus obmiſſione.

¶Quāuis locum hunc ſilentio prætierint reliquæ dialecticorum ac Rhetorum ſcholæ;illum tamen quod eo frequentius Eruditi noſtri legum prudentes utuntur non ſilebo.¶Eſt igitur locus a caſus obmiſſione habitudo ipſius caſus obmiſſi ad expreſſum.cuius ita fiet ratiocinatio.

¶Teſtator in teſtamento nō inſtituit poſthumum:ſi poſt mortem naſceretur. natus igitur non erit inſtitutus. ¶Regu.

Caſus in diſpoſitione obmiſſus non debet haberi pro expreſſo.c.inter corporalia.de tranſl.pl.c.dilectus de offi.ordi.c.is qui de ſent.exco.& .C.de edif. priua. per totum.hinc dicimus.quod non diſtinxit diffiniuit apoſtolus p̄tor uel ex nec nos dicamus aut diſtinguamus.c.quod ſi dormierit.xxxi.q.ii.l.de precio de publi.c.lex diuina.xxvii.q.ii.c.ſunt nōnulli.xvi.q.i.propterea dicimus iudicē non debere aliquem pœna afficere ex facto quod a lege impunitum dimittitur.l.& ſi. §.diuus.ff.de reli.& ſum.fun. Aut.de non elig.ſec.nub.§.ut igitur.uer. non eſt lex tale quid dicens.glo.in.c.fi.de iure pat.Hæc tamen argumentatio licet in ſtatutis, iuramētis,teſtamentis,& aliis hominum diſpoſitionibus teneat per.l.ſi cū dotem.ff.Sol.mat.l.cōmodiſſime.ff.de lib.& poſt.c.pen.de iure iu.C.de pac.cōuenit.l.ſi tamen de iure tenuis eſt.per.l.queſitum.ff.de teſta.c.liquido.de Conſe. diſt.ii.ubi enim rationis idemptitas ſuaſerit argumentationem hanc infringemus.c.inter corporalia.§.ſicut in fi.de tranſ.pla. ¶Tempus eſt ut iam receptui canamus.omnis nāq; nobis argumentationū legalis eſt ſylua pluſtrata.licet maioꝝ in pluribus noſtroꝝ ueſtigia ſecuti,inacceſſa tñ & ipſi luſtra perrantes obſeruauimus ſemitaſq; inter uepres & ſenticoſa fruticeta longa cultorum noſtrorum incuria deliteſcentes apperuimus:acceſſibileſq; uel pueris fecimus. Pau.Sapienter quidem & ad amuſſim omnia (ut reor)ita expoliuiſti Soci.ut multum ſe tibi in poſterum debere cupida legū iuuentus fateatur neceſſe ſit.clarus eni adeo in hac ex temporanea argumentorum ratiocinatiōe fuiſti ut nihil ſupra. hac nēpe fiet ut maior deinceps a noſtris legum ſcientiæ reuerentia habeatur. At quoniam non adhuc in axis heſperii pabula ſolis equi ſe conferunt:perge.& reliquas dialecticæ partes attentis auditoribus legaliter diſcute.Soci.In longum ſermonē & exigua non metiendum luce me reuocas Pau.quem tamen niſi Ferrabric aliter uiſum fuerit ſuſcipiam.Ferra.Ego uero libentius nihil.Iam me adeo diuinę huius legalis ſcientiæ tenet delectatio:ut totum uitæ meæ tempus in friuolis hiſce modernorum noſtrorum rendiculis inaniter iactaſſe pœniteat.cum potius diuinam hanc ſtudio dominam complecti potuiſſem:unde uirtutes opibus honores moribus affatim mihi pararentur:nec in omni colloquio recte ſermocinandi modus abeſſet.

¶ Petri Andreæ Gam. Liber Tertius in quo agitur de
quinq; uniuerſalibus ex.x. prædicamentis::
& uitiis argumentorum.

DICAM Igitur quoniam uacui ſumus. Cum omnis ars & ſci-
entia extra mechanicorum rationem poſita diuiſionibus maxi
me abſtractionibus atq; aſſumptionibus quas facit intellectus
noſter ab hiis rebus quæ corporaliter uel ĩcorporaliter exiſtũt
conſtitui ſoleat: de uniuerſalibus per quę id potiſſimum fieri cõ
ſueuit uerba faciam. neq; enim poteſt intellectus noſter ſcienti-
fice aliquid diuidere: niſi ad genus ſpeciem differentiaſq; concurrat. teſtis Ariſto
teles ac omnis peripateticorum ſchola: teſtes innumeri legum doctores q hoc
ſemper diuiſionis ordine uſi ſunt. ¶ At ne noſtra in caput oratio creſcere ui-
deatur: materiam ſtatim aggredior: quæſtiones altas & igeniis philoſophicis uẽ
tilandas Porphirium æmulatus obmittam: ſimplici tantum uia quid de hiis dia
lectice legaliter dici queat: ut tenues ingenii uires ſuppeditabunt tentare cona-
bor. Dicitur autem uniuerſale ſcd̃m Thomam quid uniuerſum ĩ multis; Diuer-
ſimode enim conſideratur. ¶ Phiſici uniuerſale uocant cõmunem ipſam natu-
ram in multis reperibilem: & ab eiſdem æqualiter participabilem: ut humanitas
noſtri quoq; a phiſicorum conſideratione non longe diſſidentes: uniuerſitatem
uocant hominum uel rerum congregatiõem ex qua multis eſt participium: ut
ſocietas capitulum, hereditas. textus habentur in titulo quod cuiuſq; uniuer. ff.
& ff. de peti. hered. l. item ueniunt. §. non ſolum. & ff. de Rei uendi. l. i. §. per hãc.
ff. de uſucap. l. eum qui edes. Dialectice autem & doctrinaliter loquẽtes dicimus
uniuerſale eſſe ipſam uniuerſalitatis intentionem quæ ab intellectu conficitur:
ut genus & ſpecies. ¶ Vniuerſalia tamen hæc a multis prædicabilia nuncupan-
tur cum de multis prædicari poſſint auctore philoſopho in primo perihermeni-
as. omnia enim quæ de multis dici apta ſunt prædicabilia nominantur. Ab uni
uerſali tantum ſcd̃m rationem differt prædicabile. De uniuerſali dialectice ſum
pto in præſenti uerba faciam. ſi quidem nulla, ut arbitror, legiſtis quinq; uniuer
ſalium cognitione utilior lectio dari poſſit. hæc nãq; licet ad prædicamentorũ
cognitionem aſpirare uideatur: maius tamen in diffiniendo ac diuidendo nobis
adiumentum præſtat quantum partem hanc antiqui legum gloſatores excolue
rint ignorat nemo: qui eorũ dicta uel minimum deguſtarit. Vniuerſalia igitur
cum ea quæ peripateticorum communis eſt omnium acceptio quinq; eſſe dif-
finimus. Genus. Speciem. Differentiam. Proprium. Accidens.

¶ De Genere.

¶ Genus uarium ac multiplex uocabulum eſſe cum grammaticis ad dialecticis
iure prudentes noſtri confitentur. Generaliter enim ſcd̃m Porphirium dici po-
teſt collectio aliquorum ad unum quodammodo ſe habentium & ad ſe inuicẽ.

& iuxta hanc ſignificationem Romanorum dicitur unum genus: propter eam habitudinem quam omnes ad Romulum habent. Bononienſium itidem ac populorum omnium erit unum genus ut ab aliis diſcerni ualeant. Omnes præterea homines unum genus appellari poſſunt humanitatis ac Adam prothoparentis conſideratione: ut habetur in. c. Dixit Sara. xxiii. q. iiii. & Virgi. Si genus humanum & mortalia temnitis arma.

¶ Ponitur inſuper genus pro cuiuſquã generationis principio. unde Virgil. Et mi genus a Ioue ſummo. & hoc ſeu ab homine: ſeu a patria principium deducatur. dicimus enim Plato genere Athenienſis: ea demũ multitudo quæ a tali principio deriuatur genus appellari poteſt. qua de cauſa fit ut genus pro cognatione ſæpius habeatur ut in Aut. de inceſt. nup. §. ſancimus. & in. c. nouit de iudi. l. i. C. de ſen. conſul clau. toll. Ouid. Illa cohit firma generis iunctura cathena. Genus etiam apud noſtros pro iure gentium accepit glo. in. l. ſeruus domino. ff. pro emp. nec mirum cũ ab eo gens deriuetur Varone teſte. u. littera tantum ammota. ¶ Genus inſuper uocamus quicqd eſt quo alicuius rei qualitas indicatur. hinc dicimus genus uitæ: genus mortis: genus uitii: & ita ſummitur in. l. cum quid. ff. ſi certum peta. & nota. in. l. quod te. eo. tit.

¶ Compertum & multotiens eſt apud iuſperitos noſtros genus pro ſpecie poſitum eſſe: ut in. l. non uidetur i iudice. ff. de iudi. l. idem. §. ſed ſi gratis. ff. nau. caup. ſtab. inſti. de dona. in prin. Genus uero proprie ut (præſentis eſt ſermonis intentio) dicitur terminus uniuocus qui de pluribus & ſpecie differẽtibus in eo q̃ qd ſit prædicari poteſt ut animal: Contractus: Beneficium. ita ſemper accipiũt prudentes noſtri ſi quando doctrinam nobis exhibere uoluerint. ita accipitur. Inſti. de iure nat. gen. & ciu. §. conſtat autem. uer. plebiſcitum & in. l. mutuũ. §. appellata. ff. ſi cer. pet. Genus enim ſpecies ſub ſe cõtinet. l. in generalibus ff. de Reg. iu.

¶ In diffinitione autem eſt terminus loco generis. uniuocus uero ut oſtendatur equiuoca & tranſcendentia qualia ſunt. Vnum Res. Ens Aliquid &c. ſub genere non comprehendi ar. tex. in. l. rei appellatio. ff. de uerb. ſign. licet glo. in. l. legato generaliter. ff. de leg. primo uoluerit rem eſſe genus generaliſſimum: ſicut & ſubſtantia. quod a ueritate alienum eſt ſi ſpecialiter in uno quoq; prædicamento generaliſſimum uelimus genus aſſignare. poſſet tamen glo. ſubſtineri in puncto iuris: cum leges Rei ſignificationem ad corporales & incorporales tantum ſubſtantias reſtringant. ut Inſti. de Reb. corp. & incorp. & d. l. rei appellatio. quod de pluribus. ideo dicitur ut ab indiuiduo differat: quod de uno tantum prædicatur. Specie differentibus. poſitum eſt. ut remoueatur ſpecies quæ tãtum dicitur de differentibus numero. & proprium quod de ſola ſpecie uel etiã de genere quod ſpeciei locum teneat prædicatur. In eo quod quid ſit. additum eſt: ut accidens & differentia quæ non quiditatem ſed qualitatem ſapiunt arceantur.

¶ Diuiditur autem genus quoniam aliud generaliſſimum, aliud ſubalternum. Generaliſſimum uoco ſupra quod non eſt aliud genus ſuperueniens: uel quod eſt ita genus quod ſpecies eſſe minime poſſit. ut ſubſtantia qualitas.

¶Huiuſmodi autem generaliſſima genera ſunt decem:de quibus infra ſpecialiter tractabimus.Genus ſubalternum dicitur quod ita eſt genus quod & ſpecies eſſe poſſit ſi reſpiciantur ſuperiora.ut ius humanum quod reſpectu iuſtitiæ eſt ſpecies:reſpectu iuris ciuilis & gentium eſt genus ſicut ex arbore apparebit.

¶De Specie.

¶Species multipliciter ut conſtat.dicitur cuiuſcunq; enim rei tam accidētalem q̄ eſſentialem formam ſpeciem uocare ſolemus.unde dicimus.ſpecies Priami digna eſt imperio.& in ſacris litteris.Specie tua & pulchritudine tua hinc ſpecioſū deriuamus.quod modo pulchrum:modo clarum ſignificat teſte Vlpiano in.l. ſpecioſas perſonas accipere debemus perſonas clariſſimas utriuſq; ſexus: Itē eorum quæ ornamentis ſenatoriis utuntur.ff.de uerb.ſigni.

¶Pro forma ſubſtantiali accepit Ariſt.in.ii.phiſi.& Imperator Inſti.de Rerum diui.§.cum ex aliena materia.& in.l.ii.ff.ſi cer.pet.l.cū ſticus.ff.de ſolu.l.ſolet p̄tor.ff.de iuriſ.om.iud.l.cum certum.ff.de aur.& ar.leg.ex hoc cauſatus fuit error Azo.qui Placentinum reprehendebat ut nota.in.§.fi.Inſtitu.de iu.& iur.& ff.eo.l.i.credidit enim Azo.Pla.ita accepiſſe ſpeciem. Pro aſpectu & reuiſa poſuit Vir.in.ii.æn. Non tulit hanc ſpeciem furiata mente chorebus. Specialitatem p̄terea uocant doctores noſtri diſpoſitionem aliquid ſingulariter in uno caſu contra cōmunes iuris regulas diſponentem.unde triuiſſima inter illos extat propoſitio.q̄ duę ſpecialitates circa idem concurrere minime poſſunt.l.cū poſt.§.gener.ff.de iure dot.l.i.C.de dot.promiſ.rationem credimus quoniam omnis a cōmuni iure exorbitatio eſt odioſa.c.quæ a iure cōmuni cum.c.odia de regu.iur.in.vi.fauore tamen uel odio ſæpius uulneratur cōmunis hæc regula.ut in.l. hæc generaliter.C.ad uellei.ubi ſi per pactum nudum promittatur dos petitur actio:& ſi promittens ſit fœmina perdet uelleiani beneficium.concurrūt etiā in l.ſi quis ſeruo.C.de fur.& ſer.corr.ubi contra tentātem corrumpere ſeruum alienum ſciente domino datur actio ſerui corrupti:quum uere corruptus non fuerit:& hodie clarius habetur in noſtro tractatu Extenſionum. Species inſuper dicitur ea quæ ſub aſſignato genere ponitur ſcd̄m quam dicemus emptionē eſſe ſpeciem contractus.cum contractus nomen ſit generale:emptionem mutuum & alias contractuū ſpecies ſub ſe continens:at quoniam de diffinitionis huius ueritate ſummos dialecticorum uertices dubitaſſe comperio:ut omnis tollatur ambiguitas recentiorum diffinitionem:q̄ talis eſt ſequamur. Species eſt terterminus uniuocus qui de pluribus numero differentibus in eo quod quid ſit p̄dicari poteſt:diffinitioni huic aſſentitur glo.inſti.de iure.na.gen.& ciui.§.plebiſcitum.

Diuiditur autem ſpecies ad ſimilitudinem generis.quoniam alia eſt ſpecialiſſima:alia ſubalterna.Specialiſſima uocatur q̄ ita eſt ſpecies ut genus eſſe non poſſit:ſed poſt eam ſtatim ad indiuidua peruenitur:quæ cum infinita ſint a generaliſſimis uſq; ad ſpecialiſſima deſcendere iubet Plato. Infinitorum enim diſciplina fieri non poteſt iccirco relinquenda ſunt. Indiuiduum autem eſt quod de uno ſolo dicitur:ut ſunt omnia nomina propria & appellatiua cum pronomi

ne demonſtratiuo ut Titius. Iſtud teſtamentum & iſta emptio & ſimilia: quæ ſtā te eorum perfectione diuidi non poſſunt: ut notat. in. c. quoniam Abb. de offi. dele. ubi ſtrictius q̄ hic accipitur. Iuriſprudentes noſtri tantum indiuiduum pro ſtipulationibus conſiderantes altas & perdifficiles de illo materias habēt uocant nāq; niſi indiuiduum cuius effectus diuidi non poſſit. cuiuſmodi ſunt omnes ſeruitutes uſufructu excepto. l. ſtipulationes non diuiduntur. ff. de uer. oblig. l. in executione eo. tit. elegantius autem dixit Bal. in. c. omnes filii. ſi de feu. fue. cō tro. in uſu feu. Omne quod actu uel habitu corpus hereditarium non eſt indiuiduum merito appellari poſſe. per tex. in. l. cornelia. ff. de iure patr. & in. l. quædā mulier. ff. fa. herciſ. Species uero ſubalterna dicitur quæ inter genus generaliſſimum & ſpeciem ſpecialiſſimam conſtituitur. hæc enim ita eſt ſpecies: ut genus eſſe poteſt ſupraſtantium conſideratione ſpecies dicitur: inferiorum uero genus. ut latius patebit in arbore: quam legaliter in prædicamento ſubſtantiæ figurabimus. In p̄cedentibus clare ſatis demonſtratum eſt ſpecies generi ſubeſſe. cōtrarium tamen aſſeruiſſe uidentur prudentes noſtri in. l. ſanctio legum. ff. de penis. l. doli clauſula. ff. de uerb. ſig. l. ſeruis Vrbanis in fi. ff. de leg. iii. c. generi de reg. iur. li. vi. ubi manifeſte edocemur non generi ſpeciem ſubeſſe ſed derogare. Heſitationem hanc ita ſolui poſſe cenſeo. q̄ p̄ſentis ſermonis: & p̄allegatorum iuriū diuerſa eſt cōſideratio. hic enī ſpeciei cōprehēſionē ad genus p̄dicādi & p̄dicamētalis ordinis conſideramus ubi ſemper uerum erit ſpeciem de genere indiuiduum de ſpecie prędicari in contrariis autem conſideratio eſt. an quod in genere diſponitur in ſpecie diſpoſitum intelligatur: in quo ita concludi ſolet: Vniuerſalis prouiſio iuris in qualibet eius ſpecie militat ut ſuperius in loco a toto ſatis diſputatū eſt: niſi in aliqua eius ſpecie uel indiuiduo ſpecialiter aliquid ſecus diſpoſitum reperiatur. in. d. legibus contrariis propter tamen hoc non tollitur quin ſpecies naturaliter generi ſubſit. immo nec dialecticorum quiſpiam negabit ſpeciem generi derogare: quis enim abneget animal rationale quod eſt ſpecies: animali ſimpliciter ſumpto quod eſt genus derogare. cum ſi ſimpliciter animal protulero equinam & humanam ſibi naturam uendicet. quod ſi rationale addidero: cęteras generi ſpecies humana tantum relicta detrahet.

¶ De differentia.

¶ Differentiæ triplicem eſſe ſpeciem cum Porphirio cæteriſq; dialecticæ artis auctoribus confitemur. cōmuniter enim proprie: & magis proprie (ut eorū uerbis utar) accipi poteſt. Cōmuniter cum aliqua differunt accidente ſeparabili. ut Titius heres a Sempronio legatario. Proprie dicitur cum ex inſeparabili accidēte differentia prouenit: ut ethiops niger & ethiops albus. Magis proprie autem ſummitur differentia: quum ab alio ſpecifica ratione ideſt propter diuerſitatem ſpeciei diſtat ut emptio a mutuo. conueniunt tamen in genere ut probatur in. l. fi. ff. de fun. inſtruc. leg. Eſt autem differentia ſc̄dm antiquiores qua ſpecies abūdat a genere. Exemplum. Emptio eſt contractus iuris gentium qui mutuo conſenſu inter p̄ſentes p̄cio interueniente perficitur. illud totum p̄cio interueniente

differentia eſt:ꝙ a genere abundat ideſt ad uerificationem generis non requiritur.contractus etenim generaliter ſumptus abſq; precio uerificatur. Recentiores uero ita determinant.Differentia eſt terminus uniuocus prædicabilis de pluribus in quale ēntiale ut rationale.Dicitur enim illud prædicari in quale:quod decenter reſpondetur ad interrogationem factam per quale. ut ſi dicam qualis eſt homo,eſt rationalis.

De proprio.

Proprium uocant Grāmatici quod indiuiduo ſoli & non alteri conuenit.unde propriam alicuius cauſam dicimus cum ad eum ſolum pertinet emolumentum.tex.in.l.fenerator.ff.de naut.feno.& in.l.i.C.fin.reg.& in.l.proprium.ff.cō. ꝑdiorum. Secundum noſtros multipliciter dicitur proprium. Primo enim id dicitur proprium quod ſoli ſpeciei & non omni de ſpecie cōuenit.ut eſſe iuriſconſultus.quod ſoli homini conuenit:nec tamen omni.Ita ponitur ab īperatore Inſti.de pat.poteſt.dicens proprium eſſe Roma.ciuium habere filios in poteſtate. & in.l.omnes populi.ff.de iuſt.& iu.Secundo proprium uocatur quod omni de ſpecie ſed non ſoli conuenit.ut conſenſus in matrimonio.Dicitur & propriū qđ omni de ſpecie & ſoli:ſed non ſemper cōuenit ut canicies in ſenectute.His tamē omnibus excluſis.Proprium ab Ariſto.& noſtris ſcđm doctrinam loquentibus ita proprie diffinitur. Proprium eſt quod alicui ſpeciei ſoli & ſemper conuenit cōuerſim prædicatur de re nec indicat quid eſt eſſe rei.ut riſus homini.& heredis inſtitutio.Conuerſim prædicari dicimus cum id importat prædicatū qđ & ſubiectum ideſt quod unum de altero uerificatur.ut riſibile ē homo,& homo eſt riſibile. Ponitur autem & non indicat quid eſt eſſe ut a diffinitione:quæ conuerſim prædicatur qniddîtatem indicans differat.

De Accidente.

Accidentis uarias cum a Porphirio tum ab Ariſtote.datas diffinitiones obmittemus:unam hanc amplectentes:quam ſequitur Antonius in.c.inter corporalia de trāſl.pla.cæteriq; doctores noſtri. Eſt igitur accidens quod adeſt & abeſt ꝑter ſubiecti corruptionem.ut dignitas,albedo ꝑſentiam & abſentiam hāc intelligo quæ ab intellectu fieri conſueuit.unde licet coruus de facto albus nō repe riatur tamen illi nigredo accidentaliter ineſt cum coruum album abſq; ſubiecti detrimento intellectus noſter effingere poſſet. Accidentium aūt ſūma diuiſio hæc eſt.ꝙ aliud ē ſeparabile aliud nō.Separabile dr̄ qđ a ſubiecto ſeparari poteſt ut dignitas & albedo. Inſeparabile uero contrariū facit.ut nigredo in coruo.& albedo in cigno:q̄ actualiter a ſubiecto ſeparari non poſſunt. Elegātius tn̄ noſtri tripartitū accidens eſſe uoluerunt cū aliud ſit contra naturam.aliud ſcđm naturam:aliud ꝑter naturam.contra naturam uocant ut eſt ſeruitus quæ naturali libertati contrariatur.Inſti.de iure perſo.Secundū naturam eſt ut libertas.Inſti. eo.tit.& in.l.i.ff de teſtam. Præter naturam uocamus illud quod neq; naturali cōtrariatur inſtituto neq; ſcđm illud regulatur dignitas & ignobilitas perſonę: de quā in.l.Barbarius.ff de offi.pſi.l.ſi ignoras.ff.loca. Apud eruditos q̄ſtio nō

parua exoriri ſolet cui nam adherendum ſit cum circa factum accidẽtalis & naturalis cauſa concurrunt:& ſecũdum alteram iudicandum eſt.Dy.Anch.in reg. ſemel malus in.vi.Bar.in.l.iii.ff.de poſt.Gemi.in.c.pſenti.de pb.in.vi. qõnc hãc attingunt accidentalẽ prima frõte cõſideranda uideri dicũt:per.l.i.§. beſtias.ff. de poſtu.ubi fera ex mãſuetudine iudicatur.itẽ p.c.ſemel malus.ubi cũ naturaliter qlibet bonus eẽ iudicet̃ ut in.c.i.de ſeru.ex accidenti tñ malo malus eſſe pſumetur.Cõtrariũ tñ affirmant p.l.iii.ff.de tut.ubi illi q eſt pupillus & furioſus datur tutor ut pupillo:nõ curator ut furioſo.Queſtionẽ ita ſoluunt:cum accidens naturã perimit pualet accidens qm̃ natura alteratur: ut in.d.§.beſtias. naturalis en'm feritas ex accidenti mãſuetudine tollit̃ cum uero non ipſe ſed eoꝝ effectus repugnant naturalis pualet in.d.l.iii.ſi nulla inter ipſas repugnantia teneat̃ utrũqꝫ.l.pater.ff.de iure dot.pro cã naturali accidens ſcdm naturam & pro cauſa accidentali accidẽs cõtra & pter naturam intellexerunt doctores nr̃i.cum feritas ĩ fera:bonitas in homine:& pupillaritas accidentia utiqꝫ dignoſcantur. Adde ad materiam an accidens an natura attendatur Ro.deci.xvi.in no. Bar.in.d.l.iii. Alex.& Ang.in.l.ſi.eadem.ff.de offi.aſſ.Bal.in.l.i.C.de cur.furi.Domi.in.c.præſenti.de præben.in.vi.Bal.Imo.Raphae.Alexã.in.l.ſed ſi plures.§.in arrogato. per illum tex.cum.§ præced.ff.de uulg.& pup.dicentes cauſam efficientem naturalem difficilius limitari q̃ accidentalem.

❡Habita in pcedentibus quinqꝫ uniuerſaliũ cognitione prædicamentoꝝ ante ſignata:reliquum eſt ut alia ad idem facientia nõ omittamus. Primo igitur notandum eſt qꝫ quælibet oratio cõſtat ex ſubiecto uerbo & prędicato tacite uel expreſſe.❡Subiectum aũt eſt illud de quo aliquid dr̃:prædicatum uero quod de alio dr̃.exemplum uſufructus eſt ſeruitus.uſufr.eſt ſubiectũ ſeruitus pręd catum. prædicatum in ordine pdicamentali ſemper debet eſſe ſuperius ſubiecto. prædicatio enim ut inquit Porphirius ſemper fit de ſuperioribus ut emptio & contractus,uel de equis ut hõ eſt riſibile.probatur in.l.i.§.quædam cum glo.ff.de re. diui.& in.l.i.§.conductores.ff.ad muni.ubi ex auctoritate Boetii glo.dixit pdicatum in oratione conſtituenda ſubiecto dignius eſſe.prædicatum tñ licet ſubiecto generalius ſit:ſcdm illud intelligitur.l.quotiens.C.fam.herc. Eorum pterea quæ de aliquo dicuntur alia ſunt tranſcendentia,alia uniuoca,alia denominatiua. Tranſcendentia uocantur quæ tranſcendunt omnem prædicamentorum ordinem:omni prædicamento equiuoce ſuperiores exiſtunt:& in ſe ipſa cõuertuntur.Suntqꝫ ſex,ens:unum:bonum:uerum:aliquid:res.capias quicqd ſub cœlo eſt.& idem erit ens:& ſi ens erit unum bonum uerum &c. Equiuoca dicũtur quæ plura ſignificant ſcdm rationem diuerſa.glo.in.l.i.ff.de no.oper.nũt.in. l.nunq̃.ff.de Vſucap. Abb.in Rub.de iudi.exemplum actio eſt ius proſequendi quia præcedit obligatio:& ſcilicet operationem & ratione qua quis operat̃ & talia ſemp a pferente diſtinguẽda ac declaranda ſunt.l.ſi qs intentiõe.ff.de iuditiis.

Penes præcedentia non attenditur ordo pdicamentalis:quoniã pluribus intẽta nulli pdicamentoꝝ ordini ſpecifice adherent.quod ſi forte equiuocum in pre

dicamento repertum fuerit non equiuoce ſed uniuoce ſtabit. ut animal quod tã de picto q̃ de uiuo dici poteſt: tamen prędicamẽtum ingreditur & ſupponit pro uiuo tantum.

¶ Uniuoca autem dicuntur quæ plura ſed eadem ratione ſignificant: ut hõ qd Titium & Sempronium ea ratione qua uterq; animal ratiõale eſt ſignificat. hæc p̃dicamenta tantũ ingrediuntur. de quibus iam uerba facere intendo. Ariſto. nã q; de decem p̃dicamentis librum hac intentione compoſuit. ut infinitas rerũ diuerſitates quæ ſub ſcientia cadere non poſſunt: generum paucitate comprehenderet. Decem igitur rerum omnium genera eſſe conſiderauit ſcilicet unam ſubſtãtiã: & nouem accidentia: ut per Bal. in. l. de quibus in pen. car. ff. de legi. quæ ſunt quantitas, Qualitas, Relatio, Ubi, quando, Facere, Pati, Situs, Habere. iſta rerum genera p̃dicamẽta nominari uoluit: q; ex eis ordinate diſpoſitis quomodo unũ de altero prædicari ualeat manifeſte docemur. Nihil enim aliud eſt prędicamentum q̃ ordinatio plurium terminorum ſcd̃m ſub & ſupra ut aperte uidebitis ĩ arbore quam mihi ſtatim legaliter figurabo. Poteſt & aliter congrua decem hoꝝ predicamentorum cognitio haberi. q; omnis prędicamentalis ordinatio aut fit ex terminis ſubſtantiam denotantibus & fiet p̃dicamentum ſubſtantiæ. aut fit ex ſignificantibus accidens. & tunc ſubdiſtinguat q; uel rem abſolute uel quodã reſpectu ſignificant. ſi abſolute & habeatur conſideratio ad materiam fit quantitas. ſi ad formam fit qualitas. At ſi aliud reſpiciatur aut intrinſece, & fit relatio: q̃ ſubſtantiæ inheret ratione fundamenti: quod eſt intrinſecum. Vel extrinſece: & tunc uel extrinſecum comparatur ad ſubſtantiam ut agens ad patiens & fit actio & paſſio: uel ut menſura temporis ad menſuratum & fit quando: uel ut menſura loci ad ſubſtantiam abſolute & fit ubi: uel ut menſura loci ad locatum non abſolute ſed in habitudine ad partes locati & fit poſitio: uel comparatur iſtud extrinſecum ad ſubſtantiam ſicut habitus ad id quod ipſum habet: & fit habitus.

¶ De prædicamento ſubſtantiæ.

¶ Dicturi de prædicamento ſubſtantiæ quod in ordine & eſſentia princeps eſt & cui cætera famulantur. bene erit ut quæ & quotuplex ſubſtãtia ſit apperiamus: Subſtantia primum dicitur illud quo res ſubſiſtit: uel dicitur rei ſtatus: ut nota. ĩ l. Iulianus. ff. Ad exhib. Differunt autem ſubſtantia, ſolẽnitas, & Natura actus. quoniam primum quiditatem, ſecundũ modum, Tertium qualitatem indicat: ut auctor eſt Bal. in. l. Etiam. C. de execu. re. iud. & per Fili. in Rub. de appel.

Subſtantia uero duplex. Alia prima alia ſecunda. Prima eſt quæ per ſe proprie & principaliter ſubſtat. ut ſunt omnia indiuidua: & hæc maxime ſubſtantia dicitur. cum neq; in ſubiecto ſit: neq; de ſubiecto dicatur græci Uſiam uocant ut teſtatur Aug. in dialecticis: & habemus tex. in. l. in uenditionibus. ff. de contrahen. emp. Secunda uero ſubſtantia dicitur quicquid ſupra indiuiduum eſt ut ſpecies & genera: exemplum. Titius eſt prima ſubſtantia: homo uel animal eſt ſecunda. Circa primas ſubſtantias omnis iudicum noſtrorum uerſatur intentio dum ĩ iudicis cauſæ diſcutiuntur ratione legatorum contractuum, & teſtium: hæcq; di

uiditur

uidıtur quoniam alia eſt corporalium, alia incorporalium rerũ: ut. inſti. de reb. corp. & incor. De ſecundis uero conſiderant iura interpretante. Subſtantia igitur quæ generaliſſimi generis locum ingreditur ſecunda erit. Sub hoc prædicamento cõſueuerunt doctores noſtri porphirianam arborem comminiſci. ut aperte docuit Bar. in libello quem de teſtibus exarauit. Ipſe autem aliam effingere ſoleo: non ut ad eam uniuerſaliter q̃cunq; dici poſſunt reducatur ſicut ad ſubſtantiam: quæ de omni ente prædicari poteſt: ſed ut legali exemplo, ſpeciei differentiæ generiſq; notitiam intuentibus præbeam: licet & ipſa iuſtitia quæ generaliſſimi generis locum ingreditur incorporea a nobis ſubſtantia nominetur ar. l. hereditas, la. ii. ff. de peti. here. & ea de omni iuris diſpoſitione uere dici q̃at, ſꝫ in qualitatis prædicamento alias reponenda ueniret. in hac igitur generaliſſimi generis locum iuſtitiam ingreditur: quæ in humanam & diuinam partita ius humanum efficit. quod iuſtitia ſuſpiciens ſpecies eſt: ciuilia uero & gẽtium iura deſpectans generis locum ſibi uendicat. Idem de omnibus uſq; ad lex. quod eſt ſpecies ſpecialiſſima: cum per eam ſtatim ad indiuidua perueniatur ut ex ſubiectis apparebit.

	ℭ Genus generaliſſimum.	
Gennus ſubalternum.	Iuſtitia	Species.
Humana		Diuina.
	Ius humanũ.	
Ciuile.		Gentium & natura.
	Ius romanorum.	
Scriptum.		Non ſcriptum.
Species.	Lex	Specialiſſima.
Indiuiduum.		Indiuiduum.
Lex prima.		Lex ſecunda.

At quoniam doctores noſtri fictionem iuris per prædicamentalem hũc ordinem diſcurrere conſueuerunt: ut Azo in princ. ſummæ. & Archidia. in. c. ferrum. l. diſt. Ancha. in reg. ſemel malus de reg. iu. quid circa unum quodq; prędicamentum iura fingant breuiter adnotabo. Summatim tamen de ea prius pauca delibabuntur: quæ affatim diſcuſſit Bartolus legum magiſter in. l. ſi is qui ꝑ emptore. ff. de uſucapionibus. Equitatis enim ratione ſuadente ut infectum aliquid pro facto: uel factum pro infecto haberent: leges naturalem nequeuntes ueritatem in talibus ex uoto inducere: fictionem adinuenerunt: qua fieret ut naturalis ubi non eſſet ueritas cenſeretur. probari autem poſſunt hæc per. l. poſt limini. ff. de cap. & poſtlim. reu. l. ii. §. uoluntatis. ff. ſol. mat. l. qui ad certum. ff. locat. Illud uero non p̃teribimus quod ſuper his quæ iuris tantum exiſtunt fictio minime reperitur, ea enim quæ iuris ſunt abſq; fictione contrario ꝑoterũt iure ſubmoueri. c. i. de reg. iu. quod utiq; uerum eſt niſi contrarietas induceretur. ut cum lex uult ꝙ in caſtrenſibus ſui iuris filius eſſe iudicetur. & tamen adhuc in patris poteſtate reſideat, ſi enim ex hoc uere inducerent ut ſui iuris eſſet ſequeretur diſſo

nantia ut ſui iuris in alterius poteſtate exiſteret: contra ea quæ habentur inſti. de hiis qui ſunt ſu. uel ali. iur.

¶ Diffinitur autem ſic. Fictio eſt rei poſſibilis contra ueritatem pro ueritate facta aſſumptio. poſſibilis ideo dixi quoniam ſuper eo quod generaliter impoſſibile eſt non cadit fictio: fingere enim mortuum uiuum uel uiuum mortuū eſt fingere rem: quæ quidem naturaliter eē potuiſſet arg. ſunt tex. in l. ſi pater. §. ſi tum. ff. de adopt. inſti. de adop. §. minorem. fictionem autem hanc & ciuilia & gentium iura receperunt: ut nos. corneliæ legis & poſtliminii fictiones edocent. d. l. poſtliminii. l. i. C. de Rei. ux. act.

¶ Huius uero triplicem ſpeciem dicimus. primam quæ non exiſtentem rem ꝓ exiſtente facit. l. qui in utero. l. fi. ff. de ſtat. hom. hanc inductiuam uocant.

¶ Secunda eſt cum exiſtens res pro non exiſtenti a iure ſummitur de qua eſt. l. deo nobis. C. de epiſ. & cler. priuatiue huic nomen indiderunt: ꝙ exiſtentem rem eſſentia priuare intendat. Tertiam fictionis ſpeciem cum res uno modo exiſtēs ad alium exiſtendi modum aſſummitur hanc tranſlatiuam ſeu extenſiuam maiores noſtri uocauerunt. fit enim quandoq; in tempore ut dicetur in prędicamēto quando. item a perſona ad perſonam. l. ii. §. deieciſſe. ff. de ui. & ui. arm. itē de re ad rem. l. clauibus. ff. de contrahen. emp. item de loco ad locum. ut i. l. q̄ſitū. ff. de leg. iii. dicetur. in ubi. ¶ Notandum p̄terea eſt ꝙ fictiones duæ regulariter circa idem concurrere non poſſunt ut affatim nota. per doc. in. l. ab emptione. ff. de pact. in fi. & Bart. in. d. l. ſi quis pro emptore. quod non procedit quādo una pēdet ab alia. l. ſi quis poſthumos §. i. uer. diuerſum de lib. & poſt. gl. in. l. ſi ſeruus meuli. in uer. ſtipulatio. ff. de ſtip. ſer. Item nec quando a diuerſo fonte prouenlūt l. ſingularia. ff. Si cer. pet. Bar. in. l. gerit. in ult. col. de acqui. heredi. & ego alias late ponendo plures caſus: in materia extenſionum. In hoc autem ſubſtantiæ prædicamento canones Ioannes eſſe Helyam finxerunt. c. quæritur. §. item opponitur. xxii. q. ii. c. ferrum. l. diſt. Item columbam coruū. § quid ergo. ii. q. vii. Itē leges non natum eſſe natum. d. l. qui in utero: natum non natū. l. Titius ff. de lib. & poſth. & mortuus uiuus eſſe dicitur inſti. de excuſ. tut. §. filiis autem. cōceptus pro non concepto. l. qui mortu. ff. de uerb. ſigni. Adde ꝙ p̄ſumptio differt a fictione ꝙ preſumptio eſt ſuper incerto, fictio ſuper certo glo. in. l. i. § accedit. ff. de Rei uxo. act. & in. c. is qui. de ſponſa: & de materia fictionum uide cōmentū noſtrum: in cle. quod circa de elect. Prædicamentum hoc magis minuſue non recipere clarum eſt per ea quæ retulit glo. inſti. de iure perſo. §. in ſeruorum. Titius enim non magis eſt homo q̄ ſempronius. Subſtantiæ inſuper contrarium nihil habent licet contrariorum ſuſceptiuæ ſint ut lapis qui nunc niger eſt. idem & albus eſſe poteſt: eadem tamen ſubſtantia permanente.

¶ De quantitate.

¶ Viſum eſt de prædicamento ſubſtantiæ. bene eſt ut uideamus de prædicamēto accidentium: in quibus propiorem ſubſtantiæ locum ſibi uendicauit quantitas dum illi immediatiuus ſubeſt & illam cætera accidentia circunſtant. Quātitas

generaliter ſumpta ab Ariſto.non diffinitur cum ſub ſe denominatiua duo quátum uidelicet & quorum comprehendat.l.cum duobus.§.ex facto.ff. pro ſocio l.aut facta.§.quantitas.ff.de penis.l.ex morte.ff.de pac.conuent. Denominatiua nãq; duo ſimul finiri non poſſunt.Item quantum pro quoto tãtum ſæpius iura poſuere. Aut.quomodo opp. epiſ.§.quanto.l.qui concubinam.§.cum ita.ff. de leg.iii.Quantum igitur ab Ariſto tantũ.in.v.metha.ita diffinitur. Quãtum eſt illud quod eſt diuiſibile in ea quæ inſunt:quorum quodlibet eſt natum eſſe hoc aliquid. Ab eo ita ſumpto fit quantitas.quæ ita ſolet a pleriſq; determinari.Quantitas eſt ens ſubſtantiæ menſuratiuum. Biſariam hæc diuiditur.quoniam alia continua.alia diſcreta.Continua cuius partes ad unum cõmunem terminum copulantur.cuius ſpecies ſunt.Linea quam una tantum dimenſione metimur:& eius particulæ ad punctum reducuntur.quam poſuit tex.in.l. lineã .ff. Ad leg.falci.l.inter eos.ff.de acqui.re.domi.Superficies quam duabus metimur: & ad unum.l.ad lineam reducimus habetur in.l.i.ff.de ſuperfici.l.ſi fundum.§.q; fundum.ff.de leg.primo ubi latius capitur.Eſt item corpus.quod latitudine lõgitudine & profunditate metimur.huius particulæ ad unum per ſuperficiem copulantur.omnibus hoc in legibus reperitur.locus item & tempus ſunt quantitatis continue ſpecies tex.eſt in.l.aut facta.§.locus.§.tempus.ff.de penis.c.l.xxix. diſt. Quantitas uero diſcreta eſt cuius particulæ ad nullum cõmunem terminum coniunguntur.ut oratio & numerus.In Oratione enim non eſt terminus cõmunis in quem ſyllabæ recipiantur:ſed una quæq; ſecũdum ipſam diuiſa eſt. non deſunt tamen qui orationem a prædicamento hoc excludant. In numero idem fit.Quinq; enim & quinq; licet ad.x.partes exiſtant:non tamen ad cõmunem terminum reducuntur.ſed ſemper diſcreta ſunt. Fingunt leges aliquid eẽ plus ratione tpis qđ quantitatis rõne non eſt.§.plus ĩſti.de Actio.l.munus.ff. de uerb.ſig.Item aliqd non eſſe plus:quod utiq; plus eſt:uerbum illud ad modicam quantitatẽ reſtringentes.l.hæc adiectio.ff.eo.ti. Quantitati aũt nihil contrarium eſt neq; in ea magis & minus cadere poſſunt.Eius propriũ eſt paritatẽ ac imparitatẽ dicere:nec obſtat q; Titiũ Sẽpronio maiorẽ dicamus:qm̃ nõ tunc quantitatiue ſed relatiue teneatur.ut docuit Bar.in tract.de teſti.in.c.qualitas.

¶De qualitate.

¶Qualitatem a quantitate differre teſtis eſt gl.in.l.cum duobus in.§.item ex facto.ff.pro Soc.l.certum.ff.ſi cer.pet. Quantitas enim materiam:qualitas formam:Bonitatem:malitiam colorem ne demonſtrat ut ſupra in uniuerſalibus demonſtratum fuit:pbatq; in.d.l.certum.cũ gl.& in.l.ſtipulationum cum.l.ſeq.ff. de uerb.obli. Qualitas aũt eſt ſecundum quam quales eſſe dicimur. ut ſecundum colorem colorati & ſecundum doctrinam docti eſſe dicimur.hanc qualitatem multotiens noſtri naturam uocare ſoliti ſunt.ut inquit Bal.in.l.etiam.C. de execu.rei iu.dicimus enim qualitas enti adueniens reponit illud in diuerſam naturam.c.ſtatutum de elec.in.vi. Huius duæ ſunt ſpecies.una eſt in qua diſpoſitio quædam & habitus mentis eſſe intelligitur.

A diſpoſitione tamen habitum differre manifeſtum eſt cum diſpoſitio qualitas ſit facile mobilis.habitus uero difficulter.diſpoſitio erit cum ſcientiam ita imperfecte didicerimus ut facile obliuioni mandari poſſit.habitus uero cum ea recte percepta fuerit.ex frequentatis actibus omne enim artificium per continuū exercitium ſuſcipit incrementum.l.legatis.§.ornatricibus.ff.de leg.iii.habens habitum & diſpoſitionem habebit.at non e conuerſo ar.tex.in inſti.de ſerui.Ruſti.prædi.§.ul.a. Species autem ſunt.Iuriſprudentia.Philoſophia. Rhetorica. Grammatica &c.quæ ita animo herēt ut difficile amitti poſſint.huiuſmodi ſūt etiam ſeruitutes in agris.l.qui fundum.ff.de ſeruit.ſi ſenſatis ſenſata licet componere. Diſpoſitionem uſurpant legum conditores pro quadam ordinatiōe ut in c.ii.&.c.licet de ꝑben.in.vi. Secunda ſpecies eſt harum qualitatum quas poſſibiles nuncupamus.non ut hæc patiantur ſed ꝙ paſſionem in ſenſibus noſtris faciunt:ut amaritudo:& dulcedo de qua in.c.ſi quis hominem.x.q.iii.Item quæ nobis ex aliqua naturæ paſſione inoleuerint,ut iracūdus, ebrioſus, pallidus.ſi enim ſubito aliquo caſu aliquis pallens uel ebrius fieret:nec pallidus uel ebrioſus dici poſſet.propterea ebrietatem uoluerunt iura ſacerdotem a ſacerdotio remoueri:ſecus autem cum raro ebrius fiet.c.ſpiritus.xxxv.diſt.§.criminis.xxv.diſt. probantur hæc in.l.ob quæ uitia.ff.de edil.edic.& in.l.i.§.apud Iulianum eo.ti. ubi diſtinguitur ꝙ iſte qualitates hominum aut ſunt in animam tantum: aut in corpore:aut in utroqꝫ. Tertia qualitatis ſpecies eſt naturalis potentia uel impotentia aliquid faciendi.ut lignum fragile & fiſſile.ideſt qđ poteſt findi:& mulier incognoſcibilis quæ cognoſci nō poteſt:& frigidus maleficiatus:extra de fri. & malefi.per totum:& inteſtabilis.ut inſti.Qui.non eſt permiſ.fac.teſta. & impubes doli incapax.l.ꝓtor.§.prima uerba.ff.de ſepul. Quarta eſt qualitas ſpecies cum per eam formam figurāqꝫ intelligimus.ut triāgulatio, curuitas &c. Si enim qualis ſit interrogemur.Quadrum,rotundum,curuum,erectumqꝫ:reſpondebimus. Aut de Mona.§.ſancimus. Fingunt canones adulterum ſtupratorem non eſſe qui eſt.c.i.xxvi.diſt.& ꝙ purum eſt conditionale eſſe & e conuerſo.l.i.ff.de lib.agno,diſſimulant item homicidam.c.periculoſe de peni.diſt.i.

Magis & minus recipiunt non omnes qualitates:nec enim hoc magis quadrum uel rotundum alio dicimus.ubi etiam ipſum quadrum rotundumqꝫ eſt. Quidam autem ſubtilius intuentes Martiano teſte qualitates nullas magis minus recipere dixerunt:utpote cum ſanitas:grāmatica Iuſtitia & habendi qualitates ſint:per ſe perfectionis gradum tenent:ſed eorum denominatiua hoc tātum recipere:quo fit ut hic altero ſanus iuſtuſqꝫ magis appareat. Qualitatibus non ſemper contrarium reperitur rotam quadro rotundoqꝫ nihil contrarium ſit.

¶De relatione.

¶Relatio eſt cuius eſſe ad aliud ſe habet:unde Ariſto.non relationem ſed ad aliquid uocauit:ꝙ per illud relatiui ad aliud dependentia clarius exprimatur.

Notandum eſt ꝙ relatiuum aliud eſt rationis.aliud rei:rationis eſt: ut qui ꝗ quod.& hoc in ꝓſenti ſecluditur.rei eſt ut pater reſpectu filii.cui noſtra erit conſ

deratio. Diffiniri autem ita poteſt. Relatiuum eſt quod hoc ipſum quod dicitur alicuius eſt: uel ad aliquid quolibet referri poteſt. ut filius non ſine patre: nec emptor ſine uenditore & conuerſim intelligi queunt. Sunt autem relatiua aut alicuius. ut pater filii: & dominus ſerui. & filius patris. ut in tit. de fil. pſbi. & in c. epiſcopus qui. c. eccleſiæ ſeruos. xii. q. ii. inſti. de hiis qui ſunt ſui uel ali. iu. Aut ſunt alicui. ut uicinus uicino. c. cupiẽtes de elec. in. vi. l. ſi edes. ff. de ſerui. Vrba. pdi. & ſocius ſocio. c. repellantur de Accuſ. l. nam ſocius. ff. pro ſocio. l. eam quã: C. de fideicom. hæc enim equiperantiæ relatiua nominantur. Aut ſunt ad aliqd ut ſimplum ad duplum & duplum ad ſimplum. l. i. §. ii. ff. depoſi. Relatiua autẽ omnia hæc: hiis ad quæ referuntur pariter reſpondent. ut pater filii: filius patris. Titius uicinus Sempronio. Semp. uicinus Titio &c. Fingunt iura eum qui nõ eſt filium eſſe. c. inuenta. xxvii. q. ii. l. i. §. ul. l. i. & iii. ff. de lib. agno. Illud non ſilebo ꝙ prima ſubſtantia & qlibet eius pars (ut clarius loquar) nomina propria nullo modo relatiue dici poteſt. ut cæſar alicuius &c. & licet leges alicuius Sticũ Pamphilumq; dicere uideantur. non tamen alicuius ſunt ratione qua Stichus & Pamphilus exiſtunt: ſed ratione qua ſerui. idem & de ſecunda ſubſtantia erit dicendum. nec enim hominis alicuius hominem nec teſtamenti teſtamentum dicimus. Quæri poteſt an relatiua magis minuſq; ſuſcipiant. & primum nõ ſuſcipere teſtari uidetur glo. in. §. fi. Inſtit. de iure perſo. ubi uoluit ſeruum unum altero ſeruum magis non eſſe. ſed dicamus ibi ſeruum non relatiue ad dominũ accipi: ſed pro ſeruili conditione. quod potius eſſe in ſubſtantia dicamus. uiciniorem amiciorem cariorem q; dici poſſe nemo ambigit. licet non magis duplum aut triplum reperiatur.

De Actione.

Actio eſt ſecundum quam id quod ſubicitur agere dicimur. ut legens aliquid dicitur agere in eo ꝙ legit: diſputãs in eo ꝙ diſputat: ipſa lectio uel diſputatio uocabitur actio ar. in. c. i. de maio. & obe. c. noua. xvi. q. v. Aut. hoc ius porrectum. C. de ſac. ſan. eccl. Notandum eſt ꝙ in hoc prædicamento non admittimus ſubtilem Bar. differentiam in trac. de teſtibus imprudenter agere & facere: cum utrũq; uerbum equæ prædicamento huic adaptetur. ar. nota. in. l. licet. ff. de uerbo. ſig.

Fingunt iura per me fieri quod per alium fit. c. qui per alium de reg. iu. in. vi. l. licet. ff. de iudi. l. ſiquis. ff. ſi quis eum qui in ius uoc. fu. Item defenſionem obmittens necare fingitur. c. ſicut dignum de homi. l. necare. ff. de lib. agno. Et donaſſe qui non donauit. l. i. C. de dona. & qui nõ dixit dixiſſe. l. in ambiguo. ff. de Reb. dub. male agentem nihil agere. l. i ff. quando dies uſu. leg. cedat. Cautionem dediſſe qui non dedit. l. fi. ff. de Admi. tut. percuſſiſſe qui nõ percuſſiit. c. mulieres de ſent. excõ. damnum dediſſe qui non dedit. c. fi. de Iniu. In eo magis minuſq; hoc prædicamentum ſuſcipit ꝙ magis legere & magis ſtudere dicimur.

De paſſione.

Paſſionis ſemper actionem inferre ſicut & actionis paſſionem proprium eſt. actio enim in agente paſſio in patiente eſt, ut calefieri percuti inſtitui heres & ſimi

lia. Hinc dicimus factionem teſtamenti cum ſeruo paſſiuam eſſe: q; inſtitui tantũ non autem inſtituere poteſt. Inſti. de hered. inſti. & de here. qual. & diffe. §. teſtamenti & corruptionem uſuſfructus. l. corruptionem. C. de Vſu. & habi. A canonibus ſtuprata fingitur quæ non eſt & non ſtup. quæ eſt. c. propoſito. xxxii. q. v. & clerum pati quam non patitur iniuriam. c. cum contingat de ſent. exco. & patrem uerberato filio, Inſti. de iniu. §. ſeruum autem: & dominus in Euãgelio. qđ uni ex minimis feciſtis mihi feciſtis. Magis autem & minus ſuſcipit cum unũ alio magis pati conſtet.

De quando.

Quando eſt quod ex temporis adiacentia in re temporali derelinquitur. genera ſubalterne poſita ſunt in euo in ęternitate, in tempore. c. i. de ſum. tri. & fid. cath. in. vi. per glo. ſpecies ſunt omnia aduerbia temporis. ut hodie. heri. cras &c. Dicimus Chriſtum crucifixum hora ſexta. qui nona fuit crucifixus. c. periculo ſæ de peni. diſt. i. fingitur contracta emptio tempore quo non fuit. l. neceſſario. §. quod ſi pendente. ff. de peri. & cõm. r. u. fingitur item & ratum habentem tẽpore quo non mandauit mandaſſe. c. ratihabitio de reg. iu. in. vi.

De Vbi.

Vbi ut diffiniuit Gilbertus eſt circunſcriptio corporis locati a loci circunſcriptione procedens, cuius genera ſub alterna ſunt. In loco. l. aut facta. §. locus. ff. de pœnis. In ſpacio. c. ſicut antiquitus. xvii. q. iiii. ſpecies ſunt. ut ĩ agro. l. in agris. ff. de acqui. re. do. in uilla in horreo. l. ſi quis ex argentarii. §. i. ff. de eden. in eccleſia, ĩ cimiterio. c. i. de conſec. eccl. uel al. in. vi. indiuidua in hoc agro. Romæ. Piſis &c. Ex canonis fictione aſſeritur quis eſſe in ciuitate a qua tranſlatus eſt. c. mutationes. vi. q. i. item præſentem ab eſſe & econtrario iura finxerũt. Auten. ut oẽs ob. iud. §. ſi. col. v. igitur. l. ſi quis. Titio. ff. ex quibus cauſis maiores. l. ſi maritus. §. nec. ff. Ad leg. iul. l. diem. §. pen. ff. de arbi. item eum fuiſſe in ciuitate qui non fuit. Vt de cap. & poſtl. reu.

De Situ uel poſitione.

In poſitione uel ſitu fiet interrogatio per qualiter uel quomodo. Reſpõſio autem fiet per tria hęc. ſtare quod non mentis aquieſcentiam (ut in. l. diem proferre. §. ſtari. ff. de Arbi.) ſignificat ſed corporis ut in Euang. Cũ ſtetere itis ante reg. & pſid. n. c. q. a. q. l. & in. c. i. de for. comper. Sedere a quo & ſeſſio pro ſedendi actu deriuatur. l. ii. § dies bonorum. ff. quis or. in bon. poſſ. ſer. l. i. C. de offi. ciui iudi. Iacere. ut in auten. qui mo. na. eff. leg. §. quiſquis. col. vii. clem. impleri q;. §. nullus de elect. Fingitur quis inter duo mala ſitus eſſe cum non ſit. c. nerui. c. duo. xiii. di. & lex iacere dicitur. Aut. de inſtru. fi. & caut. in prin. col. vi.

De Habitu.

Habitus nõ hic accipitur ut in pdicamento qualitatis. ſed pro quadam eorũ quæ circa corpus ſunt adiacentia ut in. c. ſi iudex. de ſent. ex. in. vi. c. ult. l. diſtin. ſpecies autem ſunt ut armatus. in prohœmi. inſti. ueſtitus. l. ueſtem. ff. de Iniur. c. i. de cleri. coniu. in. vi. calciatus cle. i. de uit. & hone. cle. paludatus, tunicatus, palliatus. Si igitur interroget te quiſpiam. Quid eſt Titius? reſpõdebis eſt animal

rationale.& fiet prædicamentum ſubſtantiæ.Si quantus?R.longus.& erit quātitas.Si qualis?R.doctus uel albus,& fiet qualitas.Ponamus ipſum patrem & interrogeris ad quid eſt pater?R.ad filii reſpectum.itaq; fiet relatio.In quem iaculatur?R.in Sempronium,& fiet actio,& paſſio.Vbi natus eſt?R.Romæ uel in cāpo,& fiet ubi.Quando natus eſt?R.anno tali,menſe tale,& fiet.quando qualiter uel quomodo ſitus poſitus ue eſt?R.ſedet uel iacet.& eſt ſitus.Qui habitus?R.palliatus,calciatus &c.Hæc ſunt prædicamenta.x.ex quibus neceſſario aliquid ſingillatim enunciamus.Quicquid enim uerum falſum ue ſignificās dici poteſt.hiis uel continetur uel applicabile eſt.Quibuſdam exceptis quæ niſi uerbis adiūcta fuerit nihil ſignificant.ut præpoſitiones,coniunctiones,& huiuſmodi.Recceptui iamdudum canere fumantia uillarum culmina & duplicatæ collibus umbre monent.Fer.Argumentandi modos,uniuerſalia cum prædicamentis recto diſputandi trammite iuriſperitos habere demonſtraſti.uerumtamen eos cauillationibus quiſpiam ac ſophiſticis inſidiis facile ut reor comprehendere poſſet.uos.n.legum bonitatem cauillationum ſubtilitate ſequeſtrata ſequimini.Soc.Sequimur equidem.fateor legum bonitatem:quæ ſubtilitates nimias & ſophiſtica dogmata proterit peſſundat & excludit ut in.c.dilecti de Iudit.l.ita uulneratus.ff.ad leg.aquili.c.nonne.xxxy.diſt in.l.penul.C.Ad Trebel.nec ideo tibi perſuadeas uelim columbarum ſimplicitatem abſq; ſerpentis prudētia iuriſperitos admittere.Habent & ipſi qua ſophiſticos & umbratiles latrantium morſus ratione cognoſcant:& ad nihilum redigant.Quod longioribus tibi uerbis explicaſſem niſi ad occaſum properaret ſol.breuibus tamen intereundum nonnulla recitabo.

¶De uitioſa argumentatione ſeu cauillationibus.

¶Argumentorum uitia & fallaces tendiculas cauillationes appellare conſueuerunt prudentes noſtri.Cauillationis enim ut dixit Vlpia.in tit.de uerb.ſigni.ea natura eſt ut ab euidenter ueris per breuiſſimas mutationes diſputatio ad euidēter falſa perducatur.l.ea eſt natura.ff.de reg.iu.eſt enim decep.ut notat.in.l.cū hii.§.ſi ptor.ff.de tranſac.& Inſti.de oblig.in princ.Diſcernentur aūt uitia hæc ſi in rōnis diſcurſu diligenter attenderimus:ne uel terminorum uariatio,aut multiplex fiat acceptio. Ex tribus uero cognoſci poſſe omnia uitioſæ argumentationis diſcrimina doctores noſtri uoluerunt:Ex equiuocatione.Accidenti.& ſecundum quid ad ſimpliciter ut docet Spec.in tit.de alleg.& diſput.dicendū igitur prius de equiuocationis uitio.Adde q; Spec.ibidē in.§ poſt hæc dicit q; oīa fere arg.in iure ſoluuntur iſtis modis.cui.Adde Odof.& Bal.in prohœm.ff.c.; & Odof.in.l.unica.C.de no.Co.cōpo.qui dicit omne Arg.poſſe euitari per aliter & aliter.Aliud & aliud.quo frequenter utuntur glo.& ſcdm quid non ſimpliciter.quod tamen ſolutionis genus miſerrimum eſt,niſi ratio addatur ut late dixi in Tractatu Extenſionum.

¶De uitio equiuocationis.

¶Equiuocum in præſenti uoco uerbū ſeu orōnē ex quibus multiplex poſſit itellectus haberi.& hoc trāſumptiones,amphibologias & ſimilia cōplecti intelligo.

licet proprie loquendo aliter diffiniri poſſit:ut in.l.i.ff.de no.oper.nunc. Archi.
in.c.ꝙ autem.xxiiii.q.v.Exemplum.Quicunqꝫ habet mancipium in redhibitio
nis cauſa tenetur illud exhibere.l.fi.C.de edil.acti. At Titius habet ſeruum mor-
tuum qui eſt in cauſa redhibitionis.ergo tenetur ſeruum exhibere contra.l.ꝙ ſi
nolit.ff.de edil.edic.Soluitur ꝙ uitium eſt in uerbo exhibere quod duplex eſt. cũ
modo ꝓbare.ſ.ut.d.l.ſi modo ſui palpandi copiam facere ut.d.l.ꝙ ſi nolit. Itẽ.
Omnis ara eſt in templo.Stabulum eſt hara.ergo ſtabulum eſt in templo. Viti-
um eſt in dictione hara quod haſpiratum.ſ.ſtabulum.ſimplex uero altare.
Item cum teſtator haberet quatuor pocula oleagina paria.ita legauit. Titio lego
duo pocula oleagina paria.Titius uero ſubdola utens argumentatiõe quatuor
petit dicẽs. Legata ſunt mihi duo pocula paria.ergo legata ſũt quatuor. Repelli
tur quia equiuocatio eſt in uerbo paria.ut in.l.qui concubinam.§.qui quatuor.
C.de leg.iii. Item quodcunqꝫ eſt alterius non eſt tuum.Codex quem emiſti eſt
alterius ideſt Iuſtiniani.igitur Codex quem emiſti non eſt tuus.uitium eſt in.d.
Iuſtiniani.quod & poſſeſſorem & auctorem ſignificare poteſt.Item. contra legẽ
facit qui alligat os bouis triturantis.c.cum ſecundum de ꝑben.Ruſticus in meſ-
ſe bouis triturantis os alligat.ergo Ruſticus facit contra legem. Prima propoſi-
tio eſt equiuoca.quoniam in.d.c.cum ſecundum tranſſummitur ad denotandũ
ꝙ ſeruienti eccleſiæ non eſt denegandus uictus in eccleſia.Item. Omnes epiſco
pi ſunt ſacerdotes.Iſti autẽ aſini ſunt epiſcopi.ergo iſti aſini ſunt ſacerdotes.Du-
plex eſt.u.epiſcopi nominatiui & genitiui caſus.Itẽ. Quicunqꝫ ſcit leges.nũc di
dicit eas.Iſte antiquus iuriſconſultus nunc ſcit leges.ergo nunc didicit illas. Du-
bia ẽ maior propter.u.nunc quod poteſt determinare uerbum ſcit & uerbũ in-
telligit.Item. Quæcunqꝫ ſunt duo & tria:ſunt duo & tria.Quinqꝫ autẽ ſunt
duo & tria.ergo quinqꝫ ſunt duo,& quinqꝫ ſunt tria. Vitiũ eſt.quia dictio & po-
teſt copulare dictiones & erit ſenſus:duo & tria ſimul iuncta faciunt quinqꝫ. &
poteſt copulare ꝓpoſitiones.ſenſuſqꝫ erit.duo ſunt quinqꝫ & tria ſunt quinqꝫ qđ
erit falſum.Ita etiam dicimus ꝙ non ſequitur Titius & Sempronius furati ſunt
trabẽ.ergo Titius ſolus furatus eſt trabem.l.ita uulneratus in fi.ff.ad leg. aquil.
Item ex decem hominibus fit unus populus.Populus autẽ eſt arbor. ergo arbor
fit ex decem hominibus.Hic ex accentus uariatione redditur intellectus equiuo
cus.de hoc arg.habes exempla ex nota.in.l.quotiens in ſtip.ff.de uerb.obli. & in
l.ii.ff.de off.procon.& leg. Sed diſtinctione euitabitur facile.c.per tuas de ſim.&
habet locum hoc uitium equiuocationis & amphibologie etiam quando intel-
lectus multiplex inſurgit ex modo punctuandi.l.nemo iudęorum ubi not. Al-
ber.C.de iudęis.c.i.iuncta gl.ubi doct.de tempo.ordi.in.vi.adde glo.in.l. uxo-
ris.ff.de hiis qui no.infam.& in.l.fundum cuius.ff.de euic.in.l.cum filius.C.de ĩ
offi.teſt.l.fundum cuius.ff.de euict.in.l.liberorum.§.pen.ff.de leg.iii.

¶De Vitio accidentis.

¶Ex accidente in argumentando uitioſi reddimur.ut cum in diſcurſu ratiõis
prædicamenta ſeu accidentia uariamus.ut, Omnis locupletatio cum alterius

iactura

iactura eſt cauenda.l.nam natura.ff.de condi.indeb. At pſcriptio eſt cum alte-rius iactura.ergo pſcriptio cauenda contra.l.etiam ff.de uſuca. Variantur termini ex eo q accidit pſcriptio. Item quicquid emiſti comediſti Piſcem crudū emiſti.ergo piſcem crudum comediſti. Variatur.quoniam quicquid eſt in prædicamento ſubſtantiæ.carnes autem crudas in prædicamento qualitatis. Fit item accidentis fallacia cum ex aliquibus diuiſim ſumptis male infertur coniunctum.ut Iſte ſeruus eſt heres & eſt tuus.ergo eſt heres tuus. Item iſta canis mater & eſt tua ergo eſt mater tua. Item iſte eſt monacus & eſt albus ergo monacus albus.Hæc enim non ſequuntur quoniam ex pluribus diuiſis non licet inferre coniunctum quando accidentia ſunt diuerſa.ut inquit Ariſto. in ſcdo. phier. & probatur in.l.uim paſſam.§.pſcriptione.ff.de adul.cum glo.de hoc arg. uide Io.an.in reg.ſine culpa in mercu.Pau.de caſt.in.l.poſſideri.§.i.ff.de acqui. poſſ. ad hoc tendit fallacia ſenſus diuiſi & compoſiti:quando oratio compoſita eſt uera diuiſa falſa.ut patet in exemplo eius qui uolebat probare q tria oua ēent qnq; quæ faciunt pro pcedenti cap.quod poteſt iūgi cū iſto.de quo per Imo.& Abb. in.c.ad apoſtolicam.de regul.glo.in.l.manumiſſiones de iuſ.& iu.Bal.& Saly.ī l.in exercendis.C.de fi.inſt.& nota.in.l.i.ff.de reg.Cato.& in.d.l.quotiens.ſub iſta Rub.cadit illud quod dialectici uocant mutationem quid in quale quod ſecundum aliquos eſt fallacia dictionis.ut per Iaco.de Rauani & Alber. in.l. quæ de tota.§.in certe.de re.uendi ſed non curamus de iſtis appellatiōibus ſatis ſit poſſe ex pmiſſis allegationibus acceruare multa exempla.quibus adde glo. in.l.debitor.§.fi.ff.de leg.ii.Bar.in.l.ſi is qui ducenta.§.i.ff.de reb.dub.& pote.coniūgere iſtam Rub.exemplificando cum præcedente & ſequente.de qua in.l.ſi dictū fuerit.ff.de euic.& in.l.pen.in prima.gl.ubi Ang.ff.de iuſt.& iur.Odoſ. & Bal. in prohoe.ffōrum.

¶De Vitio ſecundum quid ad ſimpliciter.

¶In argumentatione cōmittitur uitium ex ſcdm quid ad ſimpliciter cum ex aliquo ſcdm quid dicto.illud quod ſimpliciter tale eſt inferre uolumus. ut ſi uelim probare quod liceat dimittere uxorem contra præceptum domini:ut in.c.inter corporalia de tranſl.prælat.ita dicam.licet dimittere uxorem quando eſt adultera.ergo licet dimittere uxorem argumentum eſt fallax.quoniam in primo licet dimittere ſcdm quid in in ſecūdo prohibitio ſimplex.Itē.Nulla fœmina pōt legem condere.arg.c.in noua de peni.& remiſſ.l.ii.C.de legibus.Omne autē teſtamentum eſt lex ut in.§.diſponat.Aut.de Nup.ergo Nulla fœmina poteſt teſtamentum condere:quod eſt contra omnia iura:ſed uitiū eſt in argumento.quoniam in maiori accipitur lex ſimpliciter:& propter hoc non infertur quin poſſit condere teſtamentum:quod eſt lex ſcdm aliquid:unde tunc dicimus q plus ualet unum tale quale q̄ unum ſimplex.uide notat.in cle.dudū in.u.pacta.de ſep. ¶Et notandum eſt quod quando iſtud uitium cōmittitur a ſecundum quid ad ſimpliciter.affirmatiue ſemper fit.ut in primo exemplo.cum uero a ſimpliciter ad ſecundum quid ſemper negatiue:ut in ſcdo exemplo.ad hæc facit quod dici-

mus uerba debere intelligi ſm quid non ſimpliciter.l. hoc legatũ.ff.de leg.iii.l.i.§.ſi quis ſimpliciter.ff.de uerb.obli.l.titie textores & ibi Bal.de leg.i.& Bal.in l.ſi non ſpeciali.in.ii.col.C.de teſta.licet cõtrarium tenuerit in.l.l.in prima col. C.qui teſta.fac.non poſſ.& ꝙ ſimpliciter intelligantur caſus,in.l.ſi ita quis.§.ult. ff.de leg.ii.Et aduerte ꝙ licet termino ſimplici ponatur aliqua adiectio:tamẽ nõ dicitur illud ſemper eſſe ſcdm quid.quando ponitur tantum ratione differẽtię ſecantis genus in ſpecie.ita declarat Maria.Soci.in conſi.primo.iii.col.in princ. in primo uolumine.

¶De Vitio reciprocationis.

¶Eſt & ꝑter ſuperiora aliud uitii genus:quod græci antiſtrephon:latini reciprocum uocant:quod fit:cum propoſitum argumentum referri contra: retorquerieꝗ in eum poteſt,a quo profertur. Hocꝗ ſæpius uaframento utuntur doctores noſtri ad diluendam prudentis alicuius ſententiam rationes proprias in auctorem conuertentes. Exemplum. Vlpianus ciuilis ſapientiæ cupidus in diſciplinam Pauli ſe dedit:promiſitꝗ pecuniam certam daturũ:quo primo die aduocatus apud iudices cauſam uiciſſet. Vlpianus ciuili ꝑditus ſapiẽtia cauſam in iudicio non ſuſcipit:ne ſi uictor euaderet:promiſſam Paulo mercedem dare cogeretur. Paulus uero,ut erat ciuili.doctrina inſtructus decreuit nouo aduocãdi genere mercedem ab Vlpiano cõſequi.Hocꝗ apud iudices citato dixit. Mercedem iam denegare non poteris.quoniam ſi in hoc iudicio ſententia contra te ueniet:merces mihi ex ſententia debebitur.quod ſi pro te ex pacto: cum primã cauſam te uiciſſe uerum ſit. E contra dixit Vlp.in te retorquebit̃ hæc ratio.quoniam ſi contra te feratur iudicium:iam quod petis ex ſententia non debebit̃.qđ ſi pro te erit ſententia ex pacto excluderis.cum iam primam cauſam non euicerim. Fugienda igitur ab argumentante ſunt huiuſmodi uitia ne deinceps ingemiſcendum ſit. Heu patior telis uulnera facta meis.de hoc genere retortionis uide.c.in omni negotio de teſti.ubi.Hoſt.Io.an.& alii.l.ſed an ultro poſt medium.ff.de nego.geſt.c.qui ſiccera.45.diſtin.

¶De Perplexitate.

¶Inter cætera argumentationis uitia,ſolemus & ad id annumerare quod a ꝑplexo inſolubilicꝗ argumento procedit.licet neſcio an id uirtutem potius appellare debeam. Fit autem hoc cum ita perplexa nobis offert quæſtio:ut ad quãcũꝗ ueritatis determinationem conuertamur:falſitatem ſemper cõcludere uideamur.ut in exemplo ſubiecto apparebit. Qui quadringenta habebat in bonis trecenta uni uel pluribus legauit.& alteri centũ ſi in teſtamento ſuo non eſſet locus falcidiæ.Quæritur quid iuris:an legatum debeatur huic ultimo.ſi dixeris legatum deberi:falſum concludes.quoniam falcidia locum habet.Si non deberi dixeris falſum itidem concludere uideberis:quoniam in teſtamento non erit locus falcidiæ:quo caſu legatum debetur:huiuſmodi enim locutiões dialectici tractatum noſtri perplexitatem uocant ut in.l.qui quadringẽta.ff.ad leg.fal. glo.in.l.ita ſtipulatus.ff.de uerb.obli.Diſſoluitur autem huiuſmodi ex cõiecturis & ani

mo proferentum.ut nota. Bart.in.l.i.ff.de conditio.inſtit.& in.d.l.qui quadrin genta.alias ſi omnino indiſſolubilis uitiat actum.l.ſi totius.ff.de condi.inſti. Eſt tamen alia iuris perplexitas ab hac non longe diſſidens:cum quis inter duo mala conſtitutus uidetur:de qua tex.glo.docto.in.c.duo ma.c.nerul.xiii. diſtin. luculenter ſcribunt.dicentes perplexitatem iſtam non dari niſi ex falſa opi. Huius item perplexæ argumentationis alia eſt ſpecies:ut cũ interrogãdo quærimus reſpondentem capere:ut ſi quis dicat peto ut neges uel affirmes an habeas quæ non perdidiſti.ſi negaueris.ille ſtatim concludet.ergo non habes oculos cum illos non perdideris.quod ſi affirmes te habere quæ non perdidiſti : ſtatim concludet,ergo habes cornua cum ea non perdideris. Item uolo petere hereditatem.quidam hereditatis creditor interrogat ut reſpõdeam heres ſim uel nõ. ſi fateor iam me creditori obligo licet poſtea hereditatem non adeam . ſi nego me heredem ab hereditatis petitione cado. Primum exemplum ita ſoluetur. fateor me habere quæ non perdidi.ſed non ſequitur ꝙ habeam cornua:cum cõfeſſio intelligatur de hiis quæ habebam. Alia enim perdere non potui.c.ad diſſoluendum de diſponſatione impuberum. Ad ſecundum autem non reſpondebitur ut inquit tex.in.l.& quia in fi.ff.de interrog.acti.illud unum ſemper obſeruato perplexitatem quæ reſolui poteſt non uitians actum.l.ſi Titius.ff.de uerbo. obli. Paucula hæc intereundum deguſtaui.ulteriora fari non ſinit importunum heſperi ſidus.in triuium ecce peruenimus.explendi numeri hora eſt .Paul. Virginem ſalutemus.Aera ſonant.Soc.Religioſe (ut decet) mones.Pau. Oratum te uolo Socine:ne nos illiberales moleſtoſq; prædices:errore ducti liquidos tibi fontes abnegabamus.Soci.Iocundus immo gratuſq; fuit ueſter hic error.q dubitandi cæteris occaſionem deinceps auferet.Paul.Gratias ago immortales. Nunc quæ me in cœnobium ducit dextram capio.tu Ferrabric ſiniſtram tene. Ferra.teneo.Paul.rectum Socinus iter aggredietur.

FINIS.

¶ Ad R. ac Illuſtrem Antonium Galeatium Bentiuolum almi Bono. gimnaſii cancellarium. D. ac patronum ſingul. Petri Andreæ Gam. Bono. Epiſtola.

FREQVENTEM repperio ſcriptorum omnium conſuetudinem protonotarie reuerendiſſime, ut quacunq; dicendi arte clareſcerent: ſi quid a ſe inuentum elaboratumq; poſteritati mandare niterentur: id ita elucubratū ampliſſimis uiris: ac litteratorum fautoribus dedicarent. Hoc idem mihi facere uiſus ſum: qui ſedulis amicorum & cōmilitonum precibus ſatiſfacere intendens, opuſculum quoddam noſtrum in quo legalis ſcientiæ ueritatem excellentiāq; tuemur: in lucem dare conſtitui. Opus erit & ſi non multi iuga præpollēs eruditione: nec ea qua legalem decebat maieſtatem uenuſtate concinnus iuris tamen ſcholaſticis (ut opinor) haud iniucundum indecenſq; futurum. Quottidie enim inſultant dialecticorum cœtus: irridentq; neotericos legum profeſſores: qui legibus operam nauent, unde ſciam nullam conſequi ualeant. Habebunt deinceps quibus ſtrophas & præſtigiata illorum argumenta rationibus floccipendere, & Imperialis ſcientiam ſtudii prædicare poſſint ſtudioſi legum cultores. Verum ſub cuius patrocinio hoc committerem ſatis ſuperq; dubitatum eſt, Poſt longam mentis concertationem ruminatumq; ſatis conſiliū tu ſolus occurriſti in quem omnes mentis uires & conſilii uarietas conſentirent. libellum enim qui legalis ſcientiæ dignitatem tuebatur: cui aptius dedicarē neſcio, q̄ tibi: qui & ſtudii & ſcholaſticorum iuri operam nauātium protector ac uindex demoſtraris, quemq; eruditorum Mœcenatem oēs fatentur & agnoſcunt. Nec me retraxit ꝙ tua maxima & admirabilis ſapientia inculto hoc planeq; inornato dicendi ſtilo: & legalem temporum noſtrorum barbariem redolenti haud quāq̄ ſalutanda eſſet: cum eloquentiſſimos quottidie domi oratores philoſophos graues poetas, iuriſconſultos teneas ac familiariter utaris: quoniam innata tibi in omnes clementia facilitaſq; animi erga litterarum ſtudioſos qcquid inſurgebat corde metus excuſſit. Hoc igitur nomini tuo inſcriptum opuſculum ſuſcipe Antoni Galeaz ſtudiorum decus, & præſidiū totiuſq; Auſoniæ iubar exoriens: quod tuo perenni ſplendore ita illuſtretur, ut maledicentum oculi ceu noctuæ illud intueri nequeant. munus ex uoluntate pēſabis diuos imitatus: qui pauperem lacte ſupplicantem diuiti thura perferenti non poſtponunt. Si uotis noſtris omnipotens, ut reor, dominus aſpirauerit: noſq; ſub alarum tuarum umbra deinceps protegere nō dedignaberis: Te maioribus cumulatum honoribus ſalutabo: Meq; uberiori dominum ac patronum ſtilo inuocantem exaudies. Vale præſidium decuſq; noſtrum.

¶ Ad R. ac illuſtrem. D. Antonium Galeatium Bentiuolum in Librum de Veritate ac Excellentia legalis ſcientiæ Prohoemium per Petrum Andream Gãma. Bonon. Pontificii iuris ſcholaſticum.

IVRIS Sapientiam non eſſe ſcientiam, ut propria ſcientiam finitione metimur, omni ſermonis periodo quidam ſe bonarum artium cultores, ſoloſq; ſcientificos appellantes prædicare non deſinunt: audentq; inductiones ac enthimemata nouo ſubſannationis genere, coram imperitis uulgi auribus, ac dialecticarum poſitionum ſtudioſis in ſacroſanctam legum maieſtatem intorquere: qui nunq̃ prima legum rudimenta uel leuiter attigerunt: antiqui adagionis immemores, ne ſutor ſupra crepidam iudicaret. Quo circa minimus ipſe inter huiuſce ſtudii profeſſores omnipotẽtis ſuffragio Chriſti fretus, tuaq; fœlici aura omni auro gratiori: opuſculum pſens quo ueram ineſſe legibus ſcientiam demonſtrabitur elucubraui. In eius calce de medici ac legiſtæ pcellentia quæſtionem breuiter diſcutiendo. Nec ideo uelim huius quenq̃ faſtidio affici q nullæ uerborum phaleræ: nulla dicendi lepiditas auidiorem poſſit lectorẽ efficere: quoniam ornari (ut inquit Manil.) res ipſa negat cõtenta doceri. At priuſq̃ ad huius diſcuſſionem ueritatis accedamus: haud incongruum erit nõnulla pmittere, ex quibus quid ipſa pro qua certamen offertur ſcientia: ſit luculenter appareat. Hanc in primis nullam in rebus eſſe propter uariationem ac continuos rerum fluxus, Heraclitum dixiſſe comperio, cui Socrates academiciq; alii auctoritatis non modicæ ſuffragantur. ſcientia namq; de certis ac aliter ſe habere non ualentibus eſſe debet: quomodo autem ſe habeant cælum ac cætera quæ ſuperiora nobis exiſtunt: tamq̃ ſi quid in urbe remotiſſima cunctiſq; inacceſſa fieret eſſet incognitum, nullam mortalibus ſcientiam dari poſſe. Plato uero ille diuinus qui cæteris religioſior catholicæq; utplurimum ueritati inherens apparuit: ſcientiam in hominibus aliquam eẽ dicebat: ſed rectiori eam uocabulo reminiſcentiam appellandam: imitatus Anaxagoram qui dixit non contingere aliquid de nouo generari: ſed tantum apparere. Auicenna in ſuo methaphiſices libro aliquid de nouo ſciri poſſe non per receptionem a ſenſibilibus: ſed a formarum datore, quã decimam aiebat eſſe intelligentiam demonſtrauit. Ariſtoteles autem Peripatheticorum princeps, cuius ſuffulti auctoritate quos ſupra dixi patres a legibus noſtris ſcientiæ nomen abdicare nituntur, mediã inter antedictos ut creber eſt etiam Imperatoris noſtri uſus, uiam eligens: ſcientiam in nobis de nouo generari uoluit: nec ab ipſa intelligentia tantum: ſed ab ipſis ſpeciebus exiſtentibus in fantaſia defluxis a ſenſibilibus. oportet enim ut ipſe dicit in tertio de anima intelligentem fantaſmata ſpeculari & alibi. Nihil eſt in intellectu quin prius fuerit in ſenſu. Hunc igitur ſequentes quomodo ipſam proprie ſcientiam finiat uideamus, Hæc ſunt huius uerba in primo analeticorum poſteriorum. Scire

ſimpliciter unumquodq; opinamur cum cauſam cognoſcimus propter quã res eſt:& qm illius eſt cauſa:& non eſt cõtingere ut aliter ſe habeat.qd nihil aliud eſt niſi.ſcientia eſt rei per cauſam cognitio quæ aliter ſe habere nõ poteſt.Primo itaq; uidetur ꝑmiſſam finitionẽ ipſi legis peritiæ nequaq̃ conuenire:cũ ſola condẽtis uolũtas attẽdatur:& qd principi placuit legis habeat uigorẽ.ut dixit Imperator in primo inſtitutionũ titulo de Iuſtitia & iure:Et qd a patribus per legem decernitur,& ſi itolerabile uideatur eſt ferẽdum ut legitur in cõcilio Caroli Imperatoris trãſumpto in decretis in.c.in memoriã.xix.diſt.& Iuriſcõſultus in.l.ꝓſpexit.digeſtis qui & a qbus ap.Et cũ leges inſtitutæ ſunt nõ eſt liberũ iudicare de ipſis:ſed oportet iudicare ſcdm ipſas.ut inquit Iſidorus in.c.erit autem lex.iiii diſt. Multas ad hoc poſſem iuris utriuſq; auctoritates adducere quibus & in hoc & in aliis ſuperſedebo.tum ne dum ingenio rei ueritas exquiritur memoriæ uidear delicatis periculum lectoribus facere:tum qa a ſtilo rethorico id alienũ ẽẽ ſolet:tum qd iuris cauſa agitur cuius teſtimonia ſuſpitione nõ carerẽt.Additur inſup finitioni huic,ſcientiã eſſe de hiis quę ſe aliter habere nõ poſſunt.at uidemus leges ipſas.pro tẽporũ qualitate ac principis uoto iugiter ĩmutari.unde elegãter dixit Claud.priſcamq; reſũmunt canitiem leges emẽdanturq; uetuſtę.Accedũtq; nouæ.Et apud Geliũ Sex:Cecilius.Nec ideo contẽnas legũ iſtarum antiqtates,q pleriſq; ipſis iam Po.Ro.defuerit.Non enim profecto ignoras legũ opportunitates & medelas pro tẽporũ moribus & pro reꝝ publicarum generibus:& pro utilitatũ præſentium rõnibus:proq; uitiorũ quibus medendum eſt mutari, atq; flecti:neq; uno ſtatu cõſiſtere.quin ut facies cæli & maris ita rerum atq; fortunæ tempeſtatibus uarientur.quod etiam docte complexus eſt Innocẽtius Pontifex in Decretalibus titulo de cõſang.& affi.hocq; adeo uerũ eſt ut antiquã traditionẽ licet æquã & meliori ſuffultam ratione poſt nouas,ut legali utar uerbo ſanctiones ne dicã ſectari ſed allegare maximum nephas habeatur:falſiq; crimẽ hoc faciens incurrat.Omnia inſtitutionũ Codicis auctenticorũ uolumina:Sexti & Clementinarũ deciſiones maiorem in antiquorũ traditionibus corrigendis partem expoſuerunt.Vnde conſtat breui temporis hora dato alio principis animo iuriſconſultorũ doctrinã poſſe tolli.ut dixit Cynus in.l.humanum.C.de legibus.Nihil deniq; tam uariũ fluxum ac mutabile ut ipſa lex:quæ ſingulari ciuitatis ſtatuto uel conſuetudine tolli poteſt ut trita ac uulgata eſt canoniſtarũ & legiſtarum oĩum poſitio.Inſpiciamus cunctas orbis ciuitates nullam Draconis Lygurgi,Solonis,Pompilii,Cæteris legum memoriam apud eas extare uidebimus:ſed huiuſmodi populos diuerſis penitus ac plerunq; contrariis regi apparebit.Nunc tanta eſt climatum populorũ ciuitatum diuerſitas:ut in nullo fere cõueniant.Conſueuerunt inſuper talibus partẽ hanc argumẽtis comprobare.Sola æternorum cognitio eſt ſcientia uera & propria ut ſenſit Ariſtoteles in ſexto Ethicorum.At iuris ſapiẽtia eſt temporalium cõſtitutionum cognitio.igitur iuris ſapientia non eſt ſcientia uera & propria.Minor hæc manifeſta eſt ſi ciuilis canoniciq; iuris primordia repetamus. Item conſuetudo & lex pari auctoritate

iudicantur. Et abſurdum erit ſi dixerimus ſcientem conſuetudinis: quæ ſolo hominum uſu cõprobatur: ſcientiam de qua loquimur habere: igitur nec qui leges nouerit ſcientiã dicemus aſſecutum. Ariſtoteles præterea ad Alexandrũ in principio rhetoricorum ita inquit. Et enim lex oratio quædã eſt: quæ cõmuni ciuitatis conſenſu definita iubet quo pacto unum quodq; agendũ ſit: cui ſuccinere uidet̃ Papinianus in. l. i. de legibus in digeſtis. ſi ergo eſt oratio definita non eſt ſciẽtia: quæ nullo hominũ conſenſu ſed ſola rõne, quia ita eſt cõprehenditur. Omnis itẽ ſcientia eſt habitus demonſtratiuus ex primis & euidentibus principiis. ſed Doctores legis nõ ꝓcedunt ex talibus: cum ubi Imperator uel Pontifex aliquid concluſerunt ex eo ueritate aliter non diſcuſſa argumẽtantur, ſoluunt quæſtiones & dubia: igitur nullã habent ipſi ſcientiã. Dicũt poſtremo nullũ diſcurſum primo auctoritati innitentẽ generare ſcientiã: cum tunc ex credulitate non ratione procedat: iuxta dictum Auguſtini inquientis. Quod intelligimus demus rationi: quod credimus auctoritati. Verum omnis iuriſperitorum poſitio auctoritati maxime innititur. iccirco nullã tenent ſcientiam. Pro iſtis hactenus in iuriſprudentes ſatis argumentati ſumus. Verum ſi diſcuſſa mentis caligine & oculis nequaquã lippientibus ueritas inſpecta fuerit: p̃cedentia nihil obſtare uidebimus. Ipſarũ nãq; legum diuina & naturalis æquitas bonũ publicum & cõmune ſunt farrago. ex hiis legumlatores ſtatuendi causam quęrunt & aſſumunt. iuris interpretes demũ æq̃tatis huius cauſam ſciunt propter quã lex eſt facta & quemadmodũ legis nomen amitteret ſi nulla æq̃tatis eſſet rõne ſuffulta. quod oſtendit Iſidorus dicens. Erit autem lex honeſta iuſta, poſſibilis. & in ſacris litteris. uęh qui leges conditis iniquas. Aptius Cicero. In Rhetoricis. Omnes leges iudices ad cõmodum. R. P. referri oportet: & eas ex utilitate cõmuni non ex ſcriptione quæ in literis eſt interpretari. ea enim uirtute & ſapientia maiores noſtri fuerunt: ut in legibus ſcribendis nihil ſibi aliud niſi ſalutem & reip. utilitatẽ proponerent. neq; enĩ ipſi quod obeſſet ſcribere uolebant, & ſi ſcripſiſſent cum eſſet intellectum repudiatũ in legẽ intelligebant. Nemo enĩ leges legum cauſa ſaluas eſſe uult: Sed R. Pub. q ex legibus oẽm. R. Pub. optime adminiſtrari putãt hæc ille & plura ſup hiis. Et Papinianus eã appellat cõem Reipub. ſponſionem. ut igitur obiectis reſpõſio aptetur. ſi q̃ uidẽtur leges ne in ipſis cã requiratur ꝓhibere: id optima factũ rõne ſciãt: non ut legi cã deſit factæ: uel ut hmõi ſcientiæ ſtudioſis interdicat̃ qn eam ſpeculari ualeãt: ſed ne dum noxius delinquẽtis aĩus ponlentis cauſã legis exquireret: mora & cauillatiõibus criminis ĩpunitatẽ adipiſceret̃ cõtra cõem urbis æquitatem ipſiuſq; iuris intentũ. At dices reſponſionẽ hanc iuriſconſulti uerbis refragari. inq̃t. n. ille, nõ oium quæ a maioribus tradita ſunt ratio reddi põt. rõ ait ille reddi non poteſt. non autem dixit non debet. nec ea qua tu diuiſione uſus eſt. hocq; euidẽter apparet. Quis clariſſimus iuris ĩterpres certã ĩ hoc mihi cãm aſſignabit Cur poſt. xiiii. annum completũ non autẽ citra ſi ſit idẽ ſenſus ac animi uigor teſtamenti factio concedatur. cur in. xxv. ætatis anno conſtitutus ſacris ualeat ordinibus initiari, & non citra. & cur non. xxvi. Annus requiratur.

reſponſum tãdem erit ſic ſcriptum eſt:ſic placuit magno qui nos diſtinxit Orthoni.ut dixit Gloſator ſexti Decretalium in primo capite tituli de ætate & qualitate ordinandorum. Verum nec iſtis urgeor nã patres maioreſq; noſtri inſtinctu ſpiritusſancti diuinitus omnia nobis iura promulgarunt:quorum ſi a nobis ratio ex iuriſconſulti ſententia comprehendi non poteſt, debilioribus ingenii noſtri uiribus aſcribendum puto Si quis a philoſopho qui rerum omnium cauſas ſcrutatur & ardet:nunquid omnes rimatus fuerit naturæ cauſas & omnia quæ in ipſa ſunt nouerit:querat:niſi temerarius audaxq; exiſtat,reſpondebit,maximam partem eorum quæ ab omnibus ſciuntur eſſe minimam eorum quæ ignorantur. dicat phiſicus cur Magnes ferrum,contiguam ambra paleam attrahant.cur Reubarbaro ad coleram purgandam utuntur medici:cur in fontibus quibuſdã ferrum ſupernatet:lignum autem imergatur:hæc & pleraq; alia ex ui cuiuſdã potẽti e nobis ignotæ proficiſci dicent.Subiungit philoſophus & non eſt contingere ut aliter ſe habeat:ſed leges mutantur &c.futile ſatis ac friuolum eſt hoc (quare uis longe aliter ipſi credant) ad uanam iſtorum opinionem comprobandam Licet enim particulares hominum regum,imperatorum,pontificum,ſanctiones uarientur.ipſum tamen iuris,ut ita loquar,dictamen,æquitatiſq; ratio naturalis & diuinæ:quibus omnes legumlatores inſeruiunt:a quibus omnis legum depẽdet auctoritas e,quorum ſacratiſſimo uiridario legalis ſilua pullulat creſcit,& augetur firma ſemper atq; immutabilia permanent.qui ab hiis legi cauſam nouerit attribuere factæ:uel nouam ex hiis ubi facto opus erit condere:uerã legis ſciẽtiam retinebit.Et ſi aliud Moſis,aliud Lycurgi,aliud aliorum uideantur dogmata,& traditiones iniungere:hoc factum eſt non ex ſcientiæ huius defectu:ſed ex diuerſis legiſlatorum opinionibus:qui hoc naturali diuinæq; æquitati congruũ magis arbitrati ſunt:q̃ illud quod per anteceſſores fuerat inſtitutum.non eo inficias:ꝙ multi in multa ut Numa & Maumetes cæteriq;,Chriſto ac Moſe exceptis qui æquitatis ac naturæ patrem auctorem legis habuerunt,deliramenta inciderint:pluraq; iniquitatem redolentia introduxerint. At dicant rogo ſi philoſophia ſcientiarum princeps & anteſignana:ſicut iſti gloriãtur:& ego aſſentirer uel ſi noſtram hanc excepiſſent:uel ſi de ea loquerentur:cum ſit philoſophia uera nõ ſimulata,ſcientiæ merito defraudabitur ceu uaria ac mutabilis:cum huius ſtudioſi dum abſtruſa quæq; naturæ ſerutari contendunt:tot contrarias inter ſe excitant lites,explicitaſq; nondum concertationes:ut nulli adhuc certa eorũ quæ tradunt ueritatis uia pateſiat:ut de cæteris ſileam.in ipſis rerum principiis unde omnis elementarium effectuum cauſa depẽdet:adeo uarii aduerſiq; fuere.ut nulla adhuc concludenti ueritatem ratione ſubſiſtant. Aquam rebus cunctis principium extitiſſe diſputauit Thales mileſius:qui primus lunæ ſoliſq; defectum gẽtibus prędixit:Anaximander huius auditor infinitis quodammodo rebus infinita eſſe principia demoſtrauit. Anaximenes qui ſapientiæ ſuæ riuulos ab Anaximandreo fonte deduxit:infinito iſtud aeri aſſignat. Huic ſucceſſit Anaxagoras qui rerum omnium quas uidemus effectorem diuinum animum ſenſit.Dio

genes

genes Anaxagoræ cōmilito aerem ipſum ſed diuinæ compotem rationis omnium materiam eſſe contendit. elementari hoc quaternitati attribuit Empedocles. Vnde Lucre. Ex imbri terra atq; anima naſcuntur & igne. Epicureus uero quem Democritus Leucippus ſecuti ſunt atomos ideſt minutiſſimas quaſdam particulas quæ τομὴν ideſt ſectionem non recipiunt per inane ſeu uacuum uolitantes omnibus principia rebus extitiſſe opinatus eſt. de quo Lucretius.

Omnis ut eſt igitur per ſe natura duabus
Conſtitit in rebus. nam corpora ſunt & inane:
Hæc in quo ſita ſunt & quo diuerſa mouentur.

Quod etiam eleganter complexus eſt Virgilius in Sileno. Ariſtoteles ac omnis peripateticorum ſchola, ſolam unam immobilem eſſe cauſarum omnium cauſam tradunt: quam primum motorem & deum uocabulo magis pio recentiores appellant: uerum mundum iſtum ac naturam ipſam principii omnis expertes: nullumq; in tempore finem habituros: quem etiam errorem ſecutus eſt Pli. in primo rerum naturalium. Præterea de Deo quæ inter illos concordia. Platonici unum mortalia curantem eſſe uolunt. Epicurei uero ocioſum ac inexercitū credunt. Non deſunt qui infortunæ iam lapſibus omnia ponant. Et nullo credāt mundum rectore moueri:

Natura uoluente uices & lucis & anni.

De anima ut dixit Lactan. inter philoſophos nondum conuenit: unde Lucre.

Ignoratur enim quæ ſit natura animæ.

De ipſius cæli ſubſtantia quod corporeis ſubeſt oculis nulla eſt adhuc firma cōcordia, Plato quem Anaximander, Anaxagoraſq; defendunt, igne per quē uideri & terra per quam tangi poſſet illud factum eſſe ratus eſt. Empedocles uero criſtalli ſpeciem dixit obtinere. Pythagoreorum ſententia fuit illud eſſe ex natura eorum quæ ſub cælo ſunt. Ariſto. ſubſtantiam omnium iſtorum elementorum puriorem diuinioremq; eſſe demōſtrauit. Quam diuerſi fuerint Philolaus, Xenophanes, Anaximander, Ariſt. cæteriq; in demoſtranda ſolis natura ſilentio inuoluam. Vnde tremor terris. & qua ui maria alta tumeſcant obicibus ruptis: inter Philoſophos adhuc non conſtat. circa fines bonorum & malorū, q̄ diſcrepantiſſimi ſint non recenſeo. & ut infinita paucis expediam ita coucludi poteſt: uniuerſa philoſophorum dogmata certi fere nihil continere: aduerſis hincinde ſententiis fluctuantibus ac renitentibus. Ex quo facile quod de academicis qui incomprehenſibilitatem poſuerunt σκεπτικοὶ καὶ ἀπορητικοὶ ideſt conſideratores & ambigētes dictum eſt: de reliquis dici poſſe conſtat. Si igitur tam uarii ac mutabiles ſcdm ſectarum ac magiſtrorum diuerſitates in ipſis ſciētiæ ſuę cardinibus extitere philoſophi: eam tamen ſcientiam uelint: quid eſt q́ legum ſplendorem propter uarias mutationes ad temporum locorum & hominum qualitatem factas ſcientiæ nomen ſubtrahentes obnubilare moliantur. cum eidē naturali diuinæq; inhereant conditores æqtati, credantq; hoc ipſam magis q̄ aliud expetere. Inſtant adhuc curioſi legum obſtrigilatores de æternitate uere ſcien-

tiæ,quamuis argumentum iſtud de ſapientia magis q̃ de ſcientia cõcludat ſcđm beatum Auguſtinum in libro de trinitate:qui uoluit ſcientiam in humanis. ſapi-entiam in æternis tãtum rebus cõſiſtere.hoc tamen utpote ualidiſſimum in me iaculum intorſit religioſus quidam uenerabilis:cũ in famigerata Benedicti bi-bliotheca:Ioannes Monferratus iuris utriuſq; doctor non aſpernãdus : quidam alii profeſſionis huius eruditiſſimi ſcholaſtici, & ego pulcherrime ſtaremus.in ſermonẽ nãq; hunc obiter incideramus.cum enĩ idẽ doctor nobis audientibus ac annuentibus de legalis ſciẽtiæ difficultate conquereretur:audax religioſus pa-ce,inquit,ueſtra dictum uelim.ſciẽtiam habetis nullã penitus ſed tantum ſermo nis cuiuſdã notitiam.qđ igitur ſciẽtiæ difficultatẽ incuſatis.tũc ego ultra q̃ dece-ret audax:ut qui ſanctiſſimæ matris iurgia moleſte grauiterq; ferrem:nõ expe-ctato eruditioꝝ qui aſtabant reſponſo heu tantũ inq̃ pater excidit ore nephas. nephas inqt ille uocas quod Scotus, Auerrois ac oĩs philoſophoꝝ ſchola cõſtã-ter aſſeuerat.ſtatimq; de æternitate ſyllogiſmũ formauit.tunc ego pater inq̃ op time Scotum Auerroim nõ uidi.Imperatores iuriſconſultos Tuliũ doctoreſq; noſtros oẽs inſpexi;qui ſcientiam hanc eſſe uelint q̃ totus illuſtretur orbis.ſed di cas quæſo.uolumina Platonis, Ariſtotelis,& aliorũ a quibus omnem hauritis philoſophiæ doctrinam ſunt æterna.non inquit ille.ſed ſubiectum & id quod in eis tractatur eſt æternũ quid in ipſis tractetur interrogo.cæli ait elemẽtorum ac rerum oĩum natura,cauſæq; diſcutiuntur. Cælum igitur,elementa,& huiuſ-modi per te ſunt æterna tunc ille oſcitans pallidus ceu Lugdunẽſem Rhetor di-cturus ad aram:ſentiens laqueum hincinde paratũ ſunt ait ſm philoſophũ. Ec-quid ſcđm ueritatem cuius te hodie obſeruãtiſſimum demõſtraſti . ueritas inqt aliud habet:ergo ſcđm ueritatem uel nec philoſophia erit ſcientia:uel & iuris do ctrina erit.ad hæc ille urgent me nunc cõuentus inquit per ampla negotia,ut ne queam ſuperſedere.ſi illuc acceſſeris tibi poſtea uni dicam:qui tãto huius ſtudio teneris.& ita oẽs indiſcuſſa quæſtione cõſurreximus.ſi qs tamẽ uoluerit ptinaci-ter aſſerere philoſophi ſententiã de mundi elemẽtorum,cæli,hominum æterni-tate uerã:nulla propoſiti noſtri iactura ſequetur:quin & maior approbatio . ita ergo dicemus.legis ſubiectum ſunt cõmunis hominum utilitas naturalis ac di-uina æquitas.& iſta ſemper fuerũt.ex quo ſemper homines,ſemper natura,ſemp Deus extitere.legis igitur ſcientia erit æterna.uerum ut clarius catholiceq; ma-gis ſcientiæ principia utriuſq; demõſtrẽtur:ſciendũ eſt q; diuinus ille rerum opi-fex,mundi melioris origo creatæ ſtatim naturæ legem aſſociauit:qua cũcta no-runt elementa proprios fines non excedere.& ut ſapienter inquit Solomon.legẽ ponebat aquis ne tranſirent fines ſuos.& hæc omni animantium generi quæ in cælo quæ in terra,quæ in mari naſcuntur cõis erat.appellaturq; a legum condi-toribus ius naturale primeuũ.alia uero eſt lex rõnali tantum creaturæ rõnabili-ter inſita.hanc primi orbis homines inſcriptam cordibus retinebant.eaq; nullo imperante regebantur gubernabãturq;.unde Apoſto.Cum enim gentes q̃ legẽ non habent:naturaliter ea quę legis ſunt faciunt:ipſi ſibi ſunt lex:qui oſtendunt

opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Hęc enim iubebat honeſte uiuere. alterum non ledere. ius ſuum unicuiq; tribuere. ut luculẽter inſinuauit Imperator in primo inſtitutionũ. Hęc per Alexãdrum de ales. cęteroſq; doctores Theologos ita finiri ſolet. Lex naturalis eſt quoddã lumẽ ĩtellectus inſitũ nobis a deo in creatione ad directionẽ actuum humanorũ ordinatũ propter qđ ad bonũ inclinamur. hinc cõſtituit pacta ſeruari debere. nullũ cũ alterius iactura locupletari. nulli deniq; faciẽdum qđ tibi fieri nolles. At quũ operãte illo qui primæ hoĩs morti cauſam dedit ſpiritu: mortales a recto uiuendi tramite declinarẽt: diuina lex cælum remeãs mortales facinoribus obrutos malis dereliquit uiuebãt hii paſſim ferarũ more, potẽtiã æquitati, appetitũ rõni pręferẽtes. quod cõe natura fecerat potentior armis uẽdicabat. hinc bella, hinc cædes exoriũtur. adulteria, ĩceſtus, rapinæ, furta pullularũt. Humanæ tandẽ ſortis miſertus oĩpotens, diuino plures ſpiritu afflauit: qui eã q̃ cordibus aufugerat legẽ ſcriptis hoĩbus litteris demonſtrarent: populoſq; ut naturalis ſuadebat æq̃tas ꝓceptis ac ſalubribus monitis inſtruerẽt. Inde ſcripti iuris ꝓceſſit exordium. Philoſophia uero ex admiratiõe ſola, ut inq̃t Philoſophus in primo Methaphiſices originẽ traxit. cũ enim hoĩes tot mundi pulcherrima cælũ, ſolẽ, & clariſſima ætheris lumina cõſpicerẽt: admirati ſunt. ex admiratiõe rerũ illarũ cauſas naturãq; dignoſcẽdi natũ eſt deſideriũ: quod ut adimplerẽt philoſophari cœperunt. hinc opiniones & ſentẽtiæ diuerſæ. hinc uolumina excreuere multiſcia. Ex hiis itaq; breuiter ac ſtrictim ꝑlibatis utriuſq; diſciplinæ origo eſt manifeſta. Reliquũ eſt ut cætera aduerſariorum obiecta ſuccidantur. Ad illud quod de conſuetudine obicitur reſpondeo: ſi q̃s eam ut eſt naturali ratiõe introducta nouerit: partem legalis ſcientiæ dicetur aſſecutus. cum tũc in nullo alio differat a lege ſcripta niſi in ipſa ſcriptione quę ad legis eſſentiam in nullo deſideratur ut placuit Ioanni Andreę cal. iuris utriuſq; interpreti celeberrimo: & pleriſq; aliis doctoribus eruditiſſimis. licet contrarium & quidem perperam (ut mea fert opinio) nonnulli nitantur aſtruere. Illud etiam quod adducitur ex dictis philoſophi nihil obſtat: cum ea non ſit iuris uera diffinitio: ſed mage particularis ſtatuti deſcriptio. aliter eſſet opus dicere id quod per reges ac Imperatores ſtatuitur non eſſe legem. Sed ne uel in hoc uel in præcedentibus aliquid dubii ſuperſit propter termini huius æquiuocationem diſtinguendum cenſeo. lex enim quandoq; a ligando dici uolunt: ſignificantq; q̃cquid Deus ac natura hominibus & elementis præceperunt: idemq; tunc eſt ꝙ naturalis æquitas ac diuina: quibus omnia aſtringuntur & obligantur. Ita accepit Solomon dicens deum elementis legem impoſuiſſe. de hac ſuperius habita eſt mentio dum legis originem percenſeremus. de hac eleganter. Cicero in libro de repub. hiis uerbis. eſt quidem uera lex recta ratio: naturæ congruens: diffuſa in oẽs conſtans ſempiterna, quæ uocet ad officium iubendo: uetãdo, a fraude deterreat: quæ tñ neq; probos fruſtra iubet, aut uetat: nec improbos iubẽdo aut uetando mouet. Huic legi nec propagari fas eſt. neq; derogari ex hac aliq̃d licet: neq; tota abrogari poteſt. Nec uero aut per ſenatum aut per populum ſolui hac lege poſſumus. neq; eſt

quęrēdus explanator, aut interpres eius alius: nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia poſt hanc: ſed & omnes gentes, & omni tēpore una lex & ſempiterna & immutabilis continebit. unuſq; erit cōmunis, & quaſi magiſter & imperator omnium Deus. ille legis inuentor. ille diſceptator, ſator. Hæc ibi qui alibi non minus uenuſte in Milone locutus eſt. inquiens. Eſt igitur hæc iudices nō ſcripta ſed lata lex: quam nō didicimus, accepimus, legimus, uerū ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus. ad quam non docti ſed facti: nō inſtituti ſed imbuti ſumus. & in libro de legibus. Lex eſt ratio ſumma inſita in natura: quę iubet ea quæ facienda ſunt: prohibet ea quæ contraria. eadeu ratio eſt in hominis mente confirmata & confecta eſt lex: & dicitur a ligando. cuius ea uis eſt: ut recte facere iubeat, uetet delinquere: quæ non tum deniq; incipit eſſe lex cum ſcripta: ſed cum orta eſt: orta eſt autem ſimul cum mente diuina: quamobrem lex uera atq; princeps apta ad iubendum, & ad uetandum eſt ratio ſummi Iouis. Hæc eſt lex illa quæ in principio decretorum canonicorum ius naturale appellatur. Lex quandoq; a legendo deduci maniſeſtum eſt: quoniam legulatores eas tabulis in ciſas æneis parieti affigebant: ut a populo legerent. ad quod Maro alluſit dicēs. Fixit leges pretio atq; refixit. Et aperte Ouid. Nec uerba minantia fixo Aere legebantur. Ita namq; accipiendo lex dicetur tantum conſtitutio ſcripta, ut ait Iſidorus, nam lectio utiq; ſcripturam ſupponit, eritq; illius de qua ſuperius memini ſpecies: ita appellata, ut ab ipſa lege non ſcripta: ideſt conſuetudine differat. at cum talis condendæ legis uſus aboleuerit: nec amplius populi lectio requiratur: legem abſq; ſcriptis dici poſſe nō uereor. & erit quicquid uel a principe uel a populo condendi legem uoluntate determinabit, diceturq; non a legendo ſed a ligando. Lex igit̃ iſta ab illa priori ac æterna, ſi ęternum dici poteſt quod cum mundo creatum eſt, cauſam quærit, ſolidatur, approbaturq;. nec hanc recte noſcet qui utranq; non nouerit. ab illa hæc requiritur, interpretatur, & alitur. Nec credant iſti legum oblatratores: ut illum credamus iuris ſcientiam habere: qui nouerit quicquid omnia patrum decreta pontificum conſtitutiones ac decretales epiſtolæ, Cæſarum ſanctiones, ſenatus conſulta, prudentum reſponſa, plebiſcita, decreuerint: niſi earum cauſam, rationemq; edoctus fuerit & cur ita æquum aliter iniquum exiſtat. quod graphice inſinuat Celſus iuriſconſultus dicens. Ius eſt ars boni & æqui: cuius merito quis nos ſacerdotes appellat. iuſtitiam nāq; colimus: & boni ac æqui notitiam profitemur. æquum ab iniquo ſeparantes: licitum ab illicito diſcernentes. & Imperator in primo inſtitutionum ubi ait. Iuriſprudētia eſt diuinarum atq; humanarum rerum notitia iuſti atq; iniuſti ſcientia. Ad illud quod de primorum principiorum euidentia obiicitur: formaliter reſpondendo, dicimus minorem argumenti partem eē falſam: ac nulla penitus ueritate ſubſiſtentem. cum ut ſupra oſtenſum eſt: omnis conſtitutio quæ a nobis pro firmo diſputandi, ac iudicandi principio tenetur, ſumma ratione ſit fundata: ex qua illam eſſe ueram ac rectam demonſtrari poſſit: p̄terea & ſi hoc uerum eſſet: q; talis principii ueritatem nequiret legis peritus oſtendere:

nec quicq̃ obſtaret.cum principia ſcientiæ prima & proxima ſepius tribuantur de primis ſemper eſt cognitio requirenda.in proximis autem plerunq; diſeritur præſertim in ſcientiis ſubalternatis.qualis eſt noſtra legum doctrina:quæ ſubalternatur illi naturali legi priori:de qua paulo ante meminimus.tunc enim huiuſmodi ſcientiæ fidem adhibent talibus principiis.quod oſtendit Beatus Thomas ſuper Boetium de trinitate inquiens.In ſcientiis humanitus traditis ſunt q̃dam principia in quibuſdam eorum:quæ non ſunt omnibus nota:ſed opportet ea ſupponere a ſuperioribus ſcientiis,ſicut in ſcientiis ſubalternatis ſupponuntur & traduntur aliqua a ſuperioribus ſcientiis ſubalternantibus.hæc ille. maiores igitur noſtri hæc ex illa nobis doctrinæ principia conſtituerunt:quæ tanquam uera ſupponimus:ex illis omnem concluſionum noſtrarum diſcurſum traducẽtes:quemadmodum medicina phiſicam ſupponit:illi in quatuor elementorum. ac ſimilium aſſertione credens.ſed abſit ut longas peritorum noſtrorum uigilias ita reſtringamus:cum nulla neq; Imperatorum,neq; Pontificum,aut ſenatus cõſulti ĩ toto iuris corpore determinatio repetiat:cuius nõ uerã aſſignet cãm: ut gẽtẽq; determinãdi rõnẽ.primaq illa iuris prĩcipia,q̃le ẽ alteri ne feceris; qđ tibi fieri nõ uis:uel illud.nullus cũ alterius iactura locupletet̃:uel illud.uim ui repellere licet.& ſimilia p̃oculis ſemp hñt:adeoq;,ut ſupra oñſum ẽ,eruditus iuris interpres nõ ex ſola ſcriptæ legis cognitõe cõtẽtus ſtudio ĩteruĝet:ſed dicti cuiuſlibet cauſam,rationemq; indagabit & inueniet.ita ut concludi poſſit optimum iuris peritum poſſe& ad prima & ad proxima legis principia omnem diſputationẽ referre.nec erit diuerſa primæ & ultimæ eruditionis ſcientia:ut unus alteram ſine altera ſcire ualeat.Quod autem poſtremo de doctorum noſtrorum credulitate adducitur:ſatis poſſet ex ſuperioribus confutari.illud tamen non obmitto:q; hoc ideo eſt:quia nulla eſt iuris auctoritas:quæ non maxima ſit ratione fundata:unde illas abnegare imperiti; ac impuri hominis eſſet officium.Nam ut inq̃t Quint.Sumorum uirorum auctoritas rationis loco eſſe debet.& Pythagoricorum mos fuit ut ſi quid diſſerẽdo affirmare uoluiſſent αυτοσ εφα .i.ipſe dixit crebro ſermone proferrent.dicant iſti quis eorum tanto feretur doctrinæ uento:ut Ariſtotelem diſputando ſi peripatetice:uel Platonem ſi academice profiteantur infitiari uelit.omnes deniq; Philoſophi & Theologi qui maxime hac tempeſtate noſtra florent:adeo magiſtrorum ſuorum poſitionibus inherent ut contrarium ſentire nephas credant:ex illis argumentantur,diſtingunt,reſpondent. multaq; (q; peius) eſt contra ſanctorum decreta patrum ſpiritus ſancti afflatu edita,dũ eorum,ut ita dicam,hereſes confouent:in pulpitis ac publico ſermone proferũt. quis ex prædicatoribus angelicum Thomam:ex minoribus ſubtilem Scotum. ex heremitanis Egidium abnegabit. Dicent ſcio Ariſtotelis iſtorumq; omniũ doctrinam diuinis pene rationibus comprobatam non poſſe negari:cum euidẽter appareat eius ueritas.dicam ipſe legiſlatorum conſtitutiones ſanctiori ratione uallatas negari nec poſſe nec licere:cum ueram ac religioſam ut plurimũ ſtatuendi cauſam demonſtrent.Quin & ſi multa eſſent quæ euidenter probari nõ

poſſent nō minus attamen ſcientificus diceretur iſte legis peritorum diſcurſus,
cum eis credāt propter ſūmam eorum equitatem:lōgamq́ȝ beneuiuēdi experiē
tiā cū multa legū ſciētia. Multi enī tēporibus iſtis aſtroꝝ ſcientiā profitētur:qui
multas noſcūt cōcluſiones:quaꝝ aſſenſus depēdet ex aſſenſu uolūtario aliquoꝝ
principiorum aſtrologiæ ab eis creditoꝝ. plura nāq́ȝ ſunt in ea principia:q̄ nul-
lus uiuens nunc expertus eſt nec aliquam ad ea demōſtrationem tenet:nec ex ali
quibus terminis ſunt euidētia. Exemplum in eo ꝙ dicunt ſpheram cētum annis
uno tātum gradu moueri: Vel Saturni planetam tātę quantitatis exiſtere. Hi ta
men fidem adhibēt propter antiquorum auctoritatē:quos talia expertos fuiſſe
credunt. Immo fides ipſa eſt ſcientiæ fundamētum ut uoluit Ariſto. & iuſtitiæ
ut inqt Tulius. At quid amplius nonne merito exſibilandi ſunt huius ſcientiæ
circitores moleſti,uel eo ſolo ꝙ tot diuina uirorum ingenia:ſummo nobilitatis
gradu:miro eruditionis torrente ſcatentia:omnem huic aſſequendæ laborē cu-
ram diligentiam impēderunt:cōſiderantes nullam eſſe uirtutem quæ non præ-
ſtituta a legibus actione finiretur. In iure etenim ciuili Romanoꝝ ut de Atheni
enſibus & Lacedemoniis ſileatur,claruere non pauci. Sex. Papirius qui Pompo-
nio auctore Tarquini temporibus regias in unum leges cōtulit. Appius Claudi-
us decemuir,& alter eiuſdem generis Appius:qui Centimanus cognomēto di-
ctus eſt:hic uiam Appiam ſtrauit:& claudiam aquam induxit. floruerunt. C. Sē-
pronius. C. Scipio naſcica:cui propter exuberātem eius ſapientiam:& ciuilis do-
ctrinæ cumulū domus in ſacra uia publice aſſignatur:quo facilius cōſulenti cui
q́ȝ fores paterent. Q. Mutius. Tiberius corum.qui primus leges publice interp̄-
tatus eſt. Sex. Cecilius. P. Helius. Attilius q primus a populo ſapiēs appellatus eſt.
Marcus Cato. P. Mutius pīceps Portiæ familię. Brutus Manilius. Rutilius. Ruf
fus. Paulus Virg. Q. Tubero ſtoicus panſæ auditor Sex. Pompeus. Gn. Pom-
pei patruus. Cælſus antipater hiſtoriarum ſcriptor nō ignobilis amplo ciuilis
ſapiētiæ campo decertarūt. Lucius craſſus frater. P. Mutii quē iuriſcōſultorum
diſertiſſimū Cicero p̄dicauit. Qu. Mutius. P. filius Ponti. max. Aquilius gallus
Mutii auditor. Balbus Lucillius. C. Viuētius. Seruius Sulpitius:qui in cauſis orā
dis poſt Ciceronē ſecūdum locum obtinuit. Alphenus uarus. A. Offilius. Titus
celſus. Aufidius labeo. P. Cæcilius. Trebatius facūdia īſignis. Caſellius. Qu. Tu
bero ciuilē iugiter ſapientiā ꝓfeſſi ſunt. M. T. Cicero dicēdi lex ac norma quan
tum ſciētiæ huic p̄cæteris tribuerit nulla nō eius opa reſtant. Ateiū capitonē:
Antiſtiū labeonem. Maſſuriū Sabiū, Caſſiū lōginum, Pegaſum q Veſpaſiani: ac
Domitiani tēporibus floruere cęteroſq́ȝ uſq́ȝ ad Iuſtinianū ſilentio p̄terimus:ne
uerboſa uideamur cōmētaria moliri. A Iuſtiniano aūt ad ætatē uſq́ȝ noſtram,
quot eminētiſſimi ꝓfeſſores īgenii:quot ſolidæ hāc mētes illuſtrarint: nō mihi
ſi linguæ cētum ſint oraq́ȝ cētū:& ut Chriſti tuba perſonat:ſi linguis loquar ho
minum & angelorum,diſerte ſatis & cumulāter explicare poſſem. At quid ſi di-
uini ſacros iuris interpretes:& quot in reſerādo duplicis archana tabulæ diuini-
tus infuſæ mentes inſudarint humano uellem ſermone cōplecti. Parcant igitur

parcant deinceps blacterones impudici decorum ſciētiæ nomen legalem ſectantibus philoſophiam detrahere: ſi nō ueritatis, quam odioſe pſequūtur ſtudio tātorū ſaltem uirorꝝ maieſtate perterriti. Hic iam receptui canebamus in ſinū uela cōplicantes: cum neſcio cuiuſdam ſcripta lego maſticis cōtumelias undecūꝙ eructātis ad manus peruenerūt. Is enim quātis, bone deus: ineptiis: q̄ affectato maledicēdi ſtudio: dum ſe artis nobilitatem medicæ tutari gloriatur in iuriſprudentes noſtros perorauit. in cuius maledicentiam niloticum breui calamum ſermone perſtringemus, & cōteri ſola iuris defenſione medicinalis ignobilitas artis ſilētio cōuoluetur. Rationes igiť quibus homo ille effrenis: & ex lex: ad infirmādam legalis ſapiētiæ nobilitatem: medicinaliſꝗ obſcuritatem illuſtrādam utiť ſunt hmōi. Primo ꝙ ex cōtinua iuris lectione habitus nuſq̄ ſcientificus generetť: obiciēs ea quibus ſupra abūde ſatis reſponſum eſt. Adducit ſcdo medicinā ideo nobiliorem: quoniā eius finis eſt hominem in eſſe cōſeruare: legis autem pacem in ciuitate īducere. at hominis eſſe ſubſtātia diciť: pax uero accidēs: & omni accidēte ſubſtātia eſt nobilior finis igiť ſciētiæ medicinalis erit dignior. Huic obiectioni reſpōdeo ꝙ medicinæ eſt hominem in eſſe conſeruare ſed corporaliter tantum. Iuris autem officium eſt corporaliter & cum ratione: qua recedēte ex hominibus bruta efficimur: & ī uariaꝝ mōſtra ferarum Circeo more trāſmutamur. quid enī aliud eſt pacē īducere: q̄ mortalitati hominum quæ a bello proficiſciť conſulere. de annona de reliquo populi cōmeatu legalis affatim ſapiētia diſponit. medicinam cęteraſꝗ in urbe ſciētias: ex innata ſibi benignitate ceu illarū tutrix ac patrona cōuocat: tutaťť: & alit. uel dicemus ꝙ legum finis eſt reſpu. & omnium hominum congregationes ſeruare: medicinæ uero ægrotos tātum. ſanis enim medico non eſt opus: ut inquit ueritas. unde merito apparet legem medicina cæteriſꝗ liberalibus excellētiorem diſciplinis exiſtere. Inſtat ꝑterea hāc ideo ignobiliorem: quia minus nobilem habet procedēdi modum: cum multotiens medicina utatur proceſſu dialectico ſciēs ſe demonſtrare: quod longe ſecus euenit in legum peritis: qui doctorum auctoritatibus innituntur. Obiectum iſtud ita repercutio: ꝙ licet interpretes noſtri dialecticis Pauli ac Ariſtotelis formaliter non utantur: utuntur tamen diſcurſu demonſtratiuo ſyllogizantes & ſciētes ſe ſyllogizare, dum concluſiones ſuas ex rationabilibus legum principiis deducunt. habent namꝗ illi logicam: ideſt ſermocinandi modum: ex medio naturalis æquitatis fonte deductam: qua & falſam & ueram iuris poſitionem dignoſcere ualeant: unde nihil eſt: ut hac parte legem uelit medicina ſuccūbere. Adducitur inſuper illam ſcientiam dignitate ꝑcellere: quæ digniori ſubalternatur: uerū medicina ſubalternatur philoſophiæ naturali: q̄ ē dignior politica cui leges ſubalternātur: ergo ſequitur medicinā iure nobiliorem. At huic reſpondendo dico præmiſſum poſſe dici uerum quādo ſubalternatæ ſciētię tātūdem a ſubalternantibus acciperent, ſed non tantum participat medicina de naturali philoſophia: quantum lex de politica: quia hæc totam politicam compræhendit: amplectitur: & docet: unde propter gradus diſparitatem non procedit argumentatio.

Præterea:ut in ſuperioribus dictum eſt:lex hæc noſtra priori illi legi ac æquitati qua cuncta norunt elementa proprios fines non excedere:& homines ratiõe uti ſubalternabitur.Sic nulla ex ſubalternantis calore legem dignitate medicina ꝑcellet:quin illius ut ſemper famulitio aſtricta inferiorem ac pediſſequam ſe fore cõfitebitur.Garrit idem ſcientiam hanc ſuam nobiliorẽ ex fœlicitate quæ in ſpeculando acqritur exiſtere:Cuius obiectis nõ reſpondeo propter eoꝝ leuitatẽ:conatur enim aliũde ſumptis alas ſibi plummis cõſtruere ritu Dedaleo : ſed medii non gnarus humectãte plũma gurgite raptus obruitur . qd enim cæleſtis habet ſpeculationis medicus:ꝗ lucro ex lotii ac ſtercoris inſpectione ꝓuenienti ſemp intẽtus exiſtit:a tabo ac ſanie ſpiritus odoramẽta ſuſcipiẽs,uide igitur quãta medicus fœlicitate cẽſeatur:& quo ſe ſpeculãdi genere beatum faciat.quod ſi miſer iſte uerã fœlicitatis ſemitã tenuiſſet:& ſi in cæteris leges dedignaretur:hac ſaltem fuiſſet rõne ueneratus:cum ſine illis uera mortales fœlicitate frui nequeant.
Vnum poſtremo adducit friuolũ ſatis & tenue cõtra ipſum directe concludẽs. qđ ſcilicet ideo nobilior eſt ſciẽtia medicinæ:qa homines facit honorabiliores. Verum ſi in te ſenſus aliquid fuit:quomodo hæc temere adeo ꝓtuleris miror: niſi ꝙ iuidiæ furiis agitatus dictãte ſtultitia uirus ĩgeſtũ turpiter euomiſti . quis honores:qs magiſtratus:quis dignitates cõſequũtur niſi legũperiti.quibus rẽp. ſuã ut regeretur credendã eſſe duxit Imperator.& pluries aſclamatũ ſit leges non ſinunt aliquẽ in paupertate uiuere.Negãt diuini Moſis uolumina:negãt ſanctorum decreta patrum hoĩem epiſcopatu ac ſacerdotalibus inſulis decorari : ꝗ nõ legalis ſapientiæ fontẽ deguſtarit & hauſerit.Nulla deniq; non dignitas quæ iuris notitia in adminiſtrando non egeat.ſolũ ab ægrotante magnifiendus eſt medicus:q̃q̃ & crebro dici poſſet qđ Adrianus Imperator,dione teſte ꝓtulit . medicorum turba principem perdit. & græcum ſatis decantatum πολλῶν ιατρῶν εἴσοδος μὲ ἀπώλεσε .ideſt multoꝝ medicoꝝ introitus me perdidit. Celebratũ eſt illud Plinianũ dictũ quod nullã aſſerit artẽ medicina incõſtãtiorẽ fuiſſe nec dubium eſſe medicos oĩs ſciẽtiæ famã nouitate aliqua aucupantes animas noſtras ſtatim negociari:diſcũt periculis noſtris:& experimenta per mortes agunt. medicoq; tantũ hominẽ occidiſſe ſumma ĩpunitas:quin ĩmo tranſit in conuitiũ:& intemperantiã culpatur.cui ſniæ uidetur aſtipulari illud Hypocratis dum inquit. Ars longa uita breuis:experimẽtum uero fallax Nugaces deinde ac uerborum uẽditores tẽporis noſtri leguleos ꝑconibus ſimiles duobus poſſe ſolidis eſtimari:clamitat hic ſicophãta.ſed dicamus ipſi medicũ carnifici ſimilẽ,'uel carnificẽ magis unius tantũ ſacci ac ſolidi mercede cenſeri.non enim ipſe uerba ſed mortes hac uenena mortalibus affert.ut enĩ eſt in prouerbio.tituli medicoꝝ remedia habẽt pixides uenena.taceo feſtiuum Laconis dictum qui medico dicenti nihil habes mali. οὐ γὰρ ἰατρῷ χρῶμαι .ideſt te medico non utor reſpondet. Hinc apud põtificalis ſciẽtiæ libros decretũ eſt:non facile ordinibus poſſe ſacris initiari,qui medicãdi artem exercuerit.at cum ut ſupra pollicitus ſum non hæc medicinalẽ ſcientiã uituperãdi:ſed legis defendendæ gratia exorſus ſim maledi-

ctis

ctis deſinam: & quæcũq; defenſionis metam uerba tranſgrediantur: nõ in illos: quorũ ſæpius ope ac conſilio utimur ad atræ bilis expulſionẽ & exuberãti pituitæ reſiſtendũ: medicos dicta eſſe uelim: ſed in eos tantũ qui acuminatas liuoris cote linguas in iuris prudẽtes noſtros exarmarũt. Nõ eni me pterit diuinũ eſſe Apollinis medicina inuentũ. hinc illud. Inuentũ medicina meũ eſt opiferq; per orbẽ Dicor. ſed diuinius eſt lex. Poetæ Apollinẽ Eſculapiũ medicæ artis auctores cõminiſcũtur: legis autẽ oĩpotẽtem ac ſummũ Deorũ Iouẽ. At nunc nec legis nec medicinæ laudes narrandi eſt locos. Multa poſtremo garrulitate in ſtultiloqui exordio Cicerõis in Sulpitiũ uerba citat fanaticus hic diſputator. q̃ nullo ſunt digna reſpõſo. nã ſi q̃d ſtomacoſe ibi dixit orator ĩſignis: fecit nõ ut ciuilem ſapientiã quã tanto alias ſtudio pſequit̃, tãtiſq; laudibus effert, uitio daret: ſed ut Sulpitiũ cõtra quẽ aduocabat in iudicialis odiũ cõfeſſus induceret: faciliuſq; a L. Murenæ. cuius partes tutabat̃: ĩpugnatione deſiſteret. O q̃ grauiora in eum dixiſſet: ſi mechanicis medicinæ artibus fuiſſet imbutus, area pfecto negligendi Sulpitiũ tunc lata patuiſſet. Sed uix repperit pp̃ter q̃d iure cõſultum a ſenatu remouẽdum ſuaderet oratorũ princeps: niſi q̃ locus ille militari magis dignitate cẽſeretur: & leges inter arma ſilerent. Sed q̃d amplius nõne & hic incõſtantiam facile ſuã maledicẽs medicaſter oſtẽdit: cui nõ leges poenam ſed curatorẽ dãdum iudicarẽt. ſuperius nãq; dixit iuriſcõſultos qui ante Iuſtinianũ claruerunt, omni ueneratione dignos: poſtea oratoris in eoſdẽ uerba lætanter adducit, uitio dat exſibilat. Nos pterea circa literas tãtũ ac ſyllabas iugiter occupatos clamat: & qua id rõne fiat noſcet q̃cunq; prima legũ rudimẽta prigerit: cũ oẽs pene leges ſenſum nõ uerba ſpectari cõmoneant. Facetã illam Accurſii expoſitionẽ quæ ẽ, olfecit. i. naſum ad culũ poſuit. & foenum. i. herba ſicca: gloriãter obiecit ceu magnũ aliq̃d mira certe fuit tua Accurſi eruditio: cui ex tanta ſcriptorum congerie tam modica q̃ obiceret habuit inimicus. idq; ex ſentẽtia noſtra pperã factũ cenſeo. hac ſaltẽ rõne. Omne uerbũ dubiũ eget interp̃tatiõe. ſed per uerbũ Olfecit: dubium erat an caput an culũ olfeciſſet ergo & c. Idem põt de foeno dici. cũ illud quandoq; p uiridi herba poni manifeſtũ ſit. ut in Euangelio Ioãnis q̃ñ dicitur: foenum multũ fuiſſe in loco ubi dñs quinq; hoĩum milia ſaturauit. Accurſii errores ſubtiliter ĩdagauit doctiſſimus iſte: at multa medicatarũ rerũ nomina apud Galenũ Auicennã cæteroſq; artis huius celeberrimos male intellecta peius tradita: peſſime uſurpata neglexit & ignorauit. in quibus cum diſpendio uitæ mortaliũ erratur. dicat ergo. Cum ſua puideat oculis mala lippus inunctis. Cur in amicorũ uitiis tam cernat acutũ. In porationis calce iõ cõcludit medicum debere magis honorari: q̃d medicina a ſacris literis approbat̃ iuxta illud Eccl. honora medicũ pp̃ter ĩſtãtẽ neceſſitatẽ. ſed hoc nihil eſt ius ciuile itidẽ in eccleſia. milites approbat̃. at uideamus quãtũ ex illo eccl. medico tribuat̃: ea eni quę pp̃ter neceſſitatẽ cõcedũtur a iure: ſublata neceſſitate tollit̃ & cõceſſio. at pp̃ter neceſſitatẽ medicũ iubemur honorare: ergo ſi neceſſitas nõ fuerit fruſtra petit honorari. At q̃d amplius uerbis opus eſt, quum q̃ſtio hæc ad aliud nõ tẽdat: niſi ut ſcia-

mus quis honoratiorem in ſtando ac ſedendo locũ tenere debeat. hac unica poſſumus ueritatẽ rõne cõcludere. aut ius primæuũ naturale & tẽpus in quo ciuitatum leges nõ extabant cõſideramus: & fruſtra petit medicus antecellere: cũ tũc nulla gradus ꝑcellẽtia nulla maior dignitas eẽt: ſed oĩum locoꝝ & rerũ cõmunis uſus: nõ faſces non purpura cõſulem deſignabant. Neceſſe igitur erit ut ſi dignitatẽ ac ꝑcellẽdi locũ nobis polliceri uoluerimus iſta a ciuilis legis diſpoſitione reqrere: uerꝫ ipſa lex apte medicos uilipẽdit: notariis poſtponens: & paris cũ obſtetrice ualoris diiudicãs ut in. l. ſi duobus. C. Com. de leg. Iuriſcõſultos autẽ illuſtres anteceſſores, parẽteſq; ſuos, dixit Imperator in inſcriptiõe pandectarum & pluries alibi: ergo ĩeuitabiliter ſeqtur legiſperitũ debere medicum præcellere. Supereſt tantũ ut nos q legalis ſtudii notitiã ꝓfitemur: litem hanc æquo iuris libramine dirimamus: ius ſuũ cuiq; tribuẽtes cõcl. igitur ſit hæc. medicos medicinã ſciẽter callentes: & philoſophicis prędito s diſciplinis, quales ĩ noſtra hac Bononienſi urbe plures conſpiciuntur, ſumma dignos ueneratione.

Iuriſcõſultum tñ quem omnifaria legalis ſapientiæ doctrina exornat maiori: propter eius quam exercet iuſtitiæ dignitatem. Leguleí uero qui leges irrationabiliter tanquã picæ proferũt: propter doctoratus gradũ in plebe ſunt aliquandiſper honorãdi. apud eruditos autẽ & non uulgares uiros irridendi, Empiricis uero ciuitatem ipſam penitus interdici conſulimus ex medicorum ſententia.

Habes iam Prothonotarie digniſſime quibus legalis ſcientiæ ueritatem ac excellentiam rõnibus tutati ſimus, quas ſi a te probari itellexero diuinitatem mihi uiſ debor aſſecutus. ſuciſſiuis horis: & cũ ſeueriori legum ſtudio interiungeremus: facta eſt hæc lucubratio noſtra. Ad illã ſi quando flacceſcentes ingenii uires reficere uoluiſſem lætus accedebam. ſi quis igit oppc nunc dicenda ꝑtermiſſa lector inſpexerit diligẽs eius indagatio ſuppleat. Hoc unũ oẽs oratos uolo ut non prius noſtra hæc uellicent q̃ uellicatione digna repererint: & ipſi meliora deprompſerint. quãquã ni fruſtra augurium placidæ docuere Camenæ: tãtum huic auctoritatis, caloriſq; tua illa cæleſtis flãma miniſtrabit: ut maleuoloꝝ dicacitates floccipendere ualeat. quod nos huiuſmodi hendecaſyllabo ſumus uaticinati,

Quid plebem uariam times libelle:
Naſos Rhinocero ticos: Catones
Rhoncos: liuiduloſq; lectitantes:
Non hos unius axis eſtimato:
In te ſi totidem ruant aperte
Naſi: quot libies gerit harenas,
Ardens igniferi domus fauillas,
Cælum ſidera, meſſis atq; ariſtas,
Afflatu hos feriens fugabit uno
Quæ cælo ueniens ſilente flamma
Purgat felſineum malis popellum

Linguis: moribus. & bonos nitore
Illuſtrans beat, aſpicit tuetur.

Ioannisbaptiſtæ Plautii carmen.

Olim ut cecropium laniauit dente nepotem
Taurus & hoſtili pectora docta manu:
Antæus libycos furioſo marte penates
Terrigena: & cultam eſt depopulatus humum:
Vt ſpreuit ſuperum Mezentius ore tonantem:
Romuleos præſſit gallica turba patres:
Donec (præualidum & ſi aderat ſub pectore robur)
Victori precium perſoluere ſuo:
Qui quærunt rapido curſu cur uoluitur axis:
Qui obſcurum laudant nil niſi Ariſtotelem.
Quiſq; machaoniam licuit tractare papyrum
Et dare lætiferam heu quoq; ferente dapem
Sic impune truci lacerarunt dogmata morſu
Iuris: apud ſuperos ſcripta probata deos:
Donec ab æthereo eſt delapſus petrus olympo
Gammarus: eloquium qui Ciceronis habet:
Cui citharam: cui plectra altus conceſſit apollo.
Caſtaliæq; dedit nobile nectar aquæ:
Nam incultas ſuaui hic domuit ſermone phalāges
Et fixit telis terga inimica ſuis:
Gaude igitur ueneranda cohors: diuinaq; legum
Lumina: & hunc ueſtrum concelebrate ducem:
Quo uobis eſt parta quies: quo orante triūphos
Vobis traddi equites: plebſq; patreſq; iubent:
At ſæui: rabidiq; canes: furialia monſtra
Effugite: aut mutum fingite iam harpocratem:
Quod ſi aliquis poſt hac ſceleratus iura laceſſet
Cecropis: aut niger hoc uindice coruus erit:
Nemo poteſt etenim faciles cognoſcere diuos
Qui fert in cererem ferreus arma deam,

¶ Venetiis per Gulielmum de Fontaneto. M.D.XXXIII.

= 1092.16

99 95996

MC

Digitized by Google